

ჯამბულ მაღლაკელიძე, თენგიზ ყურაშვილი,
გიორგი მაღლაკელიძე

ცხოველთა დაავადებების
ლაბორატორიული
დიაგნოსტიკის განვითარება
საქართველოში
(1907-2000 წწ.)

ცხოველთა დაავადებების ლაბორატორიული დიაგნოსტიკის
განვითარება საქართველოში
(1907-2000 წ.წ.)

- ჯამბულ მაღლაკელიძე** – საქართველოს სანიტარული, ვეტერინარული და აგრონომიული მოთხოვნების დაცვის კავშირის თავმჯდომარე.
- თენგიზ ყურაშვილი** – ვეტერინარიის მეცნიერებათა დოქტორი, აგრარული უნივერსიტეტის სრული პროფესორი, სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი.
- გიორგი მაღლაკელიძე** – აგრარული უნივერსიტეტის სავეტერინარო მედიცინის ფაკულტეტის დოქტორანტი.

რეკენზენტები:

მერაბ ნათიძე – ვეტერინარიის მეცნიერებათა დოქტორი, აგრარული უნივერსიტეტის სრული პროფესორი.

მაია კერესელიძე – ვეტერინარიის მეცნიერებათა დოქტორი, აგრარული უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

რედაქტორი:

ბუღუ მურუჩიძე – საქართველოს დამსახურებული ვეტერინარი ექიმი.

რედაქტორის აზარი

„ვეტერინარი ექიმების ახლანდელმა და მომავალმა თაობებმა უნდა იცოდეს ფასი მათი კოლეგებისა და პროფესიისა წარსულიდან. რამდენად მეტად ეცოდინებათ ეს, იმდენად უკეთ წარმართავენ ისინი თავიანთ საქმიანობას. ვინაიდან უწარსულოდ გაუჭირდებათ მომავალი გზის პოვნა სპეციალობასა და ცხოვრებაში.“

ასე მთავრდება კვალიფიციურად და მაღალ პროფესიონალურ დონეზე შესრულებული ისტორიული ქრონოლოგიით დალაგებული, ნაშრომი „ცხოველთა დაავადებების ლაბორატორიული დიაგნოსტიკის განვითარება საქართველოში 1907-2000 წლებში“.

წინამდებარე ნაშრომი, ვეტერინარიის ისტორიის საკითხებზე – ცხოველთა დაავადებების ლაბორატორიული დიაგნოსტიკის სფეროში პირველი კომპლექსური მონოგრაფიული გამოკვლევაა, რომელიც თითქმის ერთ საუკუნეს მოიცავს. მასში მოყვანილია მსოფლიოში ცნობილი მეცნიერების და პოლიტიკური მოღვაწეების ოფიციალური გამონათქვამები ვეტერინარიის საკითხებზე. ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია, თუ როგორ ჩაეყარა საფუძველი – საქართველოში ვეტერინარული ლაბორატორიების შექმნას, როგორი იყო მათი გაფართოების და საქმიანობის დინამიკა.

ვეტერინარულმა ლაბორატორიებმა ფასდაუდებელი წვლილი შეიტანეს ქვეყანაში ცხოველთა დაავადებების დიაგნოსტიკის, მკურნალობის, პროფილაქტიკის და ლიკვიდაციის საქმეში.

ნაშრომში ობიექტურად არის აღწერილი იმ ვეტერინარების მოღვაწეობა, რომელთაც დიდი ღვაწლი მიუძღვით ვეტერინარული საქმიანობის მშენებლობასა და განვითარებაში.

ნაშრომი სასარგებლო სამსახურს გაუწევს ვეტერინარიის ისტორიით დაინტერესებულ სპეციალისტებს, სტუდენტებს და საზოგადოებას.

ხელმისაწვდომი წყაროები ადასტურებენ, რომ სავეტერინარო საქმიანობა ადამიანმა პირველყოფილი თემური წყობილებიდან დაიწყო. ანუ მაშინ, როდესაც მან ძაღლი, ღორი, ცხვარი და თხა, მსხვილფეხა პირუტყვი, ხოლო მოგვიანებით-ცხენი და სხვა ცხოველები მოიშინაურა, თავის სამსახურში ჩააყენა და მათ ჯანმრთელობაზე ზრუნვა დაიწყო.

საქართველო სხვა უძველეს ქვეყნებთან ერთად საქონლის მოშენების ერთ-ერთი უძველესი კერა იყო. ჩვენს წელთაღრიცხვამდე VI-IV საუკუნეებში ამიერკავკასიაში არსებულ სახელმწიფოებში კოლხასა და იბერიაში მაღალ დონეზე ყოფილა დაყენებული ქართული სავეტერინარო მედიცინა.

ვეტერინარიის განვითარების საქმეში-საქართველოში, თავისი ფასდაუდებელი როლი შეასრულეს ქართულმა ხელნაწერებმა-კარაბადინებმა, მათ შორის გამოვლენილი და გარკვეულწილად შესწავლილია 47 ქართული სავეტერინარო დარგის ხელნაწერი, რომელთაგან 35 ცხენის კარაბადინია: ძაღლისა – 1, ფრინველის – 9 და 2 ვეტერინარული რეცეპტურა.

დიდი ღვაწლი დასდო ქართული ვეტერინარიის ჩამოყალიბება-პოპულარიზაციას ქართლის მეფემ ვახტანგ VI (1675-1737 წ.წ.), რომელსაც სპარსული ენიდან ქართულად უთარგმნია და შეუკრებია ვეტერინარული შრომა „ცხენის კარაბადინი“. „ცხენის კარაბადინის“ სრული ტექსტი 114 პარაგრაფისგან შედგება. აქედან 71-ში განხილულია ვეტერინარული საკითხები. ცალკეული დაავადება შესწავლილია ცალ-ცალკე და სრულყოფილად.

ჩვენი შრომის მიმართულებისათვის ძალზე საინტერესოა, რომ ძველი ქართული სავეტერინარო ხელნაწერებიდან „ცხენის კარაბადინში“ პირველადია გაშუქებული დაავადებათა დიაგნოსტიკა და დარიგებები ინფექციური სნეუ-

ლებით დაავადებული პირუტყვის იზოლაციის შესახებ, რაც დღემდე ეპიზოოტიებთან ბრძოლის ერთ-ერთ ძირითად მეთოდად რჩება. „ცხენის კარაბადინში“ განხილული, ცხოველთა სნეულებების დიაგნოსტიკის მეთოდები ჩვენთვის უცნობია, მაგრამ უნდა ვივარაუდოთ, რომ ის ძირითადად ეყრდნობოდა სნეულებათა კლინიკურ სურათსა და ეპიზოოტოლოგიურ მონაცემებს.

რაც შეეხება ქართლ-კახეთის უკანასკნელი მეფის გიორგი XII-ის შვილებს ბაგრატს და იოვანეს (რომლებიც იმ დროისათვის პეტერბურგში ცხოვრობდნენ), ხელშესახებია მათი საქმიანობა ქართული სავეტერინარო საქმიანობის განვითარებაში. განსაკუთრებით დიდი შრომა გაუწევია ბაგრატ ბატონიშვილს ვეტერინარიის სასარგებლოდ, როდესაც მას 1818 წელს შეუდგენია და გამოუცია პირველი ქართული სავეტერინარო წიგნი „სამკურნალო ცხენთა და სხვათა პირუტყვთა“. პირველი ქართული სავეტერინარო წიგნის ბეჭდური წესით გამოცემამდე, ამ დარგში ცოდნა საქართველოში ვრცელდებოდა ვეტერინარული ხელნაწერების საშუალებით, რომლებიც საუკუნეების მანძილზე იქმნებოდა, მეცხოველეობის და ვეტერინარიის განვითარებას ემსახურებოდა.

ფუძემდებლურია მეცხრამეტე საუკუნის დამლევისა და მეოცე საუკუნის დამდეგის, მსოფლიოში გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწის, ვეტერინარიის მოამაგისა და დიდი დამფასებლის სერგეი ვესენკოს ცნობილი გამონათქვამი „მედიცინა იცავს ადამიანს, ვეტერინარია-კაცობრიობას“. იგივე შინაარსის მატარებელია ასევე მსოფლიოში გამოჩენილი ფიზიოლოგიის და მეცნიერის ივანე პავლოვის, ასევე ცნობილი სიტყვები „მედიკოსი კურნავს ადამიანს, ვეტერინარი ექიმი კაცობრიობას“.

ადამიანის ცხოვრებაში ვეტერინარიის დიდი მნიშვნელობის დამადასტურებლად, საკმარისი იქნებოდა, მერი-

ლენდის (აშშ) უნივერსიტეტის პრეზიდენტის რეიმონდ პერსონის მიერ, 1927 წელს ფილადელფიაში (აშშ) გამართულ ვეტერინარ ექიმთა 64-ე ყრილობაზე გაკეთებული განცხადება: „ვეტერინარული პროფესია აუცილებელია ყველა მოქალაქის ყოველდღიურ ცხოვრებაში. 80% ყოველივე იმისა, რაც მას სჭირდება კვების, ჩაცმისა და ყოველდღიური ცხოვრებისათვის გადის ვეტერინარულ შემოწმებას, უფრო მეტიც-ერის კეთილდღეობა და მისი ჯანმრთელობა დამოკიდებულია ვეტერინარიაზე. უიმისოდ შეუძლებელია მეცხოველეობის განვითარება, რომლის წარმატებები აუცილებელია, სოფლის მეურნეობისა და ერის კეთილდღეობის შემდგომი განვითარებისათვის. ამგვარად ერთის მხრივ, ქვეყნისა და ერის კეთილდღეობის აყვავების ქვაკუთხედია, ხოლო მეორეს მხრივ, იგი დგას ჯანმრთელობის დაცვის სადარაჯოზე-უზრუნველყოფს რა მეცხოველეობისა და განსაკუთრებით ისეთი საკვები პროდუქტების კეთილსაიმედობას, როგორცაა ხორცი და რძე. შევიდეთ საშუალო თვალსაწიერების, რომელიმე მოქალაქის სახლში და ვთხოვოთ მას გადაყაროს ის, რაც ნაწარმოებია ვეტერინარი ექიმის დახმარების და მის მიერ განხორციელებული ზედამხედველობის შედეგად. პირველ რიგში მაცივრიდან გამოვიტანოთ საქონლის ხორცი, რძე, არაჟანი, კარაქი, ყველი, კვერცხი, ფრინველის ხორცი, ნანადირევი. საწოლი ოთახიდან-საბნები, ბალიშები, ლეიბები, სხვადასხვა ჯაგრისი. ტანსაცმლის კარადიდან გამოვიღოთ კოსტუმები, პალტოები, თბილი ჩასაცმელები და ტყავის ფეხსაცმელი. აი, მაშინ წარმოიდგენს მოქალაქე, თუ რამდენადაა იგი დავალებული სავეტერინარო პროფესიისაგან და ამ უძველესი დარგის დამცველი გახდება“.

სახელმწიფოსა და მისი მეთაურის მიერ, ვეტერინარული სამსახურის, ვეტერინარი სპეციალისტების და მათი პროფესიის აღიარების და მათდამი პატივისცემის მაგალითია

1963 წლის ივლისში, ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტის ჯონ კენედის მიერ კონგრესისა და ამერიკელი ხალხისადმი, ამერიკის სავეტერინარო ასოციაციის 100 წლისთავისადმი დაკავშირებულ მიმართვის დოკუმენტზე ხელმოწერა, რომელშიდაც აღნიშნულია, რომ „ამერიკის შეერთებული შტატების სავეტერინარო სამსახურმა დიდად შეუწყო ხელი, ამერიკის სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობას და წარმატებებს. ვეტერინარიის დარგის მეცნიერები იყვნენ პიონერები მედიცინის დარგში გაშლილი კვლევა-ძიებისა, რომელმაც მიგვიყვანა, როგორც ადამიანის, ისე ცხოველთა დაავადებებთან ბრძოლის დარგში მოპოვებულ მიღწევებამდე და ისინი კვლავაც აღწევენ წარმატებებს დაავადებების ლიკვიდაციისა და მკვეთრად შემცირების გზაზე. მხედველობაში ვიღებთ, რა იმას, რომ 1963 წელს შესრულდა 100 წლისთავი ამ გამოჩენილი პროფესიის ოფიციალურად დაარსებიდან, მე ჯონ კენედი, მოუწოდებ ამერიკის შეერთებული შტატების ხალხს ამ კვირაში ჩატარდეს ცერემონია იმისათვის, რომ ვაჩვენოთ ჩვენი მადლიერება იმ წვლილისათვის, რომელიც შეიტანეს ამერიკის შეერთებული შტატების ვეტერინარმა ექიმებმა ჯანმრთელობის დაცვაში, კეთილსაიმედობასა და ცხოველთა მკურნალობაში“.

ეს და სხვა ტევადი ისტორიული მასალები, მისი ანალიზი, საშუალებას გვაძლევს გავიაზროთ, რაოდენ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა და აქვს, და რაოდენ დიდია ვეტერინარიის როლი საზოგადოებისა და ქვეყნის ძლიერებისათვის ცხოველთა ჯანმრთელობის დაცვის, მოსახლეობის სანიტარული თვალსაზრისით კეთილხარისხოვანი პროდუქტებით უზრუნველყოფის, ადამიანების ისეთი სნეულებებისაგან დაცვის საქმეში, რომლებიც საერთოა ცხოველებისა და ადამიანებისათვის. ასეთ დაავადებათა რაოდენობა კი 150-ზე მეტ ნოზოლოგიურ

ერთეულს ითვლის. მკვლევართა მონაცემებით ადამიანს გადაეცემა ცხენისაგან-55, მსხვილფეხა პირუტყვისაგან-50, ღორისაგან-46, ძაღლისაგან-65, კატისაგან-29, ფრინველისაგან-26, ვირთხისა და მემინდვრისაგან-32 და გარეული ცხოველისაგან-106 დაავადება.

ასე რომ, მრავალი წლის მანძილზე ვეტერინარია ჩამოყალიბდა მეცნიერებისა და პრაქტიკული საქმიანობის სფეროდ, რომელიც მიმართულია ყველა სახის ცხოველების, ფრინველის, ფუტკრის, თევზის სნეულებების დიაგნოსტიკის, პროფილაქტიკისა და მათი მკურნალობის, ვეტერინარულ-სანიტარული თვალსაზრისით სრულფასოვანი და კეთილ-საიმედო მეცხოველეობის პროდუქტების წარმოებისა და მოსახლეობის დასაცავად ცხოველთა და ადამიანების საერთო გადამდები სნეულებებისაგან და მასობრივი მოშხამებებისაგან.

* *

მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრისა და მეოცე საუკუნის პირველი მეოთხედის პერიოდის ვეტერინარიის ისტორია, როგორც ჩვენი ქვეყნის მეზობელ ჩრდილოეთ ქვეყანაში, ასევე საქართველოში, მჭიდროდ იყო დაკავშირებული მსხვილფეხა პირუტყვის ჭირთან ბრძოლის ისტორიასთან, რომელიც მუსრს ავლებდა იმდროინდელ მეცხოველეობას.

როდესაც ჭირთან ბრძოლის დროს ვეტერინარი ექიმები ხვდებოდნენ პირუტყვში გავრცელებულ უცნობი კლინიკური ნიშნების ინფექციებსაც, დადგა საკითხი მათი გამოცნობისა და შესწავლის აუცილებლობის შესახებ, რასაც სულ მცირე, მიკროსკოპით შეიარაღებული მკვლევარის თვალი და ვეტერინარულ-ლაბორატორიული გამოკვლევები ესაჭიროებოდა.

თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის დაარსებაც ამ საშიშ ინფექციასთან და საქართველოში იმ პე-

რიოდისათვის გავრცელებულ უცნობი ეთიოლოგიის სნეულებების დიაგნოსტიკას და მათთან ბრძოლას უკავშირდება.

ისტორიის ფურცლებზე შემონახულია 1907 წლით დათარიღებული თბილისის გუბერნიის ვეტერინარი ინსპექტორის სახელზე, ვეტერინარ ექიმ სმირნოვის მოხსენებითი ბარათის შინაარსი, რომელშიც იგი წერდა, რომ „ბორჩალოს (ეხლანდელი მარნეული) მაზრის სოფელ ამბრალოში მსხვილფეხა ჭირის გარდა არისო სხვა დაავადებებიც, რომელიც ჰგავსო პერიპნევმონიას. ასეთი ნიშნებით დაავადება ასევე მიმდინარეობსო ყარაბულახსა და ინგანჩაიში“.

იმის გამო, რომ არსებული გაურკვეველი ეპიზოოტიური სიტუაციის გამო, არ ტარდებოდა შესაბამისი ღონისძიებები, იგი ითხოვდა კომისიას, რომელიც ადგილზე გაარკვევდა მდგომარეობას. ასეთი კომისია მართლაც ჩასულა იქ და მსხვილფეხა ჭირის გარდა დაუდგენია პასტერელოზი. გარდა ამ დაავადებისა, არაკეთილსაიმედო პუნქტებში ადგილი ჰქონია აგრეთვე ჯილეხს, პიროპლაზმიდოზებს და სხვა დაავადებებს.

აღნიშნული კომისიის დასკვნის საფუძველზე, თბილისის გუბერნატორს აღუძრავს შუამდგომლობა, კავკასიის მეფის ნაცვლის ვორონცოვ-დაშკოვის წინაშე, თბილისში სავეტერინარო ლაბორატორიის ჩამოყალიბების თაობაზე, რომელსაც გამოუყვია 200 მანეთი ლაბორატორიისათვის სახლის დასაქირავებლად და ინვენტარის შესაძენად. ამიერკავკასიის სამოქალაქო უწყების სავეტერინარო ნაწილის გადაწყვეტილებით ასე ჩაეყარა საფუძველი თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიას, რომელიც თავისი ნაყოფიერი მუშაობის ისტორიის 100-ზე მეტ წელს ითვლის.

თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორია, პირველი საწარმოო-სამეცნიერო დაწესებულება გახდა არა მარტო საქართველოში, არამედ მთელ კავკასიაში.

ეს ის პერიოდია, როდესაც რუსეთის დედაქალაქ პეტერ-ბურგში, საინტერესო მუშაობას ეწეოდა 10 წლის წინ ე.ი. 1897 წელს დაარსებული, ვეტერინარიის დარგში ერთი უპირველესი სამეცნიერო პრაქტიკული ლაბორატორია, რომლის ბაზაზე მოგვიანებით (1918წ.) ჩამოყალიბდა ექსპერიმენტალური ვეტერინარიის ინსტიტუტი, ხოლო თბილისში ფუნქციონირებდა 1889 წელს დაარსებული სამედიცინო-სავეტერინარო მიმართულების პასტერის სადგური, რომელიც მენიკოვის და გამაღვიას ინიციატივით, ოდესაში 1888 წელს დაარსებული სადგურის შემდეგ, მეორე იყო მთელ რუსეთის იმპერიაში.

მართალია, თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის მუშაობა, თავისი არსებობის პირველ პერიოდში, თანამშრომელთა სიმცირისა და იმდროინდელი მწირი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გამო მაღალი შედეგებით არ გამოირჩეოდა, მაგრამ მან მაინც დატოვა მნიშვნელოვანი კვალი ვეტერინარიის დარგის განვითარების ისტორიაში საქართველოში.

1912 წლის სექტემბრამდე ლაბორატორია მოთავსებული იყო ნორმალური მუშაობისათვის შეუფერებელ შენობაში, ხოლო ამ დროისათვის მას გამოუყვეს შედარებით უკეთესი 5 ოთახისაგან და სამზარეულოსაგან შემდგარი სათავსო. ამ პერიოდისათვის იგი აწარმოებდა დიაგნოსტიკურ გამოკვლევებს პასტერელოზზე, ჯილეხზე, პიროპლაზმიდოზებზე, ქოთაოზე, ცოფზე, ქეცზე, ტუბერკულოზზე და სხვა დაავადებებზე.

გარდა აღნიშნულისა, დაარსებიდან პირველ წლებში ლაბორატორია შეისწავლიდა წვრილ ცხიველებში ხელოვნური დათესვლის საკითხებს და ამზადებდა მემინდვრიას წინააღმდეგ ბრძოლისათვის ტიფის აღმკვრელის კულტურას. 1910 წელს მან მოამზადა 2892 ლიტრი ასეთი კულტურა, რომლითაც ამდენივე დესეტინა მიწის ფართობი დამუშავდა.

ცხოველური წარმოშობის პროდუქტებისაგან მოსახლეობის, ცხოველებისა და ადამიანებისათვის საერთო დაავადებებისაგან დასნებოვნების თავიდან აცილების მიზნით ლაბორატორია იწყებს აგრეთვე თბილისის ბაზრებზე გასაყიდად შემოტანილი ხორცის, რძისა და სხვა პროდუქტების შემოწმებას და ხარისხის შესწავლას.

1913 წელს ლაბორატორიამ პირველად კავკასიაში აითვისა ჯილეხის საწინააღმდეგო ვაქცინის დამზადების მეთოდი და დაამზადა ცენკოვსკის პირველი და მეორე ვაქცინები. ამით საფუძველი ჩაეყარა ამ პროფილაქტიკური საშუალების დანერგვას საქართველოში და მთელ ამიერკავკასიაში.

1913 წელს ლაბორატორია იმდენად მომძლავრდა, რომ შეძლო თავისი ექსპონატები გამოეფინა თბილისში ჩატარებულ ბუნებისმეტყველთა და ექიმთა მე-13 ყრილობაზე.

1907 წლის ბოლოდან 1909 წლის 20 მაისამდე, ლაბორატორიას განაგებდა **ალექსანდრე ივანეს ძე პროკოპენკო**, ხოლო პირველი იმპერიალისტური ომის დაწყებამდე, როდესაც ლაბორატორიამ დროებით შეწყვიტა მუშაობა, **ვლადიმერ მიხეილის ძე ბელიცკი**, რომელიც იყო ამიერკავკასიის სავეტერინარო საზოგადოების წევრი. მან თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის ისტორიის შესახებ, მოხსენება გააკეთა ამიერკავკასიის ვეტერინარ ექიმთა საზოგადოების 1912 წლის 29 ნოემბრის სხდომაზე და ამით შემოგვინახა ფასდაუდებელი ცნობები ლაბორატორიის დაარსებასთან დაკავშირებით. ბელიცკის ეკუთვნის „ზაკავკასკი ვეტერინარ ვესტნიკ“-ში (№2) გამოქვეყნებული სტატია, „მსხვილფეხა საქონლის ჭირის მიმართ ცხვრის ამთვისებლობის შესახებ“. ამიერკავკასიის ვეტერინარ ექიმთა საზოგადოების ერთ-ერთ სხდომაზე მან წაიკითხა მოხსენება „ვარსელმანის რეაქციის გამოყენების შესახებ რძის ვარგისიანობის დასადგენად ბაზარზე გაყიდვის დროს“.

როგორც აღენიშნეთ, ახლად დაარსებულ თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიას სათავეში ედგა და მისი პირველი დირექტორი იყო **ალექსანდრე ივანეს ძე პროკოპენკო** (1907-1909), რომელიც დაიბადა 1877 წელს. 1901 წელს მიიღო ვეტერინარ ექიმის კვალიფიკაცია, რის შემდეგაც მუშაობდა თბილისის გუბერნიაში, ეპიზო-ოტიებთან ბრძოლის საკითხებზე (1901-1902). ახალციხის ბაზრის ვეტერინარ ექიმად (1902-1907), თბილისის გუბერნიის ვეტსანექსპერტის თანაშემწედ და ქ.თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის დირექტორად (1907-1909), ბათუმის ოლქის ვეტინსპექტორად (1909-1911), თბილისის გუბერნიის ვეტინსპექტორად (1911-1918). 1918 წლის 20 იანვრიდან 1921 წლის 21 მაისამდე პროკოპენკო მუშაობდა ბათუმში ვეტექიმად. ხოლო 1923-1926 წლებში იგი ბათუმის სამალარიო სადგურის თანამშრომელია. 1928 წელს პროკოპენკო ინიშნება ბათუმ-ქობულეთის სატრანსპორტო ვეტერინარ ექიმად, რის შემდეგაც ბათუმის სავეტერინარო ლაბორატორიაში მუშაობს.

პროკოპენკომ თბილისის ლაბორატორიის ხელმძღვა-ნელად მუშაობის დროს, 1907 წელს პირველმა დაადგინა ამიერკავკასიაში ჰემორაგიული სეპტიცემია (პასტერელოზი) – იაღლუჯის ზამთრის საძოვრებზე ცხვარში, როცა მარტო ბორჩალოს (ახლანდელი მარნეულის რაიონი) მაზრაში ამ დაავადებისაგან 10 ათასზე მეტი ცხვარი დაიხოცა. ამის შემდეგ პასტერელოზი მან დაადგინა მსხვილფეხა პირუტყვში. იმავე წელს იგი მოხსენებით გამოვიდა ამიერკავკასიის სავეტერინარო საზოგადოების სხდომაზე, რომლის თემას „ჰემორაგიული სეპტიცემიის გავრცელება თბილისის გუბერნიაში“ წარმოადგენდა. მან 1912 წელს ურნალში „არხივ ვეტერინარნიხ ნაუკ“ გამოაქვეყნა სტატია, „მსხვილფეხა საქონლის ჭირის ეპიზოლოტია თბილისის გუბერნიაში“.

1916 წელს პროკოპენკო აირჩიეს ამიერკავკასიის სავა-
ტერინარო საზოგადოების თავმჯდომარის მოადგილედ.

ვეტერინარიისათვის ლაბორატორიული დიაგნოსტიკის
დიდი მნიშვნელობის გამო, საქართველოს მიწათმოქმედების
სახალხო კომისარიატის 1921 წლის 17 ივლისის გადაწყვე-
ტილებით, იმპერიალისტური ომის მსვლელობის პერიოდში
ფუნქციონირება შეწყვეტილი თბილისის სავეტერინარო
ლაბორატორია კვლავ იქნა აღდგენილი და მას დაუბრუნეს
მაშინდელი კობის ქუჩაზე №9 სახლში არსებული შენობა
ნაგებობები, რომელიც შედგებოდა 6 ოთახისაგან, სამზა-
რეულოსაგან, სარდაფისა და პატარა ფარდულისაგან. 1922
წლის მაისიდან, ლაბორატორიამ უკვე დაიწყო ფუნქციო-
ნირება. ამ პერიოდში მცირე იყო ლაბორატორიის მუშაკთა
შტატიც, რომელიც სულ 3 თანამშრომელისაგან შედგებოდა.

თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის ფუნქციო-
ნირების აღდგენის პერიოდში, სხვადასხვა ეპიზოტიურ
სნეულებებთან ერთად ფართოდ იყო გავრცელებული ღორის
ჭირი, რომელიც იწვევდა ღორების მასიურ განადგურებას.

1923 წელს პირველად საქართველოში ღორის ჭირის
საწინააღმდეგო შრატი დამზადდა თბილისის სავეტერინარო
ლაბორატორიაში 23,8 ლიტრის რაოდენობით და ჩატა-
რებული იქნა ღორების ექსპერიმენტალური აცრები, რამაც
ჭირთან ბრძოლის საქმეში დადებითი შედეგი გამოიღო.

ღორის ჭირთან ბრძოლის გაძლიერების უზრუნ-
ველსაყოფად დაავადების მასიურად გავრცელების-შიდა
ქართლის რეგიონში, 1924 წელს ორგანიზებული იქნა
ოსიაურის ვეტერინარულ-ბაქტერიოლოგიური სადგური.
თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის ხელშეწყობითა
და ხელმძღვანელობით იმავე წლის ივლისის თვიდან,
სადგურმა დაიწყო ღორის ჭირის საწინააღმდეგო შრატის
გამოშვება. პირველ თვეში დაამზადა 83,3 ლიტრი.

1925-26 წლებში ოსიაურის ვეტერინარულ-ბაქტერიო-

ლოგიური სადგურის შტატი შეადგენდა 6 ერთეულს, ხოლო იგი 1928-29 წლისათვის გაიზარდა 9 ერთეულამდე.

ღორის ჭირის საწინააღმდეგო შრატის გარდა, ოსიაურის ვეტერინარულ-ბაქტერიოლოგიური სადგური ამზადებდა ჰემორაგიული სეპტიცემიის (პასტერელოზი) შრატს და ვაქცინას. სულ 1924-1929 წლებში მის მიერ დამზადებული და გამოყენებული იქნა 1512 ლიტრი ღორის ჭირის საწინააღმდეგო შრატი, 1100 ლიტრი ჰემორაგიული სეპტიცემიის შრატი და 23,606 ლიტრი ჰემორაგიული სეპტიცემიის ვაქცინა.

1931 წელს სადგურმა დაამზადა 6,15 ლიტრი ღორის ჭირის საწინააღმდეგო შრატი.

1932 წელს ოსიაურის ვეტერინარულ-ბაქტერიოლოგიური სადგური შეუერთდა ტაბახმელის ბიოფაბრიკას, რომელიც ქუთაისიდან (დაარსდა 1918 წელს) ტაბახმელაში 1919 წელს გადატანილი მსხვილფეხა პირუტყვის ჭირის საწინააღმდეგო შრატის დამამზადებელი სადგურის ბაზაზე დაარსდა 1929 წელს, ხოლო 1933 წელს გადაკეთდა ბიოკომბინატად. ქუთაისის და ტაბახმელის ჭირის საწინააღმდეგო საშრატე სადგურის დაარსებას დიდი ღვაწლი დასდო ვეტერინარიის სახელოვანმა მეცნიერმა და პრაქტიკოსმა **მ. ფარცვანიძემ**, რომელიც ამ სადგურებს ხელმძღვანელობდა ქუთაისში-1918 წლიდან და ტაბახმელაში 1920 წლიდან. **მ. ფარცვანიძის** მოღვაწეობის შესახებ მასალები ფართოდაა გაშუქებული **კარპეზ კაპანაძის** და **ჯამბულ წულაიას** წიგნში „ვეტერინარიის ფუძემდებლები საქართველოში და მათი მომღვეწო თაობა“ (თბილისი 1997 წ.).

ოსიაურში კი ვეტერინარულ-ბაქტერიოლოგიური სადგურის ნაცვლად ორგანიზებული იქნა მეზოცვერეობის და სხვა ლაბორატორიული ცხოველების ვივარიუმი.

თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორია კი ხსენებულ ადგილზე არსებობდა 1927 -წლის 23 აგვისტომდე. შემდეგ

ის გადავიდა უნივერსიტეტის ქუჩაზე (ახლანდელი ილია ჭავჭავაძის გამზირი) მისთვის აშენებულ სპეციალურ შენობაში და მუშაობისათვის გაუმჯობესებულ პირობებში.

აქვე მოგვაქვს ცხრილი 1. რომელიც წარმოდგენას გვაძლევს 1922-1928 წლებში ლაბორატორიის მიერ წარმოებული დიაგნოსტიკური გამოკვლევების შესახებ.

ცხრილი 1

თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის მიერ
1922-1928 წლებში ჩატარებული გამოკვლევები

№	დაავადებები	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
1	ჯილეხი	43	119	63	52	6	20	40
2	ჰემორაგიული სუბტიცემია	1	5	1	14	30	6	30
3	პიროპლაზმოზი	3	3	5	8	7	6	56
4	ქოთაო	-	-	-	-	-	-	11
5	ღორის ჭირი	-	-	-	-	-	-	4
6	ფინოზი	-	-	-	-	-	-	1
7	ტუბერკულოზი	-	-	-	-	-	-	1
8	სარკომა	-	-	-	-	-	-	1
9	სპიროქეტოზი							16
10	ღორის წითელი ქარი	-	-	-	-	-	-	1
11	ინფექციური აბორტი	-	-	-	-	-	-	1
12	ქოლერა ფრინველის	1	4	10	2	3	2	-
13	სხვა გამოკვლევები	24	35	8	12	-	17	-
	სულ	72	172	81	88	46	51	171

20-იან წლებში საქართველოში ცხოველებსა და ადამიანებში საკმაოდ ფართოდ იყო გავრცელებული, ისეთი განსაკუთრებით საშიში დაავადება, როგორიცაა ჯილეხი. საკმარისია ითქვას, რომ 1922-1928 წლებში ყოველწლიურად ჯილეხის შემთხვევებს ადგილი ჰქონდა 17 მაზრიდან 14-16 (82,35%-94,12%) მაზრაში, სადაც აღრიცხული იყო 121-დან 959-მდე აღმძვრელის კერა. ამ პერიოდში აღნიშნულ

კერებში აღრიცხულია 6649 სული პირუტყვის და 2300-ზე მეტი ადამიანის დაავადება.

1922/23-1927/28 წლებში თუ რაოდენ დიდი გავრცელება ჰქონდა ჯილეხს საქართველოში ეს კარგად ჩანს ცხრილი 2-დან.

ცხრილი 2
ცხოველებში ჯილეხის გავრცელების მდგომარეობა საქართველოში (1922/23-1927/28 წლები).

№	წლები	არაკეთილსაიმედო მაზრები	არაკეთილსაიმედო პუნქტები	დაავადდა	მსკვდა	აიკვრა	მოკვდა აცრის შემდეგ
1	1922/23	–	121	460	460	12457	12
2	1923/24	14	310	1263	1159	53415	45
3	1924/25	15	225	895	850	32979	5
4	1925/26	15	959	885	851	19573	11
5	1926/27	16	232	1303	1203	29324	27
6	1927/28	16	395	1843	1654	28381	22
	სულ		2242	6649	6177	176129	172

ცხრილში გაანალიზებულ პერიოდამდე ჯილეხი საქართველოში ფართოდ არ ყოფილა გავრცელებული. აღნიშნული პერიოდიდან მას ფართო გავრცელება მიუღია, როგორც პირუტყვში ასევე ადამიანებში.

1921 წელს ამ დაავადების აღმქვერელის საქართველოს რიგ რეგიონებში შემოტანა განუპირობებია თერგისა და ყუბანის ოლქებში, რაჭის მაზრის მცხოვრებლების, სიმინდის შემოსატანად ურმებით მოგზაურობას, რის შემდეგაც დაავადებამ ფართო გავრცელება მიიღო ჯერ რაჭის, შემდეგ კი ქუთაისის, შორაპნის, სენაკის, გორის, ბორჩალოს, თბილისის, ზუგდიდის, ოზურგეთის, ახალქალაქის მაზრებში, აჭარასა და აფხაზეთში.

ასეთ სიტუაციაში, იმის გარდა, რომ ეწარმოებინა დიაგნოსტიკური გამოკვლევები, თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის წინაშე კვლავ დაისვა ამოცანა, დაემზადებინა ამ დაავადების საწინააღმდეგო, როგორც სპეცპროფილაქტიკური საშუალება-ვაქცინის, ისე ცხოველების ჰიპერიმუნიზაციის შედეგად მიღებული სამკურნალო პრეპარატი-შრატის სახით და ამ ამოცანას მან წარმატებით გაართვა თავი. 1922 წლის 15 ივნისისათვის უკვე დაამზადა ჯილეხის საწინააღმდეგო ვაქცინის პირველი პარტია.

ლაბორატორიის მიერ ცენკოვსკის მეთოდით დამზადებული ვაქცინით, ჯილეხზე 1922 წელს პირველად მასობრივად აიცრა 1676 სული პირუტყვი ბორჩალოს (მარნეული) მაზრაში და 47 სული დასავლეთ საქართველოში.

ლაბორატორიის მიერ 1922-1928 წლებში ჯილეხის ვაქცინის დამზადების შესახებ ცნობები მოცემულია მე-3 ცხრილში.

ცხრილი 3

თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის მიერ ჯილეხის საწინააღმდეგო ვაქცინის დამზადების შესახებ 1922-1923 წლებში

№	წლები	I ვარიანტი		II ვარიანტი	
		დამზადდა	გაიცა	დამზადდა	გაიცა
1	1922	10000	4850	5000	2215
2	1923	43870	29475	25270	15195
3	1924	104380	95635	56480	49390
4	1925	62500	45180	66000	34830
5	1926	20000	5700	31000	13485
6	1927	-	1000	25000	19786
7	1928	36000	7120	63560	26377
	სულ	220500	188960	267810	161278

აღსანიშნავია, რომ 1922-1928 წლების პერიოდში თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის მიერ დამზადებული ჯილეხის საწინააღმდეგო ვაქცინით იცრებოდა ქვეყნის მასშტაბით 12 ათასიდან, 50-ათასზე მეტი სული პირუტყვი.

ჯილექის ვაქცინასთან ერთად თბილისის ლაბორატორია ამზადებდა აგრეთვე, ამ დაავადების საწინააღმდეგო შრატს, პროფესორ მიხინის მიერ შემოთავაზებული მეთოდით.

1923-1928 წლებში ლაბორატორიის მიერ დამზადებული და გაცემული ჯილექის საწინააღმდეგო შრატის რაოდენობის შესახებ მონაცემები მოცემულია მე-4 ცხრილში.

ცხრილი 4

თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის მიერ ჯილექის საწინააღმდეგო შრატის დამზადების და გაცემის შესახებ

1923-1928 წლებში

№	წლები	დამზადდა მ. ლ.	გაიცა მ.ლ.	
			სავეტერინარო მიზნით	სამედიცინო მიზნით
1	1923	18180	8245	-
2	1924	76125	65437	4350
3	1925	206230	205150	11575
4	1926	232605	175600	7670
5	1927	288425	355345	6326
6	1928	372432	316571	13820
	სულ	1193997	1126348	43741

ვეტერინარიის ავტორიტეტზე და სპეციალისტების მაღალკვალიფიციურობაზე მიუთითებს ის, რომ თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის მიერ საანგარიშო პერიოდში დამზადებული 1193997 მილილიტრი ჯილექის საწინააღმდეგო შრატიდან, 43741 მილილიტრი გაცემული იქნა სამედიცინო დანიშნულებისათვის და გამოიყენებოდა ჯილექით დაავადებული ადამიანების სამკურნალოდ.

ლაბორატორიის მიერ დამზადებული ჯილექის საწინააღმდეგი ვაქცინა და შრატი იგზავნებოდა: თბილისის, გორის, რაჭა-ლეჩხუმის, ახალქალაქის, ახალციხის, სვანეთის, ბორჩალოს, ზუგდიდის, სენაკის, ქუთაისის, შორაპნის

მაზრებში. აფხაზეთში, სამხრეთ ოსეთში, აჭარაში და აგრეთვე სომხეთსა და აზერბაიჯანში.

როგორც ზემოთ ვეკონდა აღნიშნული 1913 წლამდე საქართველოში ჯილქების საწინააღმდეგო პროფილაქტიკური აცრები საერთოდ არ ტარდებოდა. 1922 წლიდან ვეტერინარი სპეციალისტები შედარებით ფართო მასშტაბით ატარებდნენ ამ ღონისძიებას, რომელსაც მოსახლეობა იმ დროისათვის ნაკლებად იცნობდა. ამის გამო ვეტერინარ სპეციალისტებს დიდი ახსნა-განმარტებითი მუშაობის ჩატარება უხდებოდათ, რომ ვაკცინაციის ეფექტურობაში დაერწმუნებინათ მოსახლეობა, რასაც თავის მხრივ ხელს უწყობდა აცრებიდან მიღებული დადებითი შედეგებიც.

1924-1925 წლების ანგარიშში, რომელსაც ხელს აწერს, საქართველოს ვეტერინარიის ცნობილი მოამაგე (იმ დროისათვის საქართველოს მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის სავეტერინარო განყოფილების უფროსად მუშაობს) **დავით ახმეტელი** ჯილქებთან დაკავშირებით ვკითხულობთ შემდეგს „სავეტერინარო განყოფილებამ, ამა წლის 25 ივნისს, მიმართა მაზრის აღმასკომს, რათა მოსახლეობას ვეტერინარი ექიმების გარეშე არ დაეკლათ პირუტყვი (ამის შესახებ წინათაც იყვნენ გაფრთხილებული), მაგრამ ამ მითითებას ისინი არ ასრულებდნენ, რის გამოც ავად გახდა 540 ადამიანი და ყველა მათგანი განიკურნა ამ დაავადების საწინააღმდეგო შრატით, რომელსაც თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორია ამზადებდა“.

1922 წელს ვეტლაბორატორიაში მოამზადეს ჯილქების აღმკვერელის სხვადასხვა შტამები ცხენების ჰიპერიმუნიაციისათვის.

1922-1923 წლებში ლაბორატორიის შენახვაზე დაიხარჯა 27 ათასი მანეთი.

ლაბორატორიის აღდგენითი სამუშაოების განხორციელებაში დიდი შრომა გასწია, იმ პერიოდში საქართველოში

ვეტერინარიის დარგის ცნობილმა მოამაგემ, მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის ვეტერინარული განყოფილების უფროსმა **დავით ახმეტელმა**.

სამუშაოს მოცულობის გაზრდასთან ერთად, გაიზარდა ლაბორატორიის მუშაკთა შტატიც და 1928 წლისათვის შეადგენდა 16 ერთეულს. სადიაგნოსტიკო სამუშაოები ლაბორატორიაში მიმდინარეობდა უწყვეტად, მაშინდელი მოთხოვნების შესაბამისად.

სადიაგნოსტიკო და საწარმოო მუშაობასთან ერთად, ამ პერიოდში ლაბორატორიის თანამშრომლები ეწეოდნენ მეცნიერული ხასიათის სამუშაოებსაც. მათ მიერ პირველად იქნა დადგენილი საქართველოში ქათმის სპიროქეტოზი და შესრულდა სამუშაოები იმის შესწავლის შესახებ თუ რა გავლენას ახდენს კანქვეშა იმუნოზაცია ცხოველის ორგანიზმში ჯილეხზე აცრების დროს ანტისხეულების დაგროვებაზე. აგრეთვე სისხლის პარაზიტების შეღებვის მეთოდების და ახალქალაქის მაზრაში მსხვილფეხა პირუტყვის ტუბერკულოზის გავრცელების შესწავლასთან დაკავშირებით.

1921-1927 წლების პერიოდში თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიას ხელმძღვანელობდა **სერგო რედკო**.

სერგო რედკო - დაიბადა 1879 წელს. ვეტერინარ ექიმის კვალიფიკაცია მიიღო 1902 წელს. მუშაობდა პეტერბურგის მაზრის ვეტერინარ ექიმად (1902-14), მომდევნო პერიოდში სასოფლო-სამეურნეო და სავატერინარო ნაწილის გამგედ (1914-1921წ.წ.) 1921 წლის 10 დეკემბრიდან, 1927 წლის 1 დეკემბრამდე **ს.რედკო** განაგებდა თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიას, საიდანაც განთავისუფლდა აფხაზეთში სამუშაოდ გადასვლის გამო.

1929 წელს თბილისში დაარსდა ექსპერიმენტული ვეტერინარიის სახელმწიფო ინსტიტუტი. ინსტიტუტმა თბილისის სავატერინარო ლაბორატორიის შენობაში

დაიდო ბინა და ამ პერიოდიდან თბილისის სავეტერინარო
ლაბორატორია ფუნქციონირებდა ინსტიტუტთან სადიაგნოს-
ტიკო განყოფილების სახით, რომელსაც განაგებდა
ვეტერინარი ექიმი ელიკო ბარამიძე, ხოლო ინსტიტუტს
ხელმძღვანელობდა გამოჩენილი ვეტერინარი-მეცნიერი
ლ. ლეონიძე. განყოფილება აწარმოებდა დიაგნოსტიკურ
გამოკვლევებს სასოფლო-სამეურნეო ცხოველების თითქმის
ყველა დაავადებაზე.

აქვე მოვიტანთ მონაცემებს იმის შესახებ, თუ რა
მდგომარეობა იყო 30-იან წლებში ცხოველთა დაავადებების
ლაბორატორიული დიაგნოსტიკის დაწესებულებების გან-
ვითარების მხრივ მთლიანად საქართველოში.

1932 წლისათვის რესპუბლიკაში უნდა ეფუნქციონერა
5 ლაბორატორიას. ფაქტიურად ფუნქციონირებდა 1931
წელს გახსნილი სოხუმის, ბათუმის და ქუთაისის ვეტერი-
ნარულ-ბაქტერიოლოგიური ლაბორატორიები. სიდ-
ნაღის და სენაკის ლაბორატორიები იმყოფებოდნენ მშე-
ნებლობის პროცესში. წლის ბოლოსათვის სიდნაღის
ლაბორატორიის სამუშაოები შესრულდა 80%-ით, ხოლო
სენაკის ლაბორატორიისა 40%-ით. 1933 წლისათვის
გათვალისწინებული იყო ლაბორატორიების მშენებლობა
ახალქალაქისა და დმანისის რაიონებში.

ბათუმის ვეტერინარულ-ბაქტერიოლოგიური ლაბო-
რატორიის მიერ 1932 წელს აჭარის ტერიტორიაზე გა-
მოკვლეული იქნა ბრუცელოზზე 1182 სული მსხვილფეხა
პირუტყვი, პირაპლაზმიდოზებზე 180 სული, ხოლო
ფრინველის ყვავილზე 863 ფრთა ფრინველი. ჩატარდა 653
მიკროსკოპიული, ბაქტერიოლოგიური და სეროლოგიური
გამოკვლევა.

სოხუმის ვეტერინარულ-ბაქტერიოლოგიურმა ლაბორა-
ტორიამ 1932 წელს ჩაატარა 1931 დიაგნოსტიკური გამოკვლევა.
გამოვლინდა ჯილეხის 50, ფრინველის პასტერელოზის

21, კანის დაავადებების 9, ჰემორაგიული სეპტიცემიის 17, კოქციდიოზის 135, ცოფის 2 და პიროპლაზმოზის 4 შემთხვევა.

ქუთაისის ვეტერინარულ-ბაქტერიოლოგიური ლაბორატორიის ბიუჯეტი 1931 წლისათვის შეადგენდა 13 ათას მანეთს. ამავე წელს ლაბორატორიის მიერ ჩატარდა 851 ბაქტერიოლოგიური გამოკვლევა, მათ შორის ჯილეხზე-220, საიდანაც დადებითი შედეგი მიღებული იქნა 30 (13,64%) შემთხვევაში. ღორების პემორაგიულ სემპტივეშიაზე -96, საიდანაც დადებითი შედეგი მიღებული იქნა 35 (36,46%) შემთხვევაში. ფრინველის პატერელიოზზე-65, საიდანაც დადებითი შედეგი მიღებული იქნა 40 (61,54%) შემთხვევაში. გარდა ამისა ლაბორატორია აწარმოებდა სისხლის პარაზიტული დაავადებების გადამტანი ტვიპების ბიოლოგიური თვისებების შესწავლას.

მომდევნო პერიოდში ცხოველთა დაავადებების სადიაგნოსტიკო გამოკვლევების გაფართოების მიზნით, საქართველოში და მათლიანად კავკასიაში, ყალიბდებოდა სარაიონათაშორისო ვეტერინარული ლაბორატორიები, რომელთა რაოდენობა ამიერკავკასიაში 1934 წელს იყო 21. 9 ერთეულით მეტი ვიდრე 1931 წელს. მათ შორის 9 აზერბაიჯანში, 8 საქართველოში და 4 სომხეთში.

* * *

მომავალში ქვეყანაში მეცხოველეობის განვითარების და მისი სავეტერინარო მომსახურების გაუმჯობესების აუცილებლობამ და ინტერესებმა, კერძოდ კი ცხოველთა გადამდები დაავადებების დიაგნოსტიკის გაუმჯობესების, მეცხოველეობისა და ცხოველური წარმოშობის პროდუქტების ვეტერინარულ-სანიტარული ექსპერტიზის, სარაიონათაშორისო და რაიონული ვეტერინარული ლაბორატორიებისადმი ხელმძღვანელობის გან-

ხორციელებისა და რაიონებისადმი ეპიზოტოტიების საწინააღმდეგო ღონისძიებების გატარებაში პრაქტიკული დახმარების საჭიროებამ, წარმოშვა ერთიანი სადიაგნოსტიკო დაწესებულების დაარსების აუცილებლობა და საქართველოს მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის 1941 წლის 28 აპრილის №2-339 ბრძანებით 1 მაისიდან სავეტერინარო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის სადიაგნოსტიკო განყოფილების ბაზაზე, კვლავ დაიწყო ფუნქციონირება დამოუკიდებელმა სავეტერინარო ლაბორატორიამ, **რესპუბლიკური ვეტერინარულ-ბაქტერიოლოგიური ლაბორატორიის სახელწოდებით**, რომლის აღდგენასაც დიდი ღვაწლი დასდო ვეტერინარული მეცნიერების და პრაქტიკის დიდმა მოამბეემ, პროფესორმა **ივანე კვესიტაძემ**, რომელიც იმ დროს სავეტერინარო სამმართველოს უფროსად მუშაობდა (1939-1944 წწ.).

დაარსების პირველ წელს ლაბორატორიაში, რომლის შტატში ირიცხებოდა 15 კაცი, ფუნქციონირებდა-ბაქტერიოლოგიის, სეროლოგიის და ეპიზოტოლოგიის განყოფილებები. რესპუბლიკური ლაბორატორიის პირველ დირექტორად კი დაინიშნა საქართველოს დამსახურებული ვეტერინარი ექიმი **თეოფილე გვენცაძე**, რომელიც იმავდროულად ბაქტერიოლოგიურ განყოფილებასაც ხელმძღვანელობდა და მან ამ თანამდებობაზე 1950 წლამდე იმუშავა.

1941 წლის ბოლოსათვის ლაბორატორიამ ჩაატარა 11425 სხვადასხვა სახის ექსპერტიზა.

მუშაობის გაფართოების შესაბამისად იზრდებოდა რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის შესანახად გამოყოფილი თანხების რაოდენობაც, რაც მოცემულია მე-5 ცხრილში.

მონაცემები რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დაფინანსების შესახებ 1943-1950 წლებში (მანეთებში)

№	წლები	გამოყოფილი თანხა
1	1943	115400
2	1944	157996
3	1945	160000
4	1946	173120
5	1947	243695
6	1948	244731
7	1949	248353
8	1950	240900

მომდევნო პერიოდში კიდევ უფრო გაიზარდა ლაბორატორიის მუშაკთა რაოდენობა, მისი დაფინანსება და მუშაობის მოცულობა. 1950 წელს ლაბორატორიის შტატში ირიცხებოდა 20 თანამშრომელი, დაფინანსება შეადგენდა 240900 მანეთს, ანუ 125500 მანეთით მეტს ვიდრე 1943 წელს. შესრულებული იყო 59666 დიაგნოსტიკური გამოკვლევა ანუ 39925 გამოკვლევით მეტი ვიდრე 1945 წელს.

თუ რა სახის და რა რაოდენობით ტარდებოდა ამ პერიოდში დიაგნოსტიკური გამოკვლევები ლაბორატორიაში ამის შესახებ მონაცემები მოცემულია მე-6 ცხრილში.

რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის მიერ
ჩატარებული გამოკვლევები 1945-1950 წლებში

№	დასახელება	1945	1950
1	ჩატარდა ექსპერტიზა ყველა სახეობის ცხოველის	19741	59666
ა	პათანატომიური გამოკვლევა	472	365
ბ	მიკროსკოპიული გამოკვლევა	1573	1713
გ	ბაქტერიოლოგიური გამოკვლევა	1124	1004
დ	ბიოლოგიური გამოკვლევა	204	231
ე	სეროლოგიური გამოკვლევა		
	არ (აგლუტინაციის რეაქცია) კფრ (კოპლიმენტის ფიქსაციის რეაქცია)	16982 56891	56891 2775
ვ	კოპროლოგიური გამოკვლევა	309	408
	მიღებულია დადებითი შედეგი	469	1541

1955-1962 წლების პერიოდში რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის საქმიანობის შესახებ მასალები მოცემულია მე-7 ცხრილში.

მონაცემები რესპუბლიკური ვეტერინარული
 ლაბორატორიის მიერ 1955-1962 წლებში ჩატარებული
 დიაგნოსტიკური გამოკვლევის შესახებ

№	წლები	ჩატარებულია ქველა სახეობის ცხოველის შესწერება	ჩატარებული გამოკვლევა									
			პათანატომური	მიკროსკოპული	ბაქტერიოლოგიური	ბიოლოგიური	სერულოგიური		ჰისტოლოგიური	კოპროლოგიური	ქიმიური	მიღებულია დადებითი შედეგი
							არ	კვრ				
1	1955	49451	240	1577	837	452	43350	28985	-	345	-	1406
2	1956	27567	414	1778	1035	428	23365	14222	-	560	-	840
3	1957	31618	678	1271	973	533	28976	12373	69	817	126	1204
4	1958	29619	1955	3480	1130	397	24115	22325	104	1622	503	979
5	1959	26574	4780	5008	1365	496	17599	13836	113	2622	1576	1290
6	1960	32525	4282	8006	5511	503	13474	9850	109	4388	2667	1440
7	1961	52025	4720	5052	4870	598	12584	17409	202	1606	2405	1770
8	1962	32702	3560	3948	1594	703	14431	20212	92	1545	2974	1559
სულ		282135	20629	30120	17315	4109	177894	139212	691	13505	10251	10488

აღნიშნულ წლებში რესპუბლიკური ვეტერინარული
 ლაბორატორიის მიერ, შესრულებული სამუშაოების
 ანალიზით ჩანს, რომ 40-60 საშტატო ერთეულის მქონე
 ლაბორატორიამ 8 წლის მანძილზე ინტენსიური დატვირ-
 თვით იმუშავა და უდიდეს წარმატებას მიაღწია მასზე
 დაკისრებული მოვალეობის შესრულების საქმეში.
 ლაბორატორიის მიერ 1955-1962 წლებში ჩატარდა 282135
 საანალიზო ობიექტის 20629 (7,31%) პათანატომიური, 30120
 (10,67%) მიკროსკოპიული, 17315 (6,13%) ბაქტერიოლოგიური,
 4109 (1,45%) ბიოლოგიური, 31706 (11,23%) სეროლოგიური
 (აქედან 177894 (არ) აგლუტინაციის რეაქციით, 139212
 (კვრ) კოპლემენტის ფიქსაციის რეაქციით), 691 (0,24%)
 ჰისტოლოგიური, 13505 (4,78%) კოპროლოგიური, 10251
 (3,63%) ქიმიური გამოკვლევა. მიღებული იქნა 10488 (3,71%)
 დადებითი შედეგი.

მონაცემები იმის შესახებ თუ სახელდობრ, რომელ
 დაავადებებზე ჩატარდა ბაქტერიოლოგიური გამოკვლევები
 ლაბორატორიის შესაბამისი განყოფილების მიერ 1962 წელს
 და რა შედეგებია მიღებული მოცემულია მე-8 ცხრილში.

მონაცემები რესპუბლიკური ვეტერინარული
 ლაბორატორიის ბაქტერიოლოგიური განყოფილების მიერ
 1962 წ. ჩატარებული გამოკვლევების შესახებ.

№	დაავადების დასახელება	მიღებულია საკვლევი ობიექტი (სინჯი)	მიღებულია დადებითი პასუხი
1	ჯიღეხი	30	2-(6,67%)
2	პასტერელოზი	127	43-(33,9%)
3	პარატიფი	123	27-(22%)
4	კოლიბაქტერიოზი	37	5-(13,51%)
5	ღორის წითელი ქარი	22	8-(36,36%)
6	ღორის ჭირი	13	7-(53,85%)
7	ბრუკელაზი (ნაყოფი)	45	35-(77,77%)
8	ბრადზოტი	16	9-(56,25%)
9	ჰემორაგიული სეპტიცემია	3	3-(100%)
10	ფრინველის ყვავილი	36	2-(5,55%)
11	ფრინველის ქლერა	234	16-(6,83%)
12	ფრინველის ტიფი	202	28-(13,86%)
13	პულლოროზი	223	106-(47,53%)
14	ქათმის ჭირი	84	2-(2,38%)
15	ფრინველის ავიტამინოზი	71	40-(56,33%)
16	ფრინველის ლარინგოტრაქეიტი	15	8-(53,33%)
17	ფრინველის ინფექციური სინუსიტი	26	4-(15,38%)
	სულ	1337	345(25,88%)

ერთი განყოფილების მიერ, მხოლოდ ერთი წლის მანძილზე (1962 წ.) ჩატარებული გამოკვლევები წარმოდგენას გვაძლევს იმ პერიოდისათვის საქართველოში ინფექციური სნეულებების წარმოშობა-გავრცელებაზე.

გარდა ამისა ბრუცელოზზე სისხლის სეროლოგიური გამოკვლევით (არ, კვრ) მიღებული იქნა 830 დადებითი შედეგი. ჯილეხზე 10493 ტყავ-ნედლეულის გამოკვლევით დადებითად მორიაგირე აღმოჩნდა 7 ერთეული. გამოვლენილია ასევე კოქციდიოზის 215, კვლმინთების 140, პიროპლაზმიდოზების 5 შემთხვევა.

ლაბორატორიის სადეზინფექციო რაზმის მიერ ჩატარებულია პირუტყვის 130 სადგომის დეზინფექცია 175811 კვადრატულ მეტრზე. მათ შორის 1508 კვადრატული მეტრის პროფილაქტიკური, 111468 კვადრატული მეტრის მიმდინარე და 62835 კვადრატული მეტრის დასკვნითი დეზინფექცია. 19 რაიონში უნაყოფობაზე გამოკვლეულია 852 სული ფური.

თუ რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დაფინანსება 1955 წელს შეადგენდა 26,4 ათას მანეთს, მან 1962 წლისათვის შეადგინა 96,8 ათასი მანეთი ანუ 70,4 ათასი მანეთით მეტი.

დროთა განმავლობაში ლაბორატორიის მიერ სადიაგნოსტიკო სამუშაოების კიდევ უფრო გაფართოების ინტერესებმა მოითხოვეს უფრო მეტად მისი გაძლიერება და, როგორც აქ დასაქმებული სპეციალისტების რაოდენობის ზრდა, აგრეთვე მათ მიერ შესრულებული სპეციალური სამუშაოების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების გაუმჯობესება, რისთვისაც 1957 წელს ლაბორატორიაში ჩამოყალიბდა პელმინთო-პარაზიტოლოგიის, პათანატომიის, ცოფის და ქიმიო-ტოქსიკოლოგიის განყოფილებები. 1960 წელს რადიოლოგიური, ხოლო 1967 წელს ფრინველის დაავადებების დიაგნოსტიკის და ამ დაავადებებთან ბრძოლის განყოფილება. 1962 წელს ლაბორატორიას დაექვემდებარა

სავეტერინარო ექსპედიცია 12 ვეტერინარი ექიმის შემადგენლობით.

1963 წელს ლაბორატორიის შტატმა შეადგინა 85 ერთეული, რომელთა შორის იყო 34 ვეტერინარი ექიმი, 12 ლაბორანტი, და დანარჩენი კი ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალი. ლაბორატორიის საერთო რიცხოვრივი შემადგენლობიდან 1963 წელს უმაღლესი სპეციალური განათლებით იყო 54,2%, საშუალო სპეციალური განათლებით 17,7%, ქალთა რაოდენობა შეადგენდა 50,6%-ს.

1963 წელს პათანატომიის და ცოფის განყოფილების ბაზაზე შეიქმნა ვირუსოლოგიის განყოფილება. ამავე წელს ასევე შეიქმნა საწარმოო განყოფილება სამეურნეო ანგარიშზე.

ამ პერიოდისათვის ლაბორატორია დიაგნოზს ადგენდა საქართველოში რეგისტრირებულ თითქმის ყველა დაავადებაზე. 1962 წელს ლაბორატორიამ მოამზადა 12000 დოზა ფლავაკარიდინისა და ჰემოსპორიდინის ხსნარი, ციტრირებული სისხლი ამპულებში. თავისი არსებობის მანძილზე წარმოებამ მოამზადა და სავეტერინარო პრაქტიკაში მოსახმარებლად გასცა ჰემოსპორიდინის 1 და 2%-იანი ხსნარი, ფლავაკარიდინის 5%-იანი ხსნარი, ნატურალური კუჭის წვენი, პროპოლისის სპირტიანი წყალხსნარი, პროპოლისის მაღამო, თურქულის საწინააღმდეგო რეკონვალესცენტური შრავტი, თურქულის საწინააღმდეგო ციტრირებული სისხლი, შარაბრინ-შაიხ-მანოვის ხსნარი და სხვა.

იმ პრეპარატების ჩამონათვალი და რაოდენობა, რომელსაც ამზადებდა რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის წარმოება 1965-1966 წლებში და 1972 წელს მოცემულია მე-9 ცხრილში.

რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის მიერ
1965-1966 და 1972 წელს დამზადებული პრეპარატები

№	პრეპარატის დასახელება	წლები		
		1965	1966	1972
1	ჰემოსპორიდიინის 1 და 2%-იანი ხსნარი (დოზა)	197080	205300	323480
2	ფლავაკრიდინი 5%-იანი (დოზა)	58950	54015	132000
3	კუჭის წვენი ნატურალური (ლიტრი)	712	472	507
4	პროპოლისის წყალსპირტიანი ხსნარი (ლიტრი)	1812	1500	777
5	პროპოლისის მალამო №2 (კგ)	1057	1954	3652
6	თურქულის საწინააღმდეგო რეკონვალესცენტური შტარი (ლიტრი)	45,5	996	-
7	თურქულის საწინააღმდეგო კიტრირებული სისხლი (ლიტრი)	82	954	-
8	შარაბრინ-შიახმანოვის №4 ხსნარი (ლიტრი)	-	-	4103

აღნიშნულ და მომდევნო წლებში რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორია მის მიერ დამზადებული პრეპარატებით დიდ სამსახურს უწევდა პრაქტიკოს ვეტერინარ სპეციალისტებს ქვეყნის შიგნით. ყიზლარის ზამთრის საძოვრებზე კი პირუტყვის (ცხვარი) გადარეკვის პროცესში, ტრასაზე ცხოველების სამკურნალო პროფილაქტიკური ღონისძიებათა გასატარებლად მოძრავი ვეტერინარული ავთიაქების მეშვეობით.

1963 წლისათვის რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის შემადგენლობაში ფუნქციონირებდა 10 განყოფილება: ბაქტერიოლოგიის (გამგე ალენა ტოროტაძე), ვირუსოლოგიის (გამგე მურმან გულიევი), სეროლოგიის (გამგე ბორის ბერიძე), ქიმიოტოქსიკოლოგიის (გამგე ვალია კაზაკოვა), პარაზიტოლოგიის (გამგე ნათელა

იაშვილი), რადიოლოგიის (გამგე ი. მესხორაძე), ფრინველთა დაავადებების (გამგე ვიქტორ კარტოზია), საკვები არეების (გამგე ზინა მილორავა), ბერწიანობის წინააღმდეგ ბრძოლის (გამგე მარგარიტა ბოჭორიშვილი) და სადღეისინფექციო განყოფილება (გამგე ვლადიმერ ცომაია).

1963 წელს საქართველოში რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის გარდა ფუნქციონირებდა 2 ავტონომიური რესპუბლიკის (აფხაზეთი, აჭარა) რესპუბლიკური, ერთი საოლქო (ცხინვალი), 23 სარაიონათაშორისო ვეტერინარული ლაბორატორია და 30 დიაგნოსტიკური კაბინეტი.

აღნიშნული ვეტერინარული ლაბორატორიები, მათზე მიმაგრებულ მომსახურების ზონებში სწავლობდნენ ეპიზოოტიურ სიტუაციას, აწარმოებდნენ დიაგნოსტიკურ გამოკვლევებს ცხოველთა ინფექციურ და ინვაზიურ დაავადებებზე, აწარმოებდნენ ცხოველთა სისხლის და საკვების ქიმიურ ანალიზს. ლაბორატორიების უდიდესი ნაწილი განთავსებული იყვნენ მათთვის განკუთვნილ ტიპურ შენობებში.

1962 წელს ქვეყანაში არსებული ყველა ვეტერინარული ლაბორატორიისა და დიაგნოსტიკური კაბინეტის მიერ ჩატარებულია 461911 ლაბორატორიული გამოკვლევა. მათ შორის 20109 პათანატომიური, 32134 მიკროსკოპიული, 14490 ბაქტერიოლოგიური, 3908 ბიოლოგიური, 398623 სეროლოგიური, 178 ბიოლოგიური, 7820 კოპროლოგიური და 3012 ქიმიური. მიღებულია 10633 (2,30%) დადებითი შედეგი. აღნიშნულის გარდა ლაბორატორიის მიერ ჯილეხზე გამოკვლეულია 676625 ცალი ტყავნედლეული-პრეციპიტაციის რეაქციით. მიღებულია 184 (0,02%) დადებითი შედეგი.

1950-1959 წლებში რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიას ხელმძღვანელობდა საქართველოს დამსახურებული ვეტერინარ ექიმი სანდრო ქუშაშვილი, ხოლო

1959-1961 წლებში – საქართველოს დამსახურებული ვეტერინარი ექიმი ილია ჩანტლაძე.

ილია ჩანტლაძე დაიბადა 1908 წელს ლანჩხუთის რაიონში. 1932 წელს დაამთავრა ერევნის ვეტერინარული ინსტიტუტი. სპეციალობის მიხედვით სხვადასხვა თანამდებობებზე მუშაობის შემდეგ ილია ჩანტლაძე 1959 წელს დაინიშნა სოფლის მეურნეობის სამინისტროს რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორად, სადაც მუშაობდა 1961 წლამდე. ხოლო ამ დროიდან ის მუშაობას აგრძელებს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ვეტერინარიის მთავარ სამმართველოში ვეტერინარი ექიმის, მთავარი ვეტერინარი ექიმის და განყოფილების გამგის თანამდებობაზე. ი. ჩანტლაძე აღნიშნულ სამმართველოში მუშაობდა სიცოცხლის ბოლომდე. მას მინიჭებული ჰქონდა საქართველოს დამსახურებული ვეტერინარი ექიმის საპატიო წოდება.

რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიაში სამუშაო პირობების გაუმჯობესებას დიდად შეუწყო ხელი, ქ. თბილისში-ვაშლიჯვარში, მისთვის გამოყოფილ ორ ჰექტარ ფართობზე, ორი ლაბორატორიული კორპუსის, ვივარიუმის შენობის, პათანატომიური გაკვეთისათვის სპეციალური სათავსოს, ავტოსადგომისა და სხვა ნაგებობების 1958 წელს დამთავრებამ, რომელთა მშენებლობა ჯერ კიდევ ივანე კვესიტაძისა და გიორგი ბედენაშვილის ვეტერინარიის რესპუბლიკურ ხელმძღვანელ ორგანოებში ყოფნის დროს იყო დაწყებული. აღნიშნულ ადგილზე 1959 წელს აშენდა აგრეთვე ორსართულიანი სახლი ლაბორატორიის თანამშრომლებისათვის.

ლაბორატორიის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის განმტკიცების შესაბამისად გაიზარდა მის მიერ ჩატარებული სადიაგნოსტიკო გამოკვლევების მოცულობაც. თუ 1950 წელს ლაბორატორიის მიერ შესრულებული იყო 59666

სხვადასხვა სახის დიაგნოსტიკური გამოკვლევა, 1965 წელს ანუ 15 წლის შემდეგ მათი რიცხვი '180978-მდე გაიზარდა.

ცალკეულ სახეობათა მიხედვით 1965 წელს ჩატარებული გამოკვლევების შესახებ სურათს გვაძლევს მე-10 ცხრილში წარმოდგენილი მონაცემები.

ცხრილი 10

ლაბორატორიაში 1965 წელს ჩატარებული გამოკვლევები

№	გამოკვლევების დასახელება	სინჯის რაოდენობა
1	ბაქტერიოლოგიური	13543
2	სეროლოგიური	109317
3	პარაზიტოლოგიური	7321
4	ვირუსოლოგიური	412
5	ბიოქიმიური და მიკოლოგიური	12873
6	ფურის უნაყოფობაზე	36315
7	ვეტსანექსპერტიზა	248

დიაგნოსტიკურ გამოკვლევების ჩატარებასთან ერთად ლაბორატორიის თანამშრომლები სისტემატიურად უწყვედნენ პრაქტიკულ დახმარებას ადგილებზე გასვლით მეურნეობების, მეფრინველეობის ფაბრიკების, და სახელმწიფო ვეტერინარული ქსელის ვეტერინარ სპეციალისტებს პროფილაქტიკური, სამკურნალო, ვეტერინარულ-სანიტარული და ორგანიზაციული ღონისძიებების გატარების საქმეში. ისინი აქტიურად მონაწილეობდნენ ასევე ეპიზოოტიის საწინააღმდეგო მასიური ღონისძიებების განხორციელებაში.

1967 წლისათვის რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის თანამშრომელთა საშტატო განრიგი 74 კაცს შეადგენდა და მას გამოყოფილი ჰქონდა 100000 მანეთი წლიური სახელმწიფო ბიუჯეტი.

გარდა ზემოდ აღნიშნულისა ლაბორატორიასთან არსებობდა 15 კაცისაგან შემდგარი სავეტერინარო პრეპა-

რატების დამამზადებელი განყოფილება (გამგე მურმან გულიევი) სამეურნეო ანგარიშზე და თურქულთან და ზოანტროპონოზურ დაავადებებთან მებრძოლი ორი ექსპედიცია.

1972 წელს ლაბორატორიის მეორე კორპუსში მოეწყო 250-300 ადგილზე სხდომათა დარბაზი და დაიდგა მასში კინოდანადგარი. ლაბორატორიის განკარგულებაში არსებული ავტო-კინო დანადგარი დაკომპლექტდა კინომექანიკოსისა და ვეტერინარი ექიმის შტატით, რომელმაც დაიწყო მეცხოველეობის მეურნეობებში და მოსახლეობაში ისეთი კინოფილმების ჩვენება, როგორცაა „ბრუცელოზი და მასთან ბრძოლა“, „ცოფი და მასთან ბრძოლა“ და სხვა მრავალი, რასაც ესოდენ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა მოსახლეობაში სავეტერინარო ცოდნის სწავლებისა და პროპაგანდისათვის.

რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიაში 50-იან 60-იან და შემდგომ წლებში მიმდინარეობდა სამეცნიერო კვლევითი ხასიათის სამუშაოებიც, რის შესახებაც რიგი სტატიებისა ქვეყნდებოდა ჟურნალ „ვეტერინარიაში“. 60-იან წლებში ლაბორატორიის ვირუსოლოგიის განყოფილებამ (გამგე მურმან გულიევი) აითვისა და წარმოებაში დანერგა, ლუმინისცენტური მიკროსკოპის გამოყენებით, ცოფის დიაგნოსტიკის დაჩქარებული მეთოდი, ხოლო ტოქსიკოლოგია ბიოქიმიის განყოფილების თანამშრომლები (ვალია კაზაკოვა, მარიამ გელენიძე) საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო სასწავლო კვლევითი ინსტიტუტის პროფესორ ბორის მაროშკინთან და მეცნიერებათა კანდიდატივანე გოგილაშვილთან ერთად შეისწავლიდნენ ალიმენტარული დისტროფიის ეთიოლოგიის საკითხებს და ამუშავებდნენ მისი მკურნალობის ღონისძიებებს. კვლევა და საერთო ხასიათის სამუშაოები მიმდინარეობდა სხვა განყოფილებებშიც.

ლაბორატორიის თანამშრომლები არსებული ცოდნის გადრმავეების და ახალი მეთოდების ათვისების მიზნით სისტემატიურად იმაღლებდნენ კვალიფიკაციას მოსკოვის, ლენინგრადის, ყაზანის და სხვა ქალაქების უმაღლეს სასწავლო და კვლევით ინსტიტუტებში. განსაკუთრებულად აღსანიშნავია რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიისა და საქართველოს ერთადერთი პროფილური, ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო სასწავლო-კვლევითი ინსტიტუტის ურთიერთთანამშრომლობა, ერთობლივი კვლევები, რიგით და ფუნდამენტალურ საკითხებზე.

რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის ბაზაზე დაამუშავეს დისერტაციები და მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი მოიპოვეს: **მურმან გულიევმა, რევაზ ავალიანმა, ტრისტან ჭყონიამ, რევაზ ჩირიკაშვილმა, მარლენ კობზიანიძემ** და სხვებმა.

რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის ერთ-ერთ ძირითად საქმიანობას წარმოადგენდა ასევე რაიონული და სარაინათაშორისო ლაბორატორიების სპეციალისტებისათვის მოკლევადიანი კვალიფიკაციის ასამაღლებელი სემინარების (კურსების) ჩატარება, რასაც ლაბორატორია თავისი ფუნქციონირების ყველა ეტაპზე წარმატებით ართმევდა თავს. აქვე გადიოდნენ პარკტიკას საქართველოს ზოოტექნიკურ სავეტერინარო-სასწავლო კვლევითი ინსტიტუტის და რიგი ზოვეტერინარული ტექნიკუმების სავეტერინარო ფაკულტეტების სტუდენტები.

მარტო 1964 წელს რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის ბაქტერიოლოგიის, სეროლოგიის, ვირუსოლოგიის, პარაზიტოლოგიის, რადიოლოგიის, ქიმიოტოქსიკოლოგიის და სხვა განყოფილებების მიერ ლაბორატორიული კვლევისა და დიაგნოსტიკის ახალი მეთოდების ათვისებაზე ჩატარებული იქნა 30-ზე მეტი მოკლევადიანი სწავლება სემინარი. ამ პერიოდში ისევე, როგორც სხვა

წლებში რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორია ანხორციელებდა მეთოდურ ხელმძღვანელობას ავტონომიური რესპუბლიკების რესპუბლიკურ, სარაიონათა შორისო და რაიონული ვეტლაბორატორიებისადმი, რომელთა რაოდენობა იმ პერიოდისათვის 37-ს შეადგენდა, ამტკიცებდა მათ სამუშაო გეგმებს და ამოწმებდა მუშაობის შედეგებს. თვითოეული ვეტერინარული ლაბორატორია ანგარიშვალდებული იყო რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის წინაშე.

რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორთა შორის ერთ-ერთი გამორჩეული ადგილი **პავლე ხუხუნეიშვილს** ხვდა წილად.

რესპუბლიკის დამსახურებული ვეტერინარი ექიმი, ბილოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატი, რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორი 1961-1975 წლებში, **პავლე ივლიანეს ძე ხუხუნეიშვილი**, დაიბადა 1916 წლის 10 ნოემბერს ლანჩხუთის რაიონის სოფელ ზემო აკეთში. 1939 წელს წარჩინებით დაამთავრა საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო ინსტიტუტის სავეტერინარო ფაკულტეტი და დატოვებული იქნა პათოლოგიური ფიზიოლოგიის კათედრაზე ასისტენტად. მალე იგი სამხედრო სამსახურში გაიწვიეს და მონაწილეობდა მეორე მსოფლიო ომში. ომიდან დაბრუნების შემდეგ ის მშობლიურ ინსტიტუტში ბრუნდება და სწავლას ასპირანტურაში აგრძელებს, საიდანაც გადაიყვანეს (1959) სოფლის მეურნეობის სამინისტროში ახლად ორგანიზებული მეცნიერების და პროპაგანდის მთავარ სამმართველოში ვეტექიმად. აქედან იგი სამინისტროს ვეტერინარიის სამმართველოს უფროსად დააწინაურეს, სადაც ნაყოფიერად მუშაობდა 1954-1961 წლებში.

ვეტერინარიის სამმართველოს უფროსად მუშაობის დროს **პ. ხუხუნეიშვილმა** პირველმა განაახლა ამ დაწე-

სებულების საკმაოდ დაწვრილებითი ხასიათის წლიური ანგარიშების შედგენის პრაქტიკა და ამით ისტორიას შემოუნახა ინფორმაცია ბევრ საინტერესო მოვლენასთან დაკავშირებით.

ასეთივე სამუშაოებს მაღალ დონეზე აწარმოებდა იგი რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიაში მუშაობის დროსაც.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ 1961-1975 წლებში **პავლე ხუხუნეიშვილი** განაგებდა საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიას, რომლის მუშაობის სტილი და მეთოდები ახალ სიმაღლეზე აიყვანა. ლაბორატორიაში გაიხსნა ახალი: მიკოლოგიის, ლეპტოსპიროზისა და ასკოლის განყოფილებები, გაძლიერდა არსებული განყოფილებები. 1965 წელს მან დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია და ბიოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი მიენიჭა.

1975 წლიდან **პ. ხუხუნეიშვილი** სიცოცხლის ბოლომდე (1978წ.) მუშაობდა საქართველოს ზოოტექნიკურ სავეტერინარო სასწავლო-კვლევითი ინსტიტუტის სამეცნიერო კვლევითი სექტორის გამგედ. მას გამოქვეყნებული ჰქონდა 50-მდე სამეცნიერო შრომა. დაჯილდოვებული იყო საპატიო ნიშნის ორდენით, მინიჭებული ჰქონდა საქართველოს დამსახურებული ვეტერინარი ექიმის წოდება.

წარმატებულად მიმდინარეობდა რესპუბლიკური და ქვეყნის ვეტერინარულ-ლაბორატორიული ქსელის საქმიანობა არსებული პროფესიონალური ტრადიციების და გამოცდილების შენარჩუნებით 1975-79 წლებში, როდესაც მას გამოცდილი ვეტერინარი ექიმი დარგის პატრიოტი **ჯემალ ვეფხვაძე** ხელმძღვანელობდა.

ჯემალ არკადის ძე ვეფხვაძე დაიბადა 1935 წელს ბორჯომის რაიონის სოფელ ყვიბისში. 1962 წელს დაამთავრა საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო

სასწავლო-კვლევითი ინსტიტუტის სავეტერინარო ფაკულტეტი ვეტერინარი ექიმის სპეციალობით. 1962-68 წლებში მუშაობდა ამავე ინსტიტუტის სასწავლო საწარმოო პრაქტიკის ხელმძღვანელად. 1971 წელს წარჩინებით დაამთავრა ამავე ინსტიტუტის ასპირანტურა და მუშაობას აგრძელებს მშობლიურ ინსტიტუტში, ჯერ სასწავლო საწარმოო პრაქტიკის ხელმძღვანელად, შემდეგ კი კრწანისის სასწავლო ექსპერიმენტალური მეურნეობის მთავარ ვეტექიმად. 1974 წელს გადაიყვანეს ინსტიტუტის სამეცნიერო კვლევითი სექტორის გამგედ. 1975 წელს ჯემალ ვეფხვაძე დაინიშნა რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორად და ნაყოფიერად მუშაობდა 1980 წლამდე. შემდგომ იგი გადაიყვანეს ცენტრალური ვეტერინარულ-სანიტარული სადგურის უფროსად, სადაც ჩვეული შემართებით მრავალი წლის მანძილზე უძღვებოდა იმ პერიოდისათვის, მეტად საჭირო ვეტერინარულ დაწესებულებას.

1980 წელს რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორად დაინიშნა **ლონგინოზ მილორის ძე მგელაძე**, რომელსაც თურქულის დიაგნოსტიკისა და მისი საწინააღმდეგო ღონისძიებების გატარების საკმარის გამოცდილება ჰქონდა საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო სასწავლო კვლევითი ინსტიტუტის თურქულის შემსწავლელ განყოფილებაში მეცნიერ თანამშრომლად ხანგრძლივი მუშაობის პერიოდიდან.

ამ პერიოდისათვის (1985წ.) რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის წლიური დაფინანსება შეადგენდა 229820 მანეთს. მათ შორის ხელფასის ფონდით 206941 მანეთი. ლაბორატორიაში ფუნქციონირებდა ბაქტერიოლოგიის (გამგე ნ. ბედენაშვილი), სეროლოგიის (გამგე ე. ავალიანი), ვირუსოლოგიის (გამგე დ. ბოგოროდეცკაია), ბიოქიმიის (გამგე ნ. სიმონიანი), ტოქსიკოლოგიის (გამგე

დ. გელაშვილი), რადიოლოგიის (გამგე რ. სობჩინსკი), მიკოლოგიის (გამგე მ. აბუაშვილი), ვეტსანექსპერტიზის (გამგე გ. ცომაია), ლეპტოსპიროზისა და არკოლის (გამგე ნ. მოდებაძე), პათომორფოლოგიის (გ. უსტიაშვილი), ლეიკოზის (გამგე ლ. ნანობაშვილი), საკვები არეების (გამგე ზ. მილორავა), ეპიზოოტოლოგიის (გამგე ლ. ჩხაიძე), ვივარიუმის (გამგე ლ. ზაღდასტანიშვილი) განყოფილებები. გაიხსნა ახალი განსაკუთრებით საშიშ დაავადებათა პროგნოზირების განყოფილება (გამგე შ. მურჯიკნელი). ამ პერიოდისათვის რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორია შედგებოდა 123 საშტატო ერთეულისაგან.

ახლად გახსნილ ლეპტოსპიროზისა და არკოლის განყოფილების გამგედ, ამავე ლაბორატორიის სეროლოგიის განყოფილების სპეციალისტი ნინო მოდებაძე დაინიშნა, რომელსაც მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვის აღნიშნული განყოფილების ჩამოყალიბებაში. განყოფილების ფუნქციონირების დაწყების შემდეგ, ლეპტოსპიროზის სეროლოგიური დიაგნოსტიკის მეტად რთული ხასიათის გამოკვლევებმა გეგმაზომიერი ხასიათი მიიღო და დადებითი როლი შეასრულა მსხვილფეხა და წვრილფეხა პირუტყვის, ღორის ლეპტოსპიროზთან ბრძოლის საქმეში საქართველოში.

დამოუკიდებელი საშტატო განრიგით იყო წარმოდგენილი ვეტერინარული ექსპედიცია, რომელშიდაც შედიოდა ეპიზოოტიკებთან ბრძოლის, სამკურნალო პროფილაქტიკური და ფრინველთა დაავადებებისა და მეცხოველეობის კომპლექსების ვეტერინარული მომსახურების რაზმები-38 საშტატო ერთეულით. ამ სტრუქტურის საქმიანობას უშუალოდ განკარგავდა ვეტერინარიის მთავარი სამმართველო. ვეტერინარულ ექსპედიციას ამ პერიოდისათვის ხელმძღვანელობდა ჯემალ ტურაშვილი, ხოლო რაზმებს ვიქტორ კარტოზია, სერგო კუპრეიშვილი და ჯამბულ მადლაკელიძე.

ამ სტრუქტურაში სხვადასხვა დროს მუშაობდნენ და თავიანთი პროფესიონალური წვლილი შეჰქონდათ თურქულის, ბრუკელიოზის, ტუბერკულოზის, ცოფის და სხვა განსაკუთრებით საშიში დაავადებების საწინააღმდეგო სალიკვიდაციო ღონისძიებების გატარების საქმეში ვ. კოლელიშვილს, ჯ. აბულაშვილს, რ. ნაცვლიშვილს, შ. გივინეიშვილს, ა. გამცემლიძეს, ს. ზუბიაშვილს, შ. ცეცხლაძეს, მ. დოლიძეს, თ. სხილაძეს, ე. იაკობიძეს, ზ. კანდელაკს ა. მაკარიძეს, ი. ნონიაშვილს, ზ. ასპანიძეს, ბ. გველესიანს და სხვებს. მათ შორის ერთ-ერთი დამსახურებულია – ალექსანდრე (აღიოშა) მაღლაკელიძე, რომელიც ამ სტრუქტურაში მუშაობამდე დიდი ხნის მანძილზე მსახურობდა აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში სხვადასხვა თანამდებობებზე, მათ შორის აჭარის ა/რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტროში ვეტერინარული განყოფილების უფროსად და აჭარის სავეტერინარო მომსახურების გაუმჯობესების საქმეში მნიშვნელოვანი წვლილი შეჰქონდა.

რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის საქმიანობის, რიგი მიმართულებით გაძლიერების მიზნით, სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ, ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოს წინადადების საფუძველზე, მიიღო გადაწყვეტილება აღედგინა დირექტორის მოადგილის-მთავარი ვეტერინარის საშტატო ერთეული და ამ თანამდებობაზე ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოდან 1985 წელს გადაიყვანა ჯამბულ მაღლაკელიძე.

სამთავრობო ორგანოების გადაწყვეტილებით ამ პერიოდისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიენიჭა მეცხოველეობისათვის ხარისხიანი საკვების დამზადებას რაშიც, როგორც სავალდებულო გათვალისწინებული იყო საკვების დამზადებამდე და დამზადების შემდგომი, ვარვისიანობის და ხარისხობრივი მანვენებლების განსახდერა-ლაბორატორიული გამოკვლევებით. ქვეყნის

აგროქიმიურ ლაბორატორიებთან ერთად აღნიშნულის უზრუნველყოფა ვეტერინარულ ლაბორატორიებსაც დაევა და მისი შესრულება მკაცრად კონტროლდებოდა ზემდგომი ორგანოების მიერ. ვეტერინარული ლაბორატორიების ქსელმა და რესპუბლიკურმა ვეტერინარულმა ლაბორატორიამ (ბიოქიმიის განყოფილების გამგე ნინა სიმონიანი) ამ დონისძიებას წარმატებით გაართვა თავი.

მოგვიანებით, ჩერნობილის ატომური რეაქტორის აფეთქებამ, დასავლეთ საქართველოში და კერძოდ შავი ზღვის მიდამოებში რადიონუკლიდებით დასვრა და რადიაციული ფონის გაზრდა გამოიწვია, რის გამოც შეიზღუდა საქართველოდან ადგილობრივი წარმოების სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის (ჩაი, ციტრუსი და ა.შ.) რიგ რესპუბლიკებში გატანა, რადიოლოგიური გამოკვლევისა და შესაბამისი დასკვნის გარეშე. ასეთი გამოკვლევების ჩატარებაც, რიგ სხვა უწყებებთან ერთად რესპუბლიკურ და ქვეყნის ვეტერინარული ლაბორატორიების ქსელს დაეკისრა, რომელიც შესაბამისი აპარატურით იყო აღჭურვილი. დავალება უზრუნველყოფილი იქნა ლაბორატორიის ხელმძღვანელობისა და რადიოლოგიის განყოფილების ამ საქმისადმი პროფესიონალური დამოკიდებულების შედეგად. თვალსაჩინოა ამ საქმეში წამყვანი ინჟინერ-ფიზიკოსის ანზორ როყვას დამსახურება, რომელიც შემდგომში რადიოლოგიის განყოფილების გამგედ და დირექტორის მოადგილედ დაწინაურდა.

1987 წელს, საქართველოს აგროსამრეწველო კომიტეტის რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორად კონსტანტინე იოსელიანი დაინიშნა. ის ამ თანამდებობაზე, საქართველოს მინისტრთა საბჭოს სოფლის მეურნეობის განყოფილების გამგის მოადგილის თანამდებობიდან იქნა გადაყვანილი.

ვეტერინარი ექიმი კონსტანტინე იოსელიანი წლების მანძილზე მუშაობდა საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტე-

რინარო სასწავლო-კვლევით ინსტიტუტში. ნაყოფიერი იყო მისი საქმიანობა ინსტიტუტის ქიმიოთერაპიული და ვეტერინარული პრეპარატების ექსპერიმენტალური ქარხნის დირექტორის და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მეცხოველეობის საწარმოო გაერთიანების თავმჯდომარის მოადგილის თანამდებობებზე.

ეს ის პერიოდია, როდესაც რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის ქიმიოთერაპიული და ბილოგიური პრეპარატების წარმოებაში, რიგი ხარვეზები და ნაკლოვანებები გამოვლინდა, მიუხედავად ამისა, ის თავს ართმევდა მასზე დაკისრებული მოვალეობის შესრულებას. აღნიშნულის გამო დადგა საკითხი წარმოების, მეფუტკრეობის რესპუბლიკური სამეცნიერო-საწარმოო გაერთიანებისათვის გადაცემაზე, რაც განხორციელდა კიდევ, სახელმწიფო აგროსამრეწველო კომიტეტის 1987 წლის 4 თებერვლის №2-135 ბრძანებით. ამით რესპუბლიკურმა ვეტერინარულმა ლაბორატორიამ ფინანსური შემოსავლის სერიოზული წყარო, ხოლო ქვეყნის ვეტერინარულმა სამსახურმა მეცხოველეობისათვის აუცილებელი ვეტერინარული პრეპარატების წარმოების შესაძლებლობა დაკარგა.

70-იან-80-იან წლებში ფართო მასშტაბით ხორციელდებოდა საქართველოში ჯიშიანი მსხვილფეხა პირუტყვის შემოყვანა, კავშირის სხვადასხვა რესპუბლიკებიდან, რომლებიც ქვეყნის სხვადასხვა რაიონების მეცხოველეობის ფერმებსა და კომპლექსებში ნაწილდებოდა. მსხვილფეხა პირუტყვის შემოყვანასთან ერთად იმატა, რიგი დაავადებების გამოვლინებამაც. მათ შორის ბრუცელოზმა, ინფექციურმა ვაგინიტმა და სხვა.

ინფექციური ვაგინიტის სალიკვიდაციო ღონისძიებების გატარებაში, რომელიც იმ პერიოდისათვის ფართოდ გავრცელდა მესტიის რაიონში მონაწილეობას იღებდა რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიაც. ადგილზე მივლინებულმა ვეტერინარმა სპეციალისტებმა, ვეტერინა-

რის მთავარი სამმართველოს და ზოვეტერინარული ინსტიტუტის მეცნიერებთან ერთად, უზრუნველყვეს დაავადების გავრცელების აღკვეთა.

ბრუცელოზზე კი ქვეყნის ვეტერინარული ლაბორატორიების მიერ ჩატარებულ გამოკვლევებზე და შედეგებზე მონაცემები წარმოდგენილია მე-11 ცხრილში.

ცხრილი 11

ცხოველთა ბრუცელოზზე გამოკვლევა საქართველოში 1988-1989 წწ.

წლები	გამოყვანილი ახალი კერა	დაავადდა	ჩაბარდა სახორცედ	მ.შ. ფური	დარჩა დაავადებული	დარჩა კერა	გამოჯანმრთოვდა კერა	გამოკვლეულია
1988	7	4816	4826	3255	134	56	36	1859476
1989	8	3814	3911	2158	57	46	18	1503697
სხვაობა + -	+1	-1002	-915	-1097	-77	-10	-18	-355779

40-70-იან წლებში თავიანთი მაღალპროფესიონალური საქმიანობით თავი გამოიჩინეს რესპუბლიკური ვეტერინარული სპეციალისტებმა: ბ. ბერიძემ, ლ. ესაევმა, ვ. კაზაკოვამ, ლ. კოჭლამაზაშვილმა, ნ. ბოჭორიშვილმა, ს. დანილოვმა, ნ. იაშვილმა, ქ. აბრამიამ, კ. ალბერტაშვილმა, ვ. ცომიაიმ, ვ. კარტოზიამ, მ. კოვზიანიძემ, რ. სობჩინსკიმ, ა. რაზმაძემ, ს. ციხიშვილმა, თ. აბულაშვილმა, ჯ. ცინცაძემ, გ. უსტიაშვილმა, მ. გულიევმა, დ. ლომიძემ, ლ. ჩხაიძემ, დ. გელაშვილმა, მ. გელენიძემ, ე. ავალიანმა, მ. აბუაშვილმა, ლ. ნანობაშვილმა, თ. ფანცხავამ, კ. კალანდაძემ, თ. ცომიაიმ, გ. ბითარიშვილმა, კ. ზაღდასტანიშვილმა,

თ. რაზმაძე, თ. გიგინეიშვილმა, ნ. ჩაკვეტაძემ, ნ. სიმონიანმა,
რ. გუგუნიამ, დ. ხუხუნეიშვილმა, ლ. ხარშილაძემ,
ჯ. გუგუნიამ, ნ. ბედენაშვილმა, თ. ბედენაშვილმა,
კ. ილურიძემ, თ. სტურუამ, კ. რაზმაძემ და სხვებმა.

რიგი დვაწლმოსილი სპეციალისტების პენსიაზე გადასვლასთან დაკავშირებით, 80-იანი წლების ბოლოს და 90 წლების დასაწყისში რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის განყოფილებების გამგეებად და წამყვან სპეციალისტებად, რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიაში აღზრდილი სპეციალისტები დაინიშნენ.

ვეტერინარიის ისტორიისათვის საინტერესო და მეტად ტევადი ინფორმაციის მატარებელია, რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორის **ჯამბულ მალლაკელიძის** მოხსენება, ლატვიის დედაქალაქ რიგაში, გამართულ მოკავშირე რესპუბლიკების, რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიების დირექტორების საკავშირო თათბირზე გამოსვლისას 1990 წლის 16-21 აპრილს, რითაც შემოგვენახა მასალები 1989 წლისათვის ქვეყანაში ვეტერინარულ-ლაბორატორიული ქსელის განვითარებისა და მათ მიერ გაწეული მუშაობის შესახებ.

თვალსაჩინოებისათვის მოგვყავს ამონარიდები მოხსენებაში გაშუქებულ ძირითად საკითხებზე.

„1989 წლისათვის საქართველოში ირიცხება 43 ყველა დონის ვეტერინარული ლაბორატორია. მათ შორის: ერთი რესპუბლიკური (ქ. თბილისი), ორი ავტონომიური რესპუბლიკის (ქ. სოხუმი, ქ. ბათუმი), ერთი საოლქო (ქ. ცხინვალი), ერთი განსაკუთრებით საშიშ დაავადებათა ზონალური (ქ. თბილისი), ერთი ფრინველის დაავადებების სპეციალიზირებული (ქ. თბილისი), 15 სარაიონათა შორისო და 22 რაიონული ვეტერინარული ლაბორატორიები. რაიონულ და სარაიონათა შორისო ვეტერინარულ ლაბორატორიების სტრუქტურაშია ბაზრებზე განთავსებული ვეტერინარულ-

სანიტარული ექსპერტიზის ლაბორატორიები გარდა იმ ქალაქებისა, რომლებიც არ შედიოდნენ რაიონულ ადმინისტრაციულ დანაყოფში (თბილისი, ქუთაისი, რუსთავი, ფოთი, სოხუმი, ბათუმი).“

„1989 წლისათვის რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის სტრუქტურაში შეტანილი იქნა ცვლილებები. გაერთიანდა ლეპტოსპიროზისა და ასკოლის, ლეიკოზის შემსწავლელი და სეროლოგიის განყოფილებები, ბიოქიმიის და ტოქსიკოლოგიის განყოფილებები. ეპიზოოტოლოგიის განყოფილებაში შეიქმნა მოზარდისა და თევზის დაავადებების რაზმები. განსაკუთრებით საშიშ დაავადებათა პროგნოზირების განყოფილება გადაეცა, განსაკუთრებით საშიშ დაავადებათა ზონალურ ლაბორატორიას. დღეისათვის რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიაში ფუნქციონირებს 13 განყოფილება, ნაცვლად წინა წელს არსებული 17-ისა. მათ შორის: ბაქტერიოლოგიის, ქიმიო-ტოქსიკოლოგიის, ვირუსოროლოგიის, ვეტერინარულ-სანიტარული ექსპერტიზის, მიკოლოგიის, პარაზიტოლოგიის, ეპიზოოტოლოგიის, სეროლოგიის, პათომორფოლოგიის, სტატისტიკა-ინფორმაციის, ვივარიუმის და საკვები არეების განყოფილებები“.

„ლაბორატორიის შტატი შეადგენს 136 ერთეულს. მათ შორის: ადმინისტრაცია-9, განყოფილების გამგე-13, წამყვანი სპეციალისტი-9, პირველი კატეგორიის სპეციალისტი-29, მეორე კატეგორიის სპეციალისტი-14, ლაბორანტი-19, ვეტსანიტარი-20, დანარჩენი კი ტექნიკური პერსონალია.“

„ქვეყნის ლაბორატორიულ ქსელში დასაქმებულია 825 თანამშრომელი. მათ შორის ვეტერინარი სპეციალისტი-301 (36,5%). დანარჩენები ფიზიკოსები, ქიმიკოსები, ბიოლოგები და ტექნიკური პერსონალია. 43 ვეტერინარული ლაბორატორიიდან 31 განლაგებულია ტიპიურ, ხოლო 12 არატიპიურ შენობებში“.

„საანგარიშო პერიოდში ქვეყნის ყველა ღონის ლაბორატორიის მიერ გამოკვლეულია 2807973 პათოლოგიური და სხვა მასალა ცხოველთა სხვადასხვა დაავადებებზე. ჩატარებული იქნა ქიმიური და რადიოლოგიური ანალიზი-ცხოველთა საკვებზე, ვეტერინარულ-სანიტარული ექსპერტიზა-მეცხოველეობის და ცხოველური წარმოშობის პროდუქტებზე და ა.შ.“.

„გამოკვლეული მასალებიდან დადებითი შედეგი მიღებულია 81971 შემთხვევაში, რაც 2,9% შეადგენს, სულ ქვეყნის მასშტაბით გამოკვლეული 2807973 მასალიდან, რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის მიერ გამოკვლეულია საერთო რაოდენობის 20-25%.“

„დაავადებათა დიაგნოსტიკის, სამკურნალო-პროფილაქტიკური, სალიკვიდაციო და სხვა ორგანიზაციულ საკითხებთან დაკავშირებით ლაბორატორიების ვეტსპეციალისტების მიერ განხორციელდა 1626 გასვლა, რამაც 2329 სამივლინებო დღე შეადგინა. აქედან რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის სპეციალისტების მიერ 206-ჯერ, რამაც 1004 სამივლინებო დღე შეადგინა. შემოწმდა და ადგილებზე პრაქტიკული დახმარება გაეწია 23 ლაბორატორიას. ჩატარდა 12 სემინარი. სტაჟირებული იქნა 30-მდე სპეციალისტი“.

„ფრინველის დაავადებების სპეციალიზირებული ლაბორატორია (დირექტორი ბორის გოგოლაძე), რომელიც დაარსდა 1973 წელს, მომსახურებას უწევს „საქფრინველმრეწვის“ სისტემის მეფრინველეობის ფაბრიკებს. ლაბორატორიაში ფუნქციონირებს: ვირუსოლოგიის, მიკრობიოლოგიის, ქიმიო-ტოქსიკოლოგიის და ეპიზოოტოლოგიის განყოფილებები. ლაბორატორია გამოკვლევებთან ერთად მეთორ ხელმძღვანელობას უწევს მეფრინველეობის ფაბრიკების იმუნიტეტის დაძაბულობის შემსწავლელ ლაბორატორიებს.“

„ქვეყნის ვეტერინარული ლაბორატორიებიდან ვირუსოლოგიური განყოფილებები ფუნქციონირებენ მხოლოდ 6 ლაბორატორიაში. მათ შორის: რესპუბლიკურ (თბილისი, სოხუმი, ბათუმი), განსკუთრებით საშიშ დაავადებათა ზონალურ, ფრინველის დაავადებათა სპეციალიზირებულ და ცხინვალის საოლქო ვეტერინარულ ლაბორატორიაში. მთლიანად აღნიშნული განყოფილებების მიერ 1989 წელს ჩატარებული იქნა 69018 გამოკვლევა 21 სახის ვირუსულ დაავადებაზე. მიღებულია 619(0,9%) დადებითი შედეგი. გაიზარდა თურქულის და ნიუკასლის დაავადების იმუნიტეტის დაჭიმულობის განსაზღვრის რაოდენობა სეროლოგიური გამოკვლევის მეთოდებით“.

„აღსანიშნავია, რომ რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის ვირუსოლოგიის განყოფილების (გამგედინა ბოგოროდეცკაია) და ყაზახეთის რესპუბლიკის ჯამბულის ოლქის, სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტის სპეციალისტების მიერ, ქობილისში რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის ბაზაზე, დაისვა დიაგნოზი-რინოტრახეიტი და ვირუსული დიარეა, ბოგდანოსკის და ახალქალაქის რაიონების სასაზღვრო ზონაში არსებულ, ორი მეურნეობის მსხვილფეხა საქონლის ფერმებში, უცნობი ეთიოლოგიით მიმდინარე დაავადებაზე. გამოკვლევების დროს გამოყენებული იქნა კოპლემენტის ფიქსაციის და დიფუზური პრეციპიტაციის რეაქციები. მოგვიანებით კი ამავე შემადგენლობამ ამავე მეურნეობებში, კლინიკურად მიმედ მიმდინარე დაავადებების ფონზე დაადგინა მსხვილფეხა პირუტყვის ჭირი, რომლის დიაგნოსტიკის, საწინააღმდეგო და სალიკვიდაციო ღონისძიებების გატარების ორგანიზაციაში, ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოს და საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო სასწავლო-კვლევითი ინსტი-

ტუტის სპეციალისტებთან ერთად განსაკუთრებული როლი შეასრულეს რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის ხელმძღვანელობამ და ვირუსოლოგიის განყოფილებამ“.

„ნიშანდობლივია, რომ თბილისის პირველი სავეტერინარო ლაბორატორია 1907 წელს მსხვილფეხა პირუტყვის ჭირთან ბრძოლის მოტივაციით შეიქმნა და იმ პერიოდიდან 82 წლის გასვლის შემდეგ, პირველი სავეტერინარო ლაბორატორიის ბაზაზე შექმნილ რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიაში კვლავ დაისვა დიაგნოზი მსხვილფეხას ჭირზე, რომელიც საქართველოში ოფიციალურად ლიკვიდირებული იყო 1928 წლიდან“.

„ცოფის სადიაგნოსტიკოდ ვირუსოლოგიის განყოფილებებში შესულია 251 მასალა, საიდანაც დადებითი შედეგი მიღებულია 30 (11,9%) შემთხვევაში. მათ შორის ძაღლის 138 მასალიდან-20 (14,5), მსხვილფეხა პირუტყვის 21 მასალიდან -7 (33,3%), კატის 30 მასალიდან-1 (3,3%), წვრილფეხას 2 მასალიდან-1 (50%)“.

„ღორის კლასიკურ ჭირზე დიაგნოსტიკუმის პრაქტიკაში არ არსებობის გამო, დიაგნოზი ლაბორატორიებში კვლავ პათანატომიური გაკვეთის მონაცემებით ისმება. აქვე აღვნიშნავთ რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის პათომორფოლოგიის განყოფილების (გამგე **ლალი კვიტაიშვილი**) გამგისა და ვეტერინარი სპეციალისტების მაღალ პროფესიონალურ დონეს, პათანატომიური გაკვეთის ფონზე წინასწარი დიაგნოზის განსაზღვრისას, რომლის უტყუარობაც ხშირად ვლინდებოდა, მისი გათვალისწინებით, დაავადებულ პირუტყვში ჩატარებული სამკურნალო პროფილაქტიკური ღონისძიებების გატარებისას.“

„ვირუსული დაავადებებიდან საანგარიშო პერიოდში გამოვლენილია: ცოფის-30, აუსკის დაავადების-4, მარეკის

დაავადების-9, ვირუსული დიარეის-2, ინფექციური რინო-ტრახეიტის-2, მსხვილფეხა პირუტყვის ჭირის-2, ინფექციური ლარინგოტრახეიტის-8, მსხვილფეხა საქონლის ლეიკოზის-5, ფრინველის ლეიკოზის-47, ნიუკასლის დაავადების-48, ღორის ყვავილის-17, ფრინველის ყვავილის-3, პარაგრიპის-441, ღორის ჭირის-6 შემთხვევა“.

„ბაქტერიოლოგიური განყოფილებები ფუნქციონირებენ ქვეყნის ყველა-43 ლაბორატორიაში, სადაც ბაქტერიოლოგიურ დაავადებებზე გამოკველულია 28941 სხვადასხვა ცხოველების, ფრინველის, ფუტკრის, თევზის პათოლოგიური მასალა. გამოვლენილია 3324 დადებითი შედეგი, რაც 11,7% შეადგენს. აქედან რესპუბლიკური ვეტლაბორატორიის ბაქტერიოლოგიურ განყოფილებაში შემოსულ 1928 პათოლოგიური მასალიდან დადებითი შედეგი მიღებულია 412 შემთხვევაში, რაც 21,3%-ს შეადგენს. ყველა შემოსული პათოლოგიური მასალა გამოკველულია 32 სახის ბაქტერიოლოგიურ დაავადებებზე. გამოვლინდა ბოტულიზმი-34, ბრადზოტი-5, ღორების დეზინტერია-13, ავთვისებიანი შეშუპება-56, ინფექციური ენტეროტოქსემია-73, კოლიბაქტერიოზი-5, პასტერელიოზი-392, დიპლოკოკოზი-11, პულტოროზი-774, ღორის წითელი ქარი-107, საღმონელოზი-145, ჯილეხი-8, სტაფილოკოკოზი-43, ტეტანუსი-10, სტრეპტოკოკოზი-1, ტიფი-77, ტუბერკულოზი-7, ემკარი-1, მიკოპლაზმოზი-4, ფუტკრის ამერიკული სიდამპლე-994, ევროპული სიდამპლე-6, ფუტკრის სეპტიცემია-97“.

„ლეპტოსპიროზზე სეროლოგიური გამოკველევა ხორციელდება რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის სეროლოგიის განყოფილებაში. (განყოფილების გამგე ნ. მოდებაძე) დანარჩენი ბაქტერიოლოგიური დაავადებების სეროლოგიური დიაგნოსტიკა კი ქვეყნის ყველა დონის ლაბორატორიის მიერ.

უკანასკნელ წლებში სერიოზული ყურადღება მიექცა ქვეყანაში ცხოველების ბრუცელოზზე, ლეპტოსპიროზზე და ლეიკოზზე გამოკვლევას. გატარდა ინფექციებთან ბრძოლის საწინააღმდეგო ღონისძიებანი, რის გამოც მკვეთრად შემცირდა დაავადებების შემთხვევები. ამის მაგალითს წარმოადგენს ის, რომ 1990 წელს სულ ლაბორატორიულ ქსელში 1989 წელთან შედარებით საანალიზოდ შევიდა 81466 მასალით მგტი, ხოლო გამოვლენილ დაავადებათა რაოდენობა 1,85%-ითაა შემცირებული. ვეტერინარულ ლაბორატორიებში დასაქმებულ თითოეულ სპეციალისტზე წლის განმავლობაში მოდიოდა 1600-მდე ანალიზი.“

1990 წლისათვის რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დაფინანსება შეადგენდა 289394 მანეთს. უარდა ამისა, როგორც საანგარიშო პერიოდში, ასევე გასულ წლებში, ქვეყნის ვეტერინარული ლაბორატორიების ბიოპრეპარატებით, საკვები ნივთიერებებით, დიაგნოსტიკუმებით, ქიმიური რეაქტივებით მომარაგება ხორციელდებოდა ცენტრალიზებულად, ეპიზოოტიის საწინააღმდეგო ღონისძიებათა თანხებიდან. ასევე დამატებითი თანხები გამოიყოფოდა ლაბორატორიულ დანადგარ-მოწყობილობების, ავტოტრანსპორტისა და სხვა აუცილებელი ტექნიკის შესაძენად, მიმდინარე და კაპიტალური შეკეთებისათვის და ა.შ. ამ პერიოდისათვის ყველა ღონის ვეტერინარული ლაბორატორია აღჭურვილი იყო სპეცდანიშნულების ავტოტრანსპორტით, საჭირო რაოდენობის საწვავით, სათაღარიგო ნაწილებით და სხვა. რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის თანამშრომელთა სამსახურებრივ გადაადგილებას ემსახურებოდა ლაბორატორიის ბალანსზე რიცხვული ავტობუსი. სისტემაში იყო მოყვანილი თანამშრომელთა სპეცკვებით (რძით) უზრუნველყოფა. ვეტერინარიის

მთავარ სამმართველოს და რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიას მომსახურებას უწევდა 20-მდე სახის სხვადასხვა სპეცდანიმწიფების ავტოტრანსპორტი, რომელიც რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის ბაზაზე ფუნქციონირებდა 14 საშტატო ერთეულით და მისი შესანახი ხარჯი 25000 მანეთს შეადგენდა. თანამშრომელთა მივლინების ხარჯების ანაზღაურებაც ძირითადად, ეპიზოტიის საწინააღმდეგო ღონისძიებათა თანხებიდან ხორცილედებოდა ცენტრალიზებულად.

ამავე წლებში რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის ბაქტერიოლოგიის განყოფილებაში საწარმოო გამოცდას გადის, საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო სასწავლო კვლევითი ინსტიტუტის მიკრობიოლოგიის კათედრის მიერ (ხელმძღვანელი მერაბ ნათიძე) შემოთავაზებული, „ფაგის ტიტრის ზრდის რეაქციით“ ლისტერიოზის და სალმონელოზის დიაგნოსტიკის ახალი მეთოდი.

მიკოლოგიის განყოფილებაში ინერგება მიკოტოქსინების აღმოჩენის ქიმიური მეთოდები, რომელსაც გამოცდილ სპეციალისტებთან მ. აბუაშვილთან და ლ. ხარშილაძესთან ერთად ითვისებდნენ ახალგაზრდა სპეციალისტები ნ. გოდაბრელიძე, ი. მერმანიშვილი და სხვები. ვივარიუმის გამართულად მუშაობას ხელი შეუწყო უფროსის თანამდებობაზე ვეტერინარ ექიმის, უტყუარი მეგობრისა და კოლეგის ელდარ ხუხუნეიშვილის დანიშვნამ, რომელიც შემდგომში დირექტორის მოადგილედ დაწინაურდა და ამ თანამდებობაზე ერთი ათეული წელი წარმატებულად მუშაობდა. 2004 წელს, ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ასაკში, უნკურნებელმა სენმა უდროოდ შეწყვიტა მისი სიცოცხლე. ელდარ ხუხუნეიშვილის სახელი ყოველივეს დაამშვენებს მის მეგობრებს და ვეტერინარიის ისტორიას.

სწორად წარმართავდნენ თავიანთ საქმიანობას ტოქსიკოლოგია-ბიოქიმიის, პარაზიტოლოგიის, ვეტსანექსპერტიზის განყოფილებები. მათ მიერ წარმატებულად განხორციელებული საქმიანობის შედეგად, აღნიშნული განყოფილებების ფუნქციებში შემავალი გამოკვლევების ჩატარება შესაძლებელი იყო ქვეყნის ყველა დონის ლაბორატორიებშიც. მაღალ მეცნიერულ დონეზე წარმოებდა შესრულებული სამუშაოების ანალიზი და წლიურ ანგარიშებად მათი დამუშავება. უნდა ითქვას, რომ ამ საქმიანობას შესაბამის განყოფილებებთან ერთად წარმატებით ართმევდა თავს სტატესტიკისა და ინფორმაციის განყოფილება, რომელსაც ვეტერინარი ექიმი ნარგიზ ჩაკვეტაძე ხელმძღვანელობდა.

საარქივო მასალებთან მუშაობისას აღმოჩენილი მწირი ინფორმაციიდან ყურადღებას იმსახურებს ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოს მაშინდელი უფროსის, **სულიკო მუმლაძის** მიერ 1989 წელს, საქართველოს მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის პირველი მოადგილის-სახლმწიფო აგროსამრეწველო კომიტეტის თავმჯდომარის **გურამ მგელაძის** სახელზე გაგზავნილი მოხსენებითი ბარათის ასლი, სადაც ის აღწერს ვეტერინარიაში არსებულ მდგომარეობას და ამ სამსახურის მართვის გაუმჯობესებისათვის ითხოვს რიგი ორგანიზაციული ღონისძიებების გადაწყვეტას.

ინტერესმოკლებული არ იქნება დედანში გავეცნოთ რიგ კონცეფციებს და მონაცემებს, ვინაიდან ეს ვეტერინარიის, როგორც დარგის განვითარების და ფინანსური უზრუნველყოფის გასაუმჯობესებლად პირველი თამაში მცდელობა იყო 80-იან წლებში.

„რესპუბლიკაში მეცხოველეობის ვეტერინარული მომსახურება დიდადაა დამოკიდებული ვეტერინარული მართვის სამსახურების განლაგებაზე, ღონისძიებათა

კომპლექსის სწორად და ხარისხიანად განხორციელებაზე. კარგად ორგანიზებული ვეტერინარული სამსახურის და მომსახურების გარეშე შეუძლებელია მეცხოველეობის განვითარება. წინააღმდეგ შემთხვევაში სხვადასხვა სნეულებები მუსრს გააფლავებდა ცხოველებს და ქვეყნის სახალხო მეურნეობას მიაყენებდა უდიდეს ეკონომიურ ზარალს, რომ არაფერი ვთქვათ მოსახლეობის დაცვაზე ცხოველებისა და ადამიანებისათვის საერთო განსაკუთრებით საშიში დაავადებებისაგან.

რესპუბლიკის ვეტერინარული საქმის ორგანიზაციაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს სახელმწიფო ვეტერინარიას, სწორედ ამიტომ არის, რომ სახელმწიფო ვეტერინარიაში მომუშავე პირები გვევლინებიან, როგორც ვეტერინარული სამსახურების ორგანიზატორები. ხელისუფლების მიერ ისინი უფლებამოსილი არიან მართონ ვეტერინარული სამსახური: რაიონში, ქალაქებში, ოლქებში და რესპუბლიკებში. აქედან გამომდინარე ისინი ვალდებული არიან დააწესონ სახელმწიფო კონტროლი ვეტერინარული ღონისძიებების გატარებაზე ყველა სამინისტროს და უწყებების ორგანიზაციებზე.

მარტო საკითხის შესწავლა ვერ უზრუნველყოფს ვეტერინარიის წინაშე დაყენებული ამოცანების შესრულებას, ამასთან ერთად საჭიროა შემუშავდეს ღონისძიებათა კომპლექსი და ორგანიზებული იქნეს მისი განხორციელება. ამას კი ჭირდება ვეტერინარულ დაწესებულებათა მართვის სისტემის შეცვლა.

ვეტერინარული კანონმდებლობის თანახმად, რესპუბლიკაში აგროსამრეწველო კომიტეტის ვეტერინარიის მთავარ სამმართველოს ეკისრება პასუხისმგებლობა ვეტერინარული საქმის ორგანიზაციაზე, მაგრამ სინამდვილეში მთავარი სამმართველოს მუშაობა სულ სხვა სურათს

იძლევა. სამმართველოს პასუხისმგებლობა დიდი აქვს, უფლებები კი პატარა.

ვეტერინარიაში კანონის ძალის მქონე ძირითადი დოკუმენტია სსრ კავშირის ვეტერინარული წესდება. მისი დარღვევა განიხილება კანონის დარღვევის თანაბრად და დამნაშავე იხჯება მისგან გამომდინარე შედეგების შესაბამისად.

ვეტერინარიის მთავარი სამმართველო ხელმძღვანელობს და კონტროლს უწევს ქვეყანაში არსებულ, რაიონის და ქალაქის 83 ცხოველთა დაავადებებთან მებრძოლ სადგურს, 482 საუბნო, სატრანსპორტო და სასაზღვრო ვეტუბანს, 43 რაიონულ, სარაიონათაშორისო, ზონალურ, სპეციალიზირებულ და რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიას, ვეტსანექსპერტიზის 109 ლაბორატორიას-საკოლმეურნეო ბაზრებში, ვეტექსპედიციას და რაიონებში განლაგებულ ბრუცელოზთან და ტუბერკულოზთან ბრძოლის 26 რაზმს, სამეურნეო ანგარიშზე მყოფ ცენტრალურ ვეტსანიტარულ რაზმს. სულ 743 ერთეულს. ამასთან უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სამსახური სრტატეგიულ-დივერსიული მნიშვნელობისაა და სახელმწიფო საზღვრებზე განლაგებულია სპეციალური სასაზღვრო-საკონტროლო ვეტერინარული უბნები. სულ რესპუბლიკის სახელმწიფო ვეტერინარულ ქსელში დასაქმებულია 4251 კაცი, ხოლო საუწყებო ვეტსამსახურში 2000 კაცი. ვეტერინარიის მთავარ სამმართველოს აპარატს წარომეული აქვს ადმინისტრაციული და ფინანსური საკითხების გადაჭრის ყოველგვარი უფლება, სამმართველოს უფლება არ აქვს უშუალოდ დაინიშნოს ან გაანთავისუფლოს რაიონის ქალაქის მთავარი ვეტექიმი, ლაბორატორიის დირექტორი და ა.შ. უფრო მეტიც სახელმწიფო აგროსამრეწველო კომიტეტის შექმნამდე რაიონის, ქალაქის მთავარი ვეტექიმები

და ლაბორატორიების დირექტორები შედიოდა უშუალოდ სამინისტროს ნომენკლატურაში და ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოს წარდგინების შემდეგ ინიშნებოდნენ თანამდებობაზე. ეხლა რიგი მათგანი ადგლზე ინიშნებიან რაისბჭოს აღმასკომის მიერ სამსახურთან შეუთანხმებლად, რაც დიდი შეცდომაა.

ვეტერინარიის მთავარი სამმართველო მის წინაშე დასახული ამოცანების შესრულებას ახორციელებს რაიონის, ქალაქის მთავარი ვეტექიმის და სხვა ვეტერინარული დაწესებულების ხელმძღვანელების მეშვეობით, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ მას უფლება უნდა ჰქონდეს ეპიზოტიის საწინააღმდეგოდ დაშვებული ღონისძიებების მიმდინარეობის შესაბამისად სათანადო რეაგირება გაუკეთოს ბრძანებით და შეფასება მისცეს ამა თუ იმ ხელმძღვანელის და სპეციალისტის მუშაობას. აღნიშნულიდან გამომდინარე რაიონის, ქალაქის მთავარი ვეტექიმი, რაიონული, სარაიონათაშორისო, რეგიონალური, სპეციალიზირებული და რესპუბლიკური ვეტლაბორატორიების დირექტორები უნდა დაექვემდებაროს ნომენკლატურულად ვეტერინარიის მთავარ სამმართველოს და უფლება მიეცეს მასვე დანიშნოს ან გაათავისუფლოს დაკავებული თანამდებობიდან ვეტქსელის პასუხისმგებელი მუშაკები.

ვეტერინარულ სამსახურს (ვეტერინარიის მთავარ სამმართველოს) ყოველწლიურად გამოეყოფა სახელმწიფო ბიუჯეტიდან სისტემის შესანახად 10,2 მილიონი მანეთი, ეპიზოტიის საწინააღმდეგო ღონისძიებებისათვის 5,6 მილიონი მანეთი, ავტოტრანსპორტის და მოწყობილობების შესაძენად 700 ათასი მანეთი, შენობა-ნაგებობების და მანქანა დანადგარების შეკეთება-რემონტისათვის 500 ათასი მანეთი, ვეტქსელის პრემირებისათვის 245 ათასი მანეთი, სულ 16,6 მილიონი მანეთი.

დღეის მდგომარეობით ვეტერინარიის მთავრი სამმართველო ეწევა მხოლოდ პროფესიონალურ-სპეციფიკურ ხელმძღვანელობას. ადმინისტრაციულ, ფინანსურ, და ორგანიზაციულს ვერ ვხელმძღვანელობთ. სამსახურზე გამოყოფილი ფინანსების ხარჯვა ხდება კომიტეტის აგროსამრეწველო კომპლექსის სოციალური და ეკონომიური განვითარების დაგეგმვის მთავარი სამმართველოს მეშვეობით. ამის გამო საკითხის გადაწყვეტის დროს დიდ პრობლემებს და წინააღმდეგობებს ვაწყდებით, არადა საქმისათვის, ვეტერინარული მომსახურების ამაღლებისათვის, ოპერატიულობისათვის, კონკრეტული გადაწყვეტილების მიღებისათვის საქმე უფრო მოიგებდა ეს ფუნქცია, რომ ვეტერინარიის მთავარ სამმართველოს კომპეტენციაში შედიოდა.

დასამალი არაა, რომ სავალალო მდგომარეობაშია ბევრი რაიონის ცხოველთა დაავადებებთან მებრძოლი სადგურის, ვეტერინარული ლაბორატორიის შენობა-ნაგებობანი. 482 ვეტერინარული უბნიდან ნახევარზე მეტი მოთავსებულია დაქირავებული და ავარიულ შენობაში.

ზემოდ აღნიშნულიდან გამომდინარე, რესპუბლიკაში მეცხოველეობის ვეტერინარული მომსახურების გაუმჯობესებისა და ვეტერინარული საქმიანობის რაციონალურად მართვის მიზნით, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, ვეტერინარიის მთავარი სამმართველო გამოვიდეს აგროსამრეწველო კომიტეტიდან და ორგანიზაციულად ჩამოყალიბდეს დამოუკიდებელ ბალანსზე.“

ვეტერინარული საქმიანობის ხელმძღვანელობისა და გაუმჯობესების მიზნით, 1989 წელს კიდევ ერთი ღირსშესანიშნავი მოვლენა განვითარდა, მაშინდელი საკანონმდებლო მოთხოვნათა დაცვით, შეიქმნა იურიდიულად სრულყოფილი, არასამთავრობო ორგანიზაცია „ვეტერინარ

ექიმთა ასოციაცია“, რომლის შექმნასაც წინ ხანგრძლივი მოსამზადებელი სამუშაოები უძღოდა. '

„ვეტერინარ ექიმთა ასოციაციის“ პირველ პრეზიდენტად არჩეული იქნა, ვეტერინარიის მეცნიერებათა კანდიდატი დიმიტრი კანანაძე, ვიცე პრეზიდენტად-**ჯამბუჯ მადლაკელიძე**, რომელიც იმ დროისათვის რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორად მუშაობდა. ასოციაციის მდივნად კი არჩეული იქნა, ამავე ლაბორატორიის პათომორფოლოგიის განყოფილების მთავარი სპეციალისტი, ვეტერინარიის მეცნიერებათა კანდიდატი **ლალი გელაშვილი**.

ვეტერინარ ექიმთა ასოციაციის და ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოს ძალისხმევით, რასაც მხარს უჭერდა საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო სასწავლო კვლევითი ინსტიტუტიც, 1990 წლისათვის ვეტერინარიის მთავარი სამმართველო ფუნქციონალურად გამოეყო აგროსამრეწველო კომიტეტის აპარატის შემადგენლობას და ჩამოყალიბდა ცალკე იურიდიულ პირად, აგროსამრეწველო კომიტეტის შემადგენლობაში.

სხვა ვეტერინარულ დაწესებულებებთან ერთად, რესპუბლიკური და ქვეყნის ყველა დონის ვეტერინარული ლაბორატორია სტრუქტურულად, ადმინისტრაციულად და ფინანსურად შევიდა ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოს უშუალო დაქვემდებარებაში.

თვალსაჩინოებისათვის ცხრილ 12-ში წარმოვადგენთ მათ ნუსხას.

№	რესპუბლიკური და საოლქო ვეტერინარული ლაბორატორიები	№		რაიონული ვეტერინარული ლაბორატორიები
1	საქართველოს რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორია	1 ოსურგეთი 2 გორის 3 დუშეთის 4 კასპის 5 მარნეულის 6 სამტრედიის 7 საჩხერის 8 გურჯაანის 9 სენაკის 10 ზუგდიდის 11 ზესტაფონის 12 ამბროლაურის 13 ცაგერის 14 ქუთაისის 15 ახალციხის		1 ხაშურის 2 ბორჯომის 3 სიღნაღის 4 ლაგოდეხის 5 ახალქალაქის 6 ბოგდანოვიკის 7 თეთრიწყაროს 8 წალკის 9 დმანისის 10 გარდაბნის 11 საგარეჯოს 12 დედოფლისწყაროს 13 თიანეთის 14 ახმეტის 15 თელავის 16 მესტიის 17 მარტვილის
2	აფხაზეთის ა/რ რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორია			1 გაგრის 2 გუდაუთის 3 ოჩამჩირის 4 გალის
3	აჭარის ა/რ რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორია	1 ხულოს		
4	სამხრეთ ოსეთის ა/ო საოლქო ვეტერინარული ლაბორატორია	1 ახალგორის		
5	განსაკუთრებით საშიშ დაავადებათა ზონალური ვეტერინარული ლაბორატორია			
6	ფრინველთა დაავადებების სპეციალიზირებული ვეტერინარული ლაბორატორია			

სარაიონათაშორისო და რაიონული ვეტერინარული ლაბორატორიების სტრუქტურაში. შედიოდნენ მათი მომსახურების ზონის საკოლმეურნეო ბაზრებში განთავსებული ვეტერინარულ-სანიტარიული ექსპერტიზის ლაბორატორიები, გარდა თბილისის, ქუთაისის, ბათუმის, სოხუმის, ფოთის და რუსთავის, სადაც ვეტსანექსპერტიზის ლაბორატორიები სტრუქტურულად ამ ქალაქებში განთავსებულ ვეტერინარულ-სანიტარულ სადგურებს ეკუთვნოდა.

ვეტერინარული ლაბორატორიების მიერ, მათზე დაკისრებული ფუნქცია-მოვალეობის შესასრულებლად დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა მათ მომარაგებას ბიოლოგიური პრეპარატებით, დიაგნოსტიკუმებით, საღებავებით, ქიმიური რეაქტივებით, მზა საკვები ნიადაგებით, ანტიბიოტიკების დისკებით, ეტალონებით, ლაბორატორიული ჭურჭლით, ინსტრუმენტებით, ინვენტარით, დანადგარ მოწყობილობებით და ა.შ. რასაც ლაბორატორიების ფუნქციონირების ყველა ეტაპზე, რესპუბლიკური ლაბორატორიის დაკვეთის საფუძველზე, წარმატებით ართმევდა თავს, რესპუბლიკური გაერთიანება „საქსოოვეტმომარაგება“ და მისი იმდროინდელი ხელმძღვანელები: **ვანო ხარიშველაშვილი, ბუღუ დარბაიძე, ჰამლეტ კერესელიძე.** გაერთიანების თავმჯდომარის მოადგილეები: **მიხეილ ჩოჩია, ვახტანგ ჩინჩალაძე, სულიკო მუმლაძე.** ცენტრალური ბაზის დირექტორები **თენგიზ ნანუაშვილი** და **ვაჟა ხუჯაძე.**

ზემოთ ჩამოთვლილ ვეტერინარულ ლაბორატორიებს მათი ფუნქციონირების სხვადასხვა ეტაპზე ხელმძღვანელობდნენ:

1970 წელს დაარსებულ განსაკუთრებულ საშიშ დაავადებათა ზონალურ ლაბორატორიას – **მურმან გულიევი** და **დავით კაკულია.**

1972 წელს დაარსებულ ფრინველთა დაავადებების

სპეციალიზირებულ ლაბორატორიას – ბორის გოგოლაძე.

სარაიონათაშორისო ვეტერინარულ ლაბორატორიებს:
ოზურგეთში – ალიოშა თოხაძე, ზურაბ ჭანუყვაძე, შალვა ჩხარტიშვილი. გორში – პ. ოქროკვერცხოვი, მარიკა მონაგარდისაშვილი, პაატა კუდუნაშვილი. დუშეთში – ელიკო ზეიკიძე, არჩილ გედევანიშვილი, ვანო ბუჩუკური. კასპში – გურამ მამუკაშვილი. მარნეულში – ნ. სტურუა, ქეთევან კვანტალიანი. სამტერდიაში – ზ. ხაბეიშვილი, მერაბ რუხაძე. გურჯაანში – ვანო კობიაშვილი, ელზა გოცაძე, მერაბ ოსოშვილი. სენაკში – ი. თევზაძე, ჯული ჯავახია, მანანა ლორია. სუგდიდში – დავით კაკულია, ია ჩარკვიანი. ხესტაფონში – თინა ბარბაქაძე, ზურაბ მუმლაძე. ამბროლაურში – დიმიტრი ყიფიანი. ცაგერში – ჯანო ცხვედიანი, რობერტ გოდოლაძე. ქუთაისში – გიორგი ბერძე, ნოდარ ახალაძე, იური მახათაძე. ახალციხეში – ე. ხარისჩელაშვილი, ნანა ტაბატაძე.

რაიონულ ვეტერინარულ ლაბორატორიებს: ხაშურში – ნოდარ კაპანაძე. ბორჯომში – თეიმურაზ ყენია, ე. ზაზიკაშვილი, პ. ადამიანცი, თ. მშვილდაძე. სიღნაღში – თეიმურაზ ყენია, ანიკო პოპიაშვილი, ნინო გურაშვილი, რეზო ნაცვლიშვილი. ლაგოდეხში – ელზა მორბედაძე. ახალქალაქში – ბორის ბალასანიანი, ბოგდანოვკაში – ნ. ლეკვეიშვილი, ალექსანდრე ხანჯიანი. თეთრიწყაროში – ლევან ბრელიძე, ე. მახათაძე. დედოფლისწყაროში – მ. სამხარაძე, შოთა ყოჩიაშვილი, ჯიმი ალულიშვილი. თიანეთში – გელა მოკვერაშვილი. ახმეტაში – ციური ჩარქსელიანი, ნატო ნარსია. თელავში – ნელი ხომეზური. მესტიაში – სიკო წერედიანი.

აჭარის ა/რ რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიას – გიორგი ბერიძე.

აფხაზეთის ა/რ რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიას – გ. ღავთაძე.

სსრ კავშირის შემადგენლობიდან საქართველოს გამოსვლის და დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან პირველსავე წელს (1991წ.) რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დაფინანსება და სტრუქტურა წარმოდგენილია მე-13 და მე-14 ცხრილებში.

ცხრილი 13

№	ღონისძიების დასახელება	სულ ხარჯი მანეთებში	მ/შორის უხალხო ხელფასის ფონდი მანეთებში
1	საშტატო ერთეულის ხელფასი	1989016-86	
2	2%-იანი შემცირება	39780-34	
3	სულ ხელფასი შემცირების შემდეგ	1949236-52	
4	დარიცხვა ხელფასზე 26%	50680-50	
5	საკანცელარიო და სამეურნეო ხარჯები სულ	1408500	10000
6	ავტომანქანების შენახვის ხარჯები სულ	300000	15000
7	სპეცკეების (რძე) ხარჯები	20000	
8	მივლინების ხარჯები	20000	
9	საცდელი ცხოველების შექმნა	10000	1000
10	საცდელი ცხოველების შენახვა	15000	2000
11	მედიკამენტების შექმნა	5000	
12	ინვენტარ მოწყობილობების მიმდინარე რემონტი	5000	1000
13	პურის კომპესაცია ბავშვებზე	20000	
	სულ ხარჯთაღრიცხვით	4259538	

№	სტრუქტურული ერთეულის დასახელება, თანამდებობა, სპეციალობა	გვარი, სახელი
1	2	3
	<p>ადმინისტრაცია</p> <p>1 დირექტორი-ვეტერინარი ექიმი</p> <p>2 დირექტორის მოადგილე-ვეტერინარი ექიმი</p> <p>3 წამყვანი ბუხალტერი</p> <p>4 ბუხალტერი</p> <p>5 მოლარე</p> <p>6 კანცელარიის გამგე</p> <p>7 კადრების უფროსი ინსპექტორი</p> <p>8 სამეურნეო ნაწილის უფროსი</p> <p>9 საწყობის გამგე</p> <p>სულ 9</p>	<p>ჯამბულ მაღლაკელიძე</p> <p>მერაბ მესხი</p> <p>ასმათ იანტბელიძე</p> <p>ეთერი დევიძე</p> <p>ნინო ჩაკვეტაძე</p> <p>სვეტა გურგენიძე</p> <p>ლიანა ტურაშვილი</p> <p>რამაზ ნიკაბაძე</p> <p>-</p> <p>ერთეული</p>
	<p>ბაქტერიოლოგიის განყოფილება</p> <p>1 განყოფილების გამგე</p> <p>2 წამყვანი ვეტექიმი</p> <p>3 პირველი კატეგორიის ვეტექიმი</p> <p>4 პირველი კატეგორიის ვეტექიმი</p> <p>5 პირველი კატეგორიის ვეტექიმი</p> <p>6 პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>7 ვეტსანიტარი</p> <p>8 ვეტსანიტარი</p> <p>სულ 9</p>	<p>ნუნუ ბედენაშვილი</p> <p>ლუბა რამიშვილი</p> <p>ლამარა კიკვაძე</p> <p>გულნარა ძაგანია</p> <p>ნათელა ჩიკვაძე</p> <p>მარინა ხურცია</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>ერთეული</p>

1	2	3
<p>სუროლოგიის განყოფილება</p> <p>1 განყოფილების გამგე</p> <p>2 წამყვანი ვეტექიმი</p> <p>3 პირველი კატეგორიის ვეტექიმი</p> <p>4 პირველი კატეგორიის ვეტექიმი</p> <p>5 პირველი კატეგორიის ვეტექიმი</p> <p>6 პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>7 პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>8 პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>9 ვეტსანიტარი</p> <p>10 ვეტსანიტარი</p> <p>სულ</p>		<p>ნინო მსდებაძე</p> <p>ნამი თვალავაძე</p> <p>ნაზი კურცხალია</p> <p>ნ. გელაშვილი</p> <p>ლ. გურგენიშვილი</p> <p>მია მსდებაძე</p> <p>შორენა მსხილაძე</p> <p>ლერა გორდიაშვილი</p> <p>ფ. ჩინჩალაძე</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>9,5 ერთეული</p>
	<p>ვირუსოლოგიის განყოფილება</p> <p>1 განყოფილების გამგე-ვეტექიმი</p> <p>2 წამყვანი ვეტექიმი</p> <p>3 პირველი კატეგორიის ვეტექიმი</p> <p>4 პირველი კატეგორიის ვეტექიმი</p> <p>5 მეორე კატეგორიის ვეტექიმი</p> <p>6 პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>7 პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>8 ვეტსანიტარი</p> <p>სულ</p>	<p>დინა ბოგორედცკაია</p> <p>გ. ლებანიძე</p> <p>ნანა ხაიაური</p> <p>ციცო ქარელი</p> <p>ელისო ჩოჩია</p> <p>ნ. დვალი</p> <p>ასმათ კვიციანიშვილი</p> <p>მ. ჩაგელიშვილი</p> <p>-</p> <p>8 ერთეული</p>

1	2	3
1 2 3 4 5 6 7 8 9	<p>პათომორფოლოგიის განყოფილება</p> <p>განყოფილების გამგე-ვეტეკიმი</p> <p>წამყვანი ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>მეორე კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>მეორე კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>ვეტსანიტარი</p> <p>ვეტსანიტარი</p> <p>სულ</p>	<p>ღალი კვიტაიშვილი</p> <p>ღალი გელაშვილი</p> <p>ღალი ლილუაშვილი</p> <p>იჩიტოშვილი</p> <p>თამარ განიჩილაძე</p> <p>ჟუჟუნა ჭიკაძე</p> <p>ბ. გვანცელიძე</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>9 ერთეული</p>
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	<p>ტოქსოლოგია-ბიოქიმიის განყოფილება</p> <p>განყოფილების გამგე-ვეტეკიმი</p> <p>წამყვანი ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>მეორე კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>წამყვანი ქიმიკოსი</p> <p>პირველი კატეგორიის ფიზიკოსი</p> <p>პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>ვეტსანიტარი</p> <p>ვეტსანიტარი</p> <p>სულ</p>	<p>ეთერი ნოსრაძე</p> <p>ლ. გურასაშვილი</p> <p>დადი განიჩალაძე</p> <p>გულიკო ბერიძე</p> <p>ბ. ჩირიკაშვილი</p> <p>თინა ჩხაიძე</p> <p>ღალი გოგიტაშვილი</p> <p>ლ. ფოცხვერია</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>9,5 ერთეული</p>
1 2 3 4 5	<p>მიკოლოგიის განყოფილება</p> <p>განყოფილების გამგე-ვეტეკიმი</p> <p>წამყვანი ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>ვეტსანიტარი</p> <p>სულ</p>	<p>ლელილა ხარშილაძე</p> <p>ნანა თანდარაშვილი</p> <p>ღალი მეზურიშვილი</p> <p>ბ. ალავეძე</p> <p>-</p> <p>5 ერთეული</p>

1	2	3
1	<p>პარაზიტოლოგიის განყოფილება</p> <p>განყოფილების გამგე-ვეტეკიმი</p> <p>წამყვანი ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>ვეტსანიტარი</p> <p>სულ</p>	<p>ეთერი მირიანიშვილი</p> <p>გ. ბუგინაშვილი</p> <p>გ. ავალიანი</p> <p>პილოსი მიქაია</p> <p>შურა კაპანაძე</p> <p>-</p> <p>6 ერთეული</p>
1	<p>ვეტერინარულ-სანიტარული</p> <p>ექსპერტიზის განყოფილება</p> <p>განყოფილები გამგე-ვეტეკიმი</p> <p>წამყვანი ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>ვეტსანიტარი</p> <p>სულ</p>	<p>ლეილა სუმბათაშვილი</p> <p>ნ. მამისაშვილი</p> <p>ლალი გველესიანი</p> <p>ელენე საყვარელიძე</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>ტატიანა კუპრეიშვილი</p> <p>ხათუნა გურგენიძე</p> <p>-</p> <p>10 ერთეული</p>
1	<p>საკვები არეების დამამზადებელი</p> <p>განყოფილება</p> <p>განყოფილების გამგე-ვეტეკიმი</p> <p>წამყვანი ვეტეკიმი</p> <p>პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>ვეტსანიტარი</p> <p>ვეტსანიტარი</p> <p>სულ</p>	<p>ციცო მანაიძე</p> <p>თამარ ბედენაშვილი</p> <p>ნანა არაჩაშვილი</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>5 ერთეული</p>

1	2	3
	<p>სტატესტიკა-ინფორმაციის განყოფილება</p> <p>1 განყოფილების გამგე-ვეტეკიმი</p> <p>2 წამყვანი ვეტეკიმი</p> <p>3 პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>4 მეორე კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>5 პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>6 პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p style="text-align: right;">სულ</p>	<p>ნარგიზი ჩაკვეტაძე</p> <p>მ. ყოფიანი</p> <p>რ. სიხარულიძე</p> <p>ქეთევან კვანტალიანი</p> <p>მერი ჯავახიშვილი</p> <p>მ. გვანცელაძე</p> <p>7 ერთეული</p>
	<p>ეპიზოტოლოგიის განყოფილება</p> <p>განყოფილების გამგე-ვეტეკიმი</p> <p>1 წამყვანი ვეტეკიმი</p> <p>2 პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>3 პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>4 ვეტსანიტარი</p> <p>5 პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>6 ვეტსანიტარი</p> <p>7 მოზარდის დაავადებების სპეციალისტები</p> <p>პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>8 პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>9 პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p>10 თევზის დაავადებების სპეციალისტები</p> <p>11 პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p>12 პირველი კატეგორიის ვეტეკიმი</p> <p style="text-align: right;">სულ</p>	<p>ლერი ჩხაიძე</p> <p>შალვა მურჯიკელი</p> <p>რამაზ ნიჭაბაძე</p> <p>დულიკო დანელია</p> <p>მ. გზირიშვილი</p> <p>ციცო მესხი</p> <p>ი. გალდავა</p> <p>3. გეონდოვი</p> <p>(3. ესაკია</p> <p>ს. უზუნალოვა</p> <p>თამარ რაჯებაშვილი</p> <p>დავით ისაკაძე</p> <p>12 ერთეული</p>

1	2	3
1 2 3 4 5	<p>ვივარიუმის განყოფილება განყოფილების გამგე-ვეტექიმი პირველი კატეგორიის ლაბორანტი ვეტსანიტარი ვეტსანიტარი სპეცავტომანქანის მძღოლი</p> <p style="text-align: right;">სულ</p>	<p>ელდარ ხუხუნაიშვილი ა. სარიშვილი ე. ქობულაშვილი ა. კენჭოშვილი ნოდარ ნებიერიძე</p> <p>6 ერთეული</p>
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14	<p>რადიოლოგიის განყოფილება განყოფილების გამგე - დირექტორის მოადგილე სამოქალაქო თავდაცვის დარგში სამოქალაქო თავდაცვისა და დოკუმენტაციის შემუშავება აღრიცხვის სექტორი სექტორის გამგე - პირველი კატეგორიის ვეტექიმ რადიოლოგი მეორე კატეგორიის ვეტექიმ რადიოლოგი სპეცავტომანქანის მძღოლი წამყვანი ეკონომისტი რადიოქიმიური და რადიოიმიუნური გამოკვლევების სექტორი სექტორის გამგე - წამყვანი ინჟინერ რადიოქიმიკოსი პირველი კატეგორიის ვეტექიმ ბიოქიმიკოსი მეორე კატეგორიის ვეტექიმ რადიოლოგი პირველი კატეგორიის ლაბორანტი ვეტსანიტარი ფიზიკური და ბიოფიზიკური მეთოდებით გამოკვლევის სექტორი სექტორის გამგე - პირველი კატეგორიის ინჟინერ ფიზიკოსი პირველი კატეგორიის ინჟინერ ბიოქიმიკოსი პირველი კატეგორიის ვეტექიმ რადიოლოგი პირველი კატეგორიის ლაბორანტი</p> <p style="text-align: right;">სულ</p>	<p>ანზორ როყვა</p> <p>- დ. ქარაბაგი გ. ჟიჟიაშვილი ე. ჩალაგაშვილი გ.თოფური თამარ ბუნუგური</p> <p>ღალი მიმინაშვილი</p> <p>ე. ბუბუნაური</p> <p>მ. ვაჩაძე</p> <p>ქ. დოლიძე</p> <p>ნ. ყარმაზანაშვილი მანანა ჭყონია</p> <p>14 ერთეული</p>

დამხმარე პერსონალი	
1 ახალი ტექნიკის დანერგვის პირველი კატეგორიის ინჟინერი	ბერდი გამყრელიძე
2 პირველი კატეგორიის ელექტრო-მექანიკოსი	აკაკი ილურიძე
3 გ. ზოპერატორი	ნიკოლოზ გოლოვანოვი
4 გ. ზოპერატორი	ა. კუროჩკინა
5 მეეზოვე	ს. ბავერდოვა
6 სპეცავტომანქანის მძღოლი	
7 სპეცავტომანქანის მძღოლი	
8 ავტობუსის მძღოლი	
9 ყარაული-5 ერთეული სულ	14 ერთეული
სულ ლაბორატორიაში 132 ერთეული	

მოპოვებული და დღეისათვის ჩვენს მიერ განზოგადოებული წყაროები ადასტურებენ, რომ 1991-1996 წლებში ურთულესი იყო საქართველოში ვეტერინარული სამსახურისათვის, მათ შორის, ვეტერინარული ლაბორატორიების ქსელისათვის, ქვეყანაში შექმნილი არასასურველი პოლიტიკური და ეკონომიური მდგომარეობის გამო.

საერთო არასტაბილური მდგომარეობას ისიც დაემატა, რომ 18 რაიონული და ორი სარაიონათაშორისო ლაბორატორია, რიგი მიზეზების გამო და ამ საკითხებზე ყოველგვარი მსჯელობის და განსჯის, რესპუბლიკურ ვეტ-ლაბორატორიასთან კონსულტაციების და შეთანხმების გარეშე გადაყვანილი იქნენ ადგილობრივი ბიუჯეტიდან დაფინანსებაზე, რამაც კიდევ უფრო გააუარესა მათი პროფესიონალური საქმიანობის პირობები და წლების მანძილზე საარსებო სახსრების გარეშე იყვნენ დარჩენილი. უფრო მეტიც, თიანეთის, თელავის, კასპის ლაბორატორიები ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოების მიერ ამოღებული იქნენ დასაფინანსებელი დაწესებულების სიდან.

დმანისის რაიონის გამგეობამ ვეტერინარიის ხელმძღვანელ ორგანოებთან შეთანხმების გარეშე საერთოდ გააუქმა ვეტერინარული ლაბორატორია.

მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულმა მოვლენებმა ვეტერინარული ლაბორატორიების მუშაობაზე იქონიეს სერიოზული გავლენა, მათ მუშაობა არ შეუწყვეტიათ. შენარჩუნებული იქნა ძირითადი საწარმო საშუალებები, ლაბორატორიული დანადგარ მოწყობილობები და პროფესიონალი კადრები.

ამ პერიოდში რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის მიერ ჩატარებულია 23139 ტოქსიკოლოგიური ანალიზი – 253 (1,1%) დადებითი შედეგით, 1365 მიკოლოგიური გამოკვლევა – 460 (33,7%) დადებითი შედეგით, 5296 ბაქტერიოლოგიური გამოკვლევა 1437 (27,13%) დადებითი შედეგით, მეცხოველეობისა და ცხოველური წარმოშობის პროდუქტ-ნედლეულის 2503 ექსპერტიზა 277 (11,1%) დადებითი შედეგით, 163807 სეროლოგიური გამოკვლევა 2342 (1,42%) დადებითი შედეგით, 1219 ვირუსოლოგიური გამოკვლევა 392 (32,15%) დადებითი შედეგით, 61714 პარაზიტოლოგიური გამოკვლევა 2455 (4%) დადებითი შედეგით, 304 რადიოლოგიური გამოკვლევა, 1110 პისტოლოგიური გამოკვლევა 305 (27,5%) დადებითი შედეგით. ქვეყნის რაიონული და სარაიონათაშორისო ლაბორატორიების სპეციალისტებისათვის ჩატარებულია სტაჟირებები და სემინარები, გაწეულია პრაქტიკული და მეთოდური დახმარებები.

საქართველოში 1995 წლამდე მოქმედებდა საბჭოთა კავშირის „სავეტერინარო წესდება“ და „სავეტერინარო კანონმდებლობა“, რომელიც არეგულირებდა ვეტერინარულ საქმიანობას, ნორმებს და მოთხოვნებს კავშირის მთელ ტერიტორიაზე და ვეტერინარული საქმიანობის იურიდიულ სამოქმედო დოკუმენტს წარმოადგენდა.

1995 წლის 14 ივნისს მოხდა ღირსშესანიშნავი მოვლენა ჩვენი ქვეყნის ვეტერინარიის ისტორიაში. მაშინდელი პარლამენტის წევრის-ვეტექიმ ვაჟა იაკობაძის ხელმძღვანელობით შემუშავდა და საქართველოს პარლამენტმა მიიღო „ვეტერინარული მედიცინის შესახებ“ საქართველოს კანონი. ეს იყო ქვეყანაში დამოუკიდებლობის შემდეგ პირველი საკანონმდებლო აქტი ვეტერინარიაში, რომელსაც ჰქონდა უმაღლესი იურიდიული ძალა.

საქართველოს პარლამენტის 1995 წლის 14 ივნისის დადგენილებით და ზემოთ ხსენებული კანონის ძალით, ვეტერინარიის მთავარი სამმართველო გამოდიოდა სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის სამინისტროს შემადგენლობიდან და მის ბაზაზე უნდა შექმნილიყო, „მინისტრთა კაბინეტთან არსებული ვეტერინარული მედიცინის სახელმწიფო ინსპექცია“. ამავე დადგენილებით მინისტრთა კაბინეტს დაევალა ერთი თვის ვადაში, აღნიშნული სამსახურის დებულების შემუშავება და ორგანიზება, რაც შემდგომი, მკდარი გადაწყვეტილებების გამო შეუსრულებელი დარჩა.

1996 წელს 19 აპრილს საქართველოს პარლამენტმა კვლავ მიიღო კანონი „საქართველოს რესპუბლიკის „ვეტერინარული მედიცინის“ კანონში ცვლილებებისა და დამატებების შესახებ“, რითაც შეიქმნა სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს ვეტერინარიის დეპარტამენტი და მის თავმჯდომარეს სოფლის მეურნეობისა და სურსათის მინისტრის მოადგილის სტატუსი მიანიჭა. მოგვიანებით კი დეპარტამენტი საჯარო სამართლის იურიდიულ პირად ჩამოყალიბდა.

ვეტერინარიის დეპარტამენტს ნომენკლატურულად დაექვემდებარა ქვეყანაში არსებული ყველა ვეტერინარული დაწესებულება და მათ შორის რესპუბლიკური და ყველა დონის ვეტერინარული ლაბორატორია.

ვეტერინარულმა ლაბორატორიებმა დღიდან დაარსებისა განსაკუთრებული როლი შეასრულეს ქვეყანაში ვეტერინარული საქმის განვითარებაში. განსაკუთრებით აღსანიშნავია რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის საქმიანობა. ის წარმატებით ახორციელებდა ადამიანებისა და ცხოველებისათვის საერთო განსაკუთრებით საშიში ვირუსული, ბაქტერიოლოგიური, პარაზიტული, და სხვა დაავადებების დიაგნოსტიკას, პათოლოგიური მასალის და ცხოველთა საკვების ქიმიოტოქსიკოლოგიურ, მიკოლოგიურ და ბაქტერიოლოგიურ გამოკვლევას, ვეტერინარულ კონტროლქვემდებარე ობიექტების რადიოლოგიურ გამოკვლევას, მეცხოველეობისა და ცხოველური წარმოშობის პროდუქტ-ნედლეულის სრულ ვეტერინარულ-სანიტარულ ექსპერტიზას. ამ ლაბორატორიის სპეციალისტები სისტემატიურ დახმარებას უწევდნენ პრაქტიკოს ვეტერინარ სპეციალისტებს და მეცხოველეობის დარგის მუშაკებს ცხოველთა დაავადებების დიაგნოსტიკის და დაავადებების საწინააღმდეგო სალიკვიდაციო ღონისძიებების გატარებაში. ყოველწლიურად ამზადებდა და სტაჟირებაზე ატარებდა ლაბორატორიის მუშაკებს, ატარებდა სემინარებს და ლექცია-საუბრებს ცხოველთა დაავადებების დიაგნოსტიკის და სხვა ვეტერინარულ საკითხებზე.

თანამედროვე მოთხოვნათა გათვალისწინებით, ახალ ეკონომიურ ურთიერთობებზე და საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ, საქართველოს სავეტერინარო სამსახურის და მათ შორის ვეტერინარული ლაბორატორიების წინაშე ახალი მოთხოვნები და მიმართულებები დააყენა დღის წესრიგში.

რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის მაშინდელი დირექტორის **ჯამბულ მაღლაკელიძის** დასაბუთებული წინადადების საფუძველზე „ვეტერინარიის შესახებ“ – საქართველოს კანონის მოთხოვნათა გათვალისწინებით, სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტრომ და ვეტერინარიის დეპარტამენტმა მიზანშეწონილად ჩათვალეს, რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის ბაზაზე შეექმნად „საქართველოს ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრი“, რაც განხორციელდა კიდევ 1997 წლის 1 იანვრიდან.

ასე რომ, 1997 წლის 1 იანვრიდან ფუნქციონირებას იწყებს რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის სამართალმემკვიდრე „საქართველოს ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრი“, სადაც იმავდროულად შეიქმნა: მიკრობიოლოგიისა და ვეტსანიტარული ექსპერტიზის, ქიმიო-ტოქსიკოლოგიის და მიკოლოგიის, ვირუსოლოგიის, სეროლოგიური დიაგნოსტიკის, რადიოლოგიური კვლევის ლაბორატორიები. პარაზიტოლოგიის, პათომორფოლოგიის, ბაქტერიოლოგიური ნიადაგების, ლაბორატორიებთან მუშაობის კოორდინაციის, საფინანსო-ეკონომიური, ცხოველთა დაავადებებთან ბრძოლის, ადმინისტრაციულ-სამეურნეო, ვივარიუმის განყოფილებები. ლაბორატორიების და განყოფილებების გამგეობად დაინიშნენ გამოცდილი სპეციალისტები: **ლუბა რამიშვილი**, **ეთერი ნიორაძე**, **დინა ბოგორდუცკაია**, **ნამი თვალაგაძე**,

ანზორ როყვა (იმავდროულად დირექტორის მოადგილე სამოქალაქო თავდაცვის დარგში), 'ლალი კვიტიანიშვილი, ციცო მაჩაიძე, უჩა რურუა, თამაზ შენგელია, ეთერი მირიანაშვილი, ნინო რუხაძე, ივანე რამიშვილი.

ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნულმა ცენტრმა აკრედიტაცია გაიარა სახსტანდარტის სისტემაში და უფლებამოსილება მიენიჭა ეწარმოებინა საკვები პროდუქტების ხარისხისა და უსაფრთხოების მარკენებლების განსაზღვრა. ამასთანავე მასთან არსებული სახსტანდარტში აკრედიტებული „სასერტიფიკაციო ორგანო“ (ხელმძღვანელი შალვა პეტრიაშვილი, მოადგილე ზურაბ პირველი) პროდუქციის ხარისხისა და უსაფრთხოების მარკენებლების განსაზღვრის შემდეგ გასცემდა შესაბამისობის სერთიფიკატს.

ვეტერინარული დიაგნოსტიკის და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრის უშუალო დაქვემდებარებაში შევიდა ქვეყნის 39 სარაიონათაშორისო, რაიონული და ავტონომიური რესპუბლიკის რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიები. ცნობილი მიზეზების გამო საქართველოს ვეტერინარული სისტემის შემადგენლობაში აღარ შედიოდნენ აფხაზეთის ა/რესპუბლიკის რესპუბლიკური და მასში შემაგალი გაგრის, გუდაუთის, ოჩამჩირის, გალის ლაბორატორიები, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის საოლქო ვეტერინარული ლაბორატორია.

1998 წლის ბოლოს ქ. თბილისის ვეტერინარიის სამმართველოს რეორგანიზაციის შემდეგ, ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნულ ცენტრთან შეიქნა ქ. თბილისის რეგიონალური სამსახური, რომლის სტრუქტურაში შევიდა ქ. თბილისის ბაზრებსა და ბაზრობებზე არსებული ვეტერინარულ-სანიტარული ექსპერტიზის ლაბორატორიები. სამსახურის ხელმძღვანელად დაინიშნა ვეტერინარი ექიმი კოტე ოსუფაშვილი.

„ქვეყანაში ეპიზოოტიებთან ბრძოლის გადაუდებელ დონისძიებათა შესახებ“ საქართველოს პრეზიდენტის 1998 წლის 6 თებერვლის №73 ბრძანებულების შესრულების უზრუნველსაყოფად ვეტერინარიის დეპარტამენტის 1999 წლის 8 იანვრის №1 ბრძანებით, პირველი მარტიდან შემოდებული იქნა მეცხოველეობის პროდუქტების, ცხოველური წარმოშობის ნედლეულის და ფურაჟის სავალდებულო ვეტერინარული სერტიფიკაცია. აღნიშნულთან დაკავშირებით საქართველოს სტანდარტიზაციის, მეტროლოგიის და სერტიფიკაციის სახელმწიფო დეპარტამენტთან ურთიერთ თანამშრომლობით, მომზადდა და საქსტანდარტისა და ვეტდეპარტამენტის 1999 წლის 11 იანვრის №2:5-2 ერთობლივი ბრძანებით დამტკიცდა „საქართველოს სტანდარტიზაციის, მეტროლოგიისა და სერტიფიკაციის სახელმწიფო დეპარტამენტისა და საქართველოს სოფლის მეურნეობის და სურსათის სამინისტროს ვეტერინარიის დეპარტამენტის, მეცხოველეობის საკვები პროდუქტების, ცხოველური პროდუქტების და ფურაჟის სავალდებულო ვეტერინარული და შესაბამისობის სერტიფიკაციისას ურთიერთმოქმედების წესი და დებულება“.

ყოველივე ზემოთ ხსენებულთ და სხვა ძირითადი სპეციფიკური საქმიანობით, ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრი მძლავრ სადიაგნოსტიკო და ვეტერინარულ-სანიტარული ექსპერტიზის განმხორციელებელ დაწესებულებად ჩამოყალიბდა.

ცენტრი დაკომპლექტდა მცოდნე და გამოცდილი სპეციალისტებით, რომლებიც მიუხედავად დიდი გამოცდილებისა სისტემატიურად იმადლებდნენ ცოდნის დონეს. მათ შორის დირექტორის მოადგილეები: ელდარ ხუხუნაიშვილი, ომარ მანჯგალაძე, ანზორ როყვა. ლაბორატორიების და განყოფილების გამგეები: ლ. რამიშვილი, ნ. თვალავაძე,

ე. ჩოჩია, ე. ნიორაძე, ლ. კვიციანიშვილი, ც. მაჩაიძე, ნ. რუხაძე, ი. რამიშვილი. სპეციალისტები: ე. მირიანაშვილი, ნ. ჩიკვაძე, გ. ძაგანია, ი. ყანჩაველი, თ. ზაქარეიშვილი, გ. გელაშვილი, პ. მიქაია, ნ. ხაიაური, ლ. სუმბათაშვილი, ა. კვიციანიშვილი, ლ. გურასაშვილი, ნ. თანდაშვილი, თ. გაჩიჩილაძე, თ. ჩხაიძე, ნ. ბერიძე, ლ. გოგიტაშვილი, თ. ბუჩუკური, ლ. მიმინოშვილი, ლ. ლილუაშვილი, თ. გაჩიჩილაძე, შ. ჭიკაძე, ც. მაჩაიძე, გ. დონდუაშვილი, ი. რამიშვილი, ბ. გამყრელიძე, გ. ჯავახიშვილი და სხვები.

ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრის შექმნის პირველ წელსვე (1997 წ.) მისი და მის დაქვემდებარებაში მყოფი ვეტერინარული ლაბორატორიების მიერ ბაქტერიოლოგიურ დაავადებებზე საანალიზოდ შემოსული 7889 პათოლოგიური მასალიდან ჩატარდა 7889 პათანატომიური, 7889 მიკროსკოპიული, 7889 ბაქტერიოლოგიური, 228 ბიოლოგიური, 12 სეროლოგიური გამოკვლევა. სულ კი 21011 ანალიზი, საიდანაც დადებითი შედეგი მიღებული იქნა 1138 (14,4%) შემთხვევაში 22 სახის ბაქტერიოლოგიურ დაავადებაზე. მათ შორის: ჯიღები (სიღნაღის რაიონის სოფელი ვაქირი, იძულებით დაკლული მსხვილფეხა პირუტყვი), ბრადზოტი, ავთვისებიანი შეშუპება, კოლიბაქტერიოზი, ლისტერიოზი, პასტერელიოზი, პულოროზი, წითელი ქარი, ემკარი, ტიფი, ამერიკული სიღამპლე, ევროპული სიღამპლე, ტეტანუსი, ბოტულიზმი და სხვა.

ვირუსულ დაავადებებზე გამოკვლეულია 1744 პათოლოგიური მასალა, რაზეც ჩატარდა 396 მიკროსკოპიული, 4 სეროლოგიური, 268 ბიოლოგიური და 1076 პათანატომიური გამოკვლევა. სულ კი 1744 ანალიზი 7 სახის ვირუსულ დაავადებაზე, საიდანაც დადებითი შედეგი მიღებულია 305 (17,5%) შემთხვევაში. აქედან ცოფზე სადიაგნოსტიკოდ შემოსული 393 პათოლოგიური მასალიდან ცოფით დაავადებული აღმოჩნდა 163 (41,5%). მათ შორის ერთი

ადამიანი, 27 მსხვილფეხა პირუტყვი, 1 ღორი, 123 ძაღლი, 10 კატა, 1 გარეული ცხოველი, 1 წერილფეხა პირუტყვი.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ვეტერინარული ლაბორატორიების ფუნქციონირების ყველა ეტაპზე ადამიანების პათოლოგიური მასალის გამოკვლევას (ვოფზე მხოლოდ ვეტერინარული ლაბორატორიები აწარმოებდნენ, ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს სისტემაში შესაბამისი სამსახურის არ არსებობის გამო.

სეროლოგიურ გამოკვლევებზე სულ 212615 სინჯიდან გამოკვლეულია: როზბენგალით-170086, აგლუტინაციის რეაქციით-33142, კომპლიმენტის ფიქსაციის რეაქციით-3793, რაიტით-3436, სილით-378, პრეციპიტაციის რეაქციით 38715. სულ ჩატარებულია 249550 ანალიზი, საიდანაც დადებითი შედეგი მიღებულია 450 (0,21%) შემთხვევაში. აქედან ბრუცელოზის სადიაგნოსტიკოდ გამოკვლეულია 173522 ცხოველის სისხლის სინჯი, საიდანაც დადებითად მორიაგირე აღმოჩნდა 446 (0,25%) სინჯი.

ტოქსოლოგიურ გამოკვლევებზე, სულ საანალიზოდ მიღებულია 3093 პათოლოგიური მასალა, ცხოველის საკვები, ნედლეული, რაზეც ჩატარდა 503 ორგანოლექტიკური და 16965 ქიმიური-ანალიზი. სულ კი 17468 ანალიზი. მიღებულია დადებითი შედეგი 345 (11,15%) შემთხვევაში. საკვებ პროიდუქტებსა და ნედლეულში აღმოჩნდა ჰექსაქლორანი 4 შემთხვევაში ვერცხლის წყლის შემცველი ნივთიერებები ღორისა და ფრინველის პათმასალაში-7 შემთხვევაში, დარიშხანის შემცველი ნივთიერებები-11 შემთხვევაში, თუთიის ფოსფიდი 176 შემთხვევაში. მსხვილფეხა და წერილფეხა საქონლის, ღორის და ფრინველის პათმასალაში ნიტრიტები 45 შემთხვევაში, საკვებ პროდუქტებში 2 შემთხვევაში. ქლორიდები პათოლოგიურ მასალაში 72 შემთხვევაში.

სანიტარულ მიკოლოგიურ გამოკვლევაზე 234 მასა-

ლიდან (უხეში საკვები, კომბინირებული საკვები, მარ-
კვლელი და სხვა სახის მასალა) ჩატარებულია 234
ორგანოლექტიკური, 234 ბაქტერიოლოგიური, 234 ბიო-
ლოგიური ანალიზი. სულ კი 702 ანალიზი, საიდანაც
მიღებულია 12 (5,12%) დადებითი შედეგი კომბინირებული
საკვების ტოქსიურობაზე.

მიკოზებზე 432 ნიმუშიდან ჩატარებულია 432 მიკრო-
სკოპიული გამოკვლევა. დადებითი შედეგი მიღებულია
230 (53,2%) შემთხვევაში. დადგენილია ტრიქოფიტია და
ასკორფეროზი.

ბიოლოგიურ გამოკვლევებზე 3983 სინჯიდან ჩატარდა
9425 ანალიზი მიღებულია 778 (19,5%) დადებითი შედეგი
(სხვადასხვა მონაცემები ნორმის ზევით და ნორმის ქვევით).

ჩატარებულია 33758 ვეტერინარულ კონტროლ ქვემ-
დებარე საკვები პროდუქტების და ნედლეულის ვეტე-
რინარულ-სანიტარული ექსპერტიზა, რაზეც ჩატარდა
26615 ორგანოლექტიკური, 21635 მიკროსკოპიული, 14581
ბაქტერიოლოგიური, 72 ბიოლოგიური, 3 სეროლოგიური, 8851
ბიოქიმიური გამოკვლევა. სულ კი 71757 ანალიზი, საიდანაც
დადებითი შედეგი მიღებულია და გამოწუნებულია
137(0,40%) ერთეული საკვები პროდუქტი და ნედლეული.
მათ შორის ცხოველების აგონიაში დაკვლის მიზეზით-38,
პარტერელოზის მიზეზით-5, სალმონელოზის მიზეზით-2,
ემკარის მიზეზით-6, ავთვისებიანი შემუშების მიზეზით-3,
წითელი ქარის მიზეზით-1, ტრიხინელიოზის მიზეზით -59,
ჯილეხის მიზეზით-1, ენტეროტოქსემიის მიზეზით-1.

რადიოლოგიური გამოკვლევები ჩატარებულია 184
სხვადასხვა მასალაზე 268 ქიმიური ანალიზით. შედეგი-
ხვედრითი აქტიობის დონე არ აღემატება დასაშვებ ნორმას.

პარაზიტული დაავადებების გამოსავლენად გამოკვლე-
ულია 2087 მასალა (ფეკალური მასა, კანის ანაუხეკი), რაზეც
ჩატარებულია 7971 მიკროსკოპიული, 3098 პათანატომიური,
30 ბაქტერიოლოგიური, 35 364 კოპროლოგიური გამოკვლევა.

სულ კი 46469 ანალიზი, საიდანაც დადებითი შედეგი მიღებულია 1859 (89%) შემთხვევაში. გამოვლენილია მაკრატანთარიკოზი, ნეოასკარიდოზი, ასკარიდოზი, დიქტიოკაულოზი, ფარციოლოზი, ექინოკოკოზი, ცისტეცერკოზი, ბალანტიდიოზი, პიროპლანზიოზი, ეიმერიოზი, კოქციდიოზი, ვარუატოზი და სხვა.

სულ ქვეყნის ვეტერინარულ ლაბორატორიებში გამოკვლევისათვის 1997 წელს შევიდა 284803 პათოლოგიური მასალა, სისხლის სინჯი, ფეკალური მასა, კანის ანაფხეკი, ტყავბეწვეული, ცხოველთა ყველა სახის საკვები, ვეტერინარულ კონტროლქმდებარე საკვები პროდუქტები, ნედლეული, რაზეც ჩატარებულია 9167 პათანატომიური, 38223 მიკროსკოპიული, 22934 ბაქტერიოლოგიური, 902 ბიოლოგიური, 249570 სეროლოგიური, 3352 ორგანოლექტიკური, 18276 ბიოქიმიური, 16965 ქიმიური, 168 რადიოლოგიური, 35365 კოპროლოგიური გამოკვლევა. სულ ჩატარებულია 398021 ანალიზი, საიდანაც მიღებულია 6254 (2,19%) დადებითი შედეგი. ეს ის პერიოდია, როცა კვლავ გრძელდება მეცხოველეობის კომპლექსების, მეფრინველეობის ფაბრიკების, სხვადასხვა სახეობის ცხოველთა ფერმების მკვეთრად შემცირების ტენდენცია. ცხოველები თავს იყრის კერძო პრიმიტიულ, ეზოებრივ მეურნეობებში, რაც დიდად ართულებს გეგმიური ეპიზოოტიის საწინააღმდეგო ღონისძიებების ორგანიზებულად განხორციელებას, მათ შორის დიაგნოსტიკური გამოკვლევების ჩატარებასაც. ამასთანავე ქვეყანაში არსებული, რიგი მდგომარეობების გამო ვეტერინარულ ლაბორატორიებს წყვეტილად ან საერთოდ არ მიეწოდება ელექტრო ენერჯია, წყალი. მკვეთრად მცირდება საბიუჯეტო დაფინანსება, რის გამოც ვეტერინარული ლაბორატორიები, სხვა ვეტერინარულ დაწესებულებებთან ერთად გადაყვანილი იქნენ ნაწილობრივ ფასიან მომსახურებაზე, რამაც მათი ფინანსური მდგომარეობა ვერ გააუმჯობესა. ყოველგვარი ნოტიუაციისა

და ზემდგომ ვეტერინარულ ორგანიზაციებთან შეთანხმების გარეშე ამცირებდნენ საშტატო ერთეულებს ადგილობრივი მმართველობის ორგანოები ადგილობრივ ბიუჯეტზე მყოფ რაიონულ ვეტერინარულ ლაბორატორიებსა და ამ ლაბორატორიების სტრუქტურაში მყოფ ვეტსანექსპერტიზის ლაბორატორიებში. ცხოველთა დაავადებებთან მებრძოლი სადგურების სტრუქტურაში არსებულ ვეტსანექსპერტიზის ლაბორატორიებში, რომლებიც 1993 წელს იქნენ გადაცემული ცხოველთა დაავადებებთან მებრძოლი რაიონული სადგურებისათვის და გადაყვანილი იქნენ ადგილობრივ დაფინანსებაზე. აღნიშნული მკვეთრად აუარესებდა, როგორც სადიაგნოსტიკო გამოკვლევების ჩატარებას, ასევე ვეტსანექსპერტიზის ლაბორატორიების მიერ ბაზრებზე მეცხოველეობის და სოფლის მეურნეობის სხვა პროდუქტების ვეტსანიტარული ექსპერტიზის ჩატარებას და მათ საკვებად ვარგისიანობის განსაზღვრის ორგანიზაციას.

აქედან გამომდინარე „ვეტერინარიის დეპარტამენტის სისტემაში განსახორციელებელ რეფორმასთან და შტატების შემცირებასთან დაკავშირებით სტრუქტურული ცვლილებების შესახებ“ საქართველოს სოფლის მეურნეობის და სურსათის სამინისტროს ვეტერინარიის დეპარტამენტის 1999 წლის 3 ივნისის №5-72 ბრძანებით ევროკომისიის სასურსათო უზრუნველყოფის პროგრამის მოთხოვნათა და სახელმწიფო ვეტერინარულ სისტემაში განსახორციელებელი რეფორმის პირველი ეტაპის ღონისძიებათა შესაბამისად გაუქმდა ცენტრალურ ბიუჯეტზე მყოფი კასპის, სამტრედიის, ხანხერის, ცაგერის, სენაკის სარაიონათაშორისო ვეტერინარული ლაბორატორიები.

ახალციხის, ამბროლაურის, გორის, გურჯაანის, მარნეულის, დუშეთის, სუგდიდის, ოსურგეთის, ქუთაისის სარაიონათაშორისო ვეტერინარული ლაბორატორიები გარდაიქმნენ სამხარეო ვეტერინარულ ლაბორატორიებად, რომელთა დაფინანსება განხორციელდა ცენტრალური

ბიუჯეტიდან. გაუქმებული სარაიონათაშორისო ვეტერინარული ლაბორატორიების სტრუქტურაში მყოფი ვეტსანექსპერტიზის ლაბორატორიები მომსახურების ზონების გათვალისწინებით შევიდნენ შესაბამისი სამხარეო ვეტერინარული ლაბორატორიების სტრუქტურაში. გაუქმდა 1993 წლიდან ონის, გორის, ქარელის, ყვარლის, ბოლნისის, ჭიათურის, მცხეთის, თერჯოლის, ხარაგაულის, წალენჯიხის, ხობის, აბაშის, ჩხოროწყუს, ჩოხატაურის, ლანჩხუთის, ტყიბულის, წყალტუბოს, ბაღდათის, ვანის, ხონის, ადგილობრივ დაფინანსებაზე მყოფი ცხოველთა დაავადებებთან მებრძოლი სადგურების სტრუქტურაში შემავალი ვეტერინარულ სანიტარული ექსპერტიზის ლაბორატორიები. აღნიშნული რაიონების ბაზრებისა და ბაზრობების მომსახურებისათვის შესაბამისი სამხარეო ვეტერინარული ლაბორატორიების სტრუქტურაში ცენტრალურ დაფინანსებაზე შეიქმნა: ლენტეხის, ონის, გორის, ქარელის, ყვარელის, ბოლნისის, მცხეთის, თერჯოლის, ჭიათურის, ხარაგაულის, წალენჯიხის, ხობის, აბაშის, ჩხოროწყუს, ჩოხატაურის, ლანჩხუთის, ტყიბულის, ბაღდათის, ვანის, ხონის ვეტერინარულ სანიტარული ექსპერტიზის ლაბორატორიები.

ცხოველთა დაავადებებთან მებრძოლი სადგურებიდან, სამხარეო ვეტერინარულ ლაბორატორიების სტრუქტურაში გადმოტანილი იქნა 21 ვეტსანექსპერტიზის ლაბორატორია 41 საშტატო ერთეულით. სულ 9 სამხარეო და 1 სარაიონათაშორისო ვეტერინარული ლაბორატორიის სტრუქტურაში შეიქმნა 34 რაიონის 37 ვატსანიტარული ექსპერტიზის ლაბორატორია ცენტრალურ დაფინანსებაზე 97 საშტატო ერთეულით.

სამხარეო ვეტერინარულ ლაბორატორიებს მომსახურების ზონებად განსაზღვრად:

ამბროლაურს — ამბროლაურის, ონის, ლენტეხის ცაგერის რაიონები;

გურჯაანს – გურჯაანის, ყვარელის რაიონები (კახათის რეგიონში ასევე ფუნქციონირებდა ადგილობრივ ბიუჯეტზე მყოფი ლაგოდეხის, სიღნაღის, საგარეჯოს, თელავის, ახმეტის რაიონული ლაბორატორიები);

ახალციხეს – ახალციხის, ასპინძის, ადიგენის რაიონები (სამცხე ჯავახეთის რეგიონში ასევე ფუნქციონირებდა ადგილობრივ ბიუჯეტზე ბორჯომის, ახალქალაქის, ნინოწმინდის რაიონული ვეტლაბორატორიები);

მარნეულის – მარნეულის, გოლნისის რაიონები, ქ. რუსთავი (ქვემო ქართლის რეგიონში ასევე ფუნქციონირებდა ადგილობრივ ბიუჯეტზე თეთრი წყაროს, წალკის, დმანისის, გარდაბნის რაიონული ვეტლაბორატორიები);

ღუშეთის – ღუშეთის, მცხეთის, ყაზბეგის რაიონები (მცხეთა მთიანეთის რეგიონში აგრეთვე ფუნქციონირებდა ადგილობრივ ბიუჯეტზე თიანეთის და ახალგორის ვეტლაბორატორიები);

ზუგდიდს – ზუგდიდის, სენაკის, აბაშის, ხობის, წალენჯიხის, ჩხოროწყუს რაიონები, ქ. ფოთი (სამეგრელო ზემო სვანეთის რეგიონში აგრეთვე ფუნქციონირებდა ადგილობრივ ბიუჯეტზე მარტვილის ვეტლაბორატორია);

ოზურგეთს – ოზურგეთის, ლანჩხუთის, ჩოხატაურის რაიონები;

ქუთაისს – ქუთაისის, სამტრედიის, ხონის, ვანის, ბაღდადის, ტყიბულის რაიონები;

ზესტაფონის საიონათაშორისოს – ზესტაფონის, თერჯოლის, ხარაგაულის, ჭიათურის, საჩხერის რაიონები.

18 რაიონული და მათ სტრუქტურაში მყოფი 18 რაიონის ვეტსანიტარული ექსპერტიზის ლაბორატორიების ცენტრალურ ბიუჯეტზე გადაყვანა ზემოაღნიშნული ბრძანებით გათვალისწინებული იქნა რეფორმის მეორე ეტაპისათვის 2000 წელს.

რეფორმასთან დაკავშირებული ოპტიმიზაცია განხორ-

ციელდა ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნულ ცენტრშიც. საშტატო ერთეულების რიცხოვნება 116 ერთეულიდან დაყვანილი იქნა 83 ერთეულამდე. გაუქმდა რამდენიმე განყოფილებაც.

ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრი პირველი ეტაპის რეფორმის შემდეგ წარმოდგენილი იყო შემდეგი სტრუქტურით

ადმინისტრაცია-9 საშტატო ერთეული;

მიკრობიოლოგიის, პარაზიტოლოგიის და ვეტერინარულ სანიტარული ექსპერტიზის ლაბორატორია-10 საშტატო ერთეულით.

სეროლოგიური დიაგნოსტიკის ლაბორატორია 6 საშტატო ერთეულით;

ვირუსოლოგიის ლაბორატორია-5 საშტატო ერთეულით; ქიმიო ტოქსიკოლოგიის და მიკოლოგიის ლაბორატორია-10 საშტატო ერთეულით;

პათომორფოლოგიის და ჰისტოლოგიის განყოფილება-6 საშტატო ერთეულით;

რადიოლოგიური კვლევის ლაბორატორია-8 საშტატო ერთეულით;

ბაქტერიოლოგიური ნიადაგების განყოფილება-4 საშტატო ერთეულით;

საფინანსო ეკონომიური განყოფილება-3 საშტატო ერთეულით;

ადმინისტრაციული-სამეურნეო და ვივარიუმის განყოფილება-15 საშტატო ერთეულით.

ამ პერიოდში ვეტერინარული დიაგნოსტიკის და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრის დირექტორის მოადგილეებად მუშაობდნენ ელდარ ხუხუნაიშვილი, ომარ მანჯგალაძე, ანზორ როყვა (იმავდროულად რადიოლოგიური კვლევის ლაბორატორიის გამგე), ლაბორატორიების და განყოფილებების გამგეებად: ლუბა რამიშვილი,

ნამი თვალდავაძე, ელისო ჩოჩია, ეთერი ნიორაძე, ლალი კვიციანიშვილი, ცისანა მაჩაიძე, ნინო რუხაძე, ივანე რამიშვილი, ზურაბ პირველი.

ლაბორატორიის და განყოფილების გამგეების საშუალო თვიური ხელფასი შეადგენდა 49 ლარს. მთავარი სპეციალისტების 46 ლარს. წამყვანი სპეციალისტების 45 ლარს. უფროსი სპეციალისტების 44 ლარს. ლაბორანტის 42 ლარს. ტექნიკური პერსონალის 20 ლარს.

1989-2000 წლებში რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიას, შემდგომ კი საქართველოს ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნულ ცენტრს ხელმძღვანელობდა **ჯამბულ მაღლაკელიძე**.

ჯამბულ მაღლაკელიძე დაიბადა 1950 წლის 23 იანვარს ზესტაფონის რაიონის სოფელ როდინოულში. 1973 წელს დაამთავრა საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავატერინარო სასწავლო-კვლევითი ინსტიტუტის სავეტერინარო ფაკულტეტი ვეტერინარ ექიმის სპეციალობით და განაწილებით მუშაობა დაიწყო ზესტაფონის რაიონში. 1975-1985 წლებში მუშაობდა სოფლის მეურნეობის სამინისტროში ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოს ვეტექსპედიციის ვეტექიმად, უფროს ვეტექიმად, მთავარ ვეტექიმად, რაზმის უფროსად. 1985 წელს გადაჰყავთ სოფლის მეურნეობის სამინისტროს რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორის მოადგილედ-მთავარ სპეციალისტად, ხოლო 1989 წლიდან საქართველოს აგროსამრეწველო კომიტეტის რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორია.

რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის რეორგანიზაციის შემდეგ 1997 წელს ის ინიშნება ამავე ლაბორატორიის ბაზაზე შექმნილი, საქართველოს ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრის დირექტორად.

2000 წლის მეორე ნახევარში ის სამუშაოდ გადაჰყავთ

ვეტერინარიის დეპარტამენტის სასახლეო სატრანსპორტო სამმართველოს უფროსის მოადგილედ, ხოლო 2004 წელს ვეტერინარიის დეპარტამენტის აპარატში-გადამდები და არაგადამდები დაავადებების საწინააღმდეგო ღონისძიებების სამმართველოს უფროსად.

2005 წლის იანვარში **ჯამბულ მაღლაკელიძე** დაინიშნა სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს ვეტერინარიის დეპარტამენტის თავმჯდომარედ-საქართველოს მთავარ სახელმწიფო ვეტერინარ ინსპექტორად.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის და სურსათის სამინისტროს სისტემაში – ვეტერინარიის დეპარტამენტის და მცენარეთა დაცვის სამსახურის, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს სისტემაში – სანიტარული ზედამხედველობის ინსპექციის რეორგანიზაციის შემდეგ, 2006 წელს **ჯამბულ მაღლაკელიძე** ინიშნება ახლად შექმნილი, სურსათის უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის ეროვნული სამსახურის უფროსის მოადგილედ-საქართველოს მთავარ სახელმწიფო ვეტერინარ ინსპექტორად.

ჯამბულ მაღლაკელიძემ შრომითი საქმიანობის მთელი პერიოდის მანძილზე, დიდ ყურადღებას უთმობდა ვეტერინარული ცოდნის გაღრმავებას და კვალიფიკაციის ამაღლებას. 1975-1979 წლებში, როგორც უშუალო შემსრულებელი და ხელმძღვანელი სისტემატიურად მონაწილეობს: თურქულის, ჯილეხის, ბრუცელაოზის, ტუბერკულოზის, ცოფის და სხვა განსაკუთრებით საშიში დაავადებების საწინააღმდეგო პროფილაქტიკური და აღმკვეთი ღონისძიებების გატარებაში. 1979-1985 წლებში მეცხოველეობის კომპლექსების ვეტერინარული მომსახურების გაუმჯობესებაში, ფრინველის დაავადებების საწინააღმდეგო აღმკვეთი ღონისძიებების დაგეგმვასა და განხორციელებაში. ფრინველის ჭირის საწინააღმდეგო ვაქცინა „ბორ 74“-ის საწარმო გამოცდასა და დანერგვაში-

საქართველოში. მისი უშუალო ხელმძღვანელობით გაიარა საწარმოო გამოცდა და დაინერგა ბრუცელოზის სეროლოგიური დიაგნოსტიკის ახალი „როზ ბენგალ ტესტი“ ჯერ რესპუბლიკურ, ხოლო შემდგომ ქვეყნის ყველა ვეტერინარულ ლაბორატორიაში. 1985-2000 წლებში **ჯამბულ მაღლაკელიძე** დიდ ყურადღებას უთმობდა ქვეყანაში ვეტერინარული დაწესებულებების და მათ შორის ლაბორატორიული მუშაობის გაუმჯობესებას, სისტემის მართვისა და ხელმძღვანელობის დახვეწას, ლაბორატორიების მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესებას, ახალგაზრდა კადრების მომზადება-დაწინაურებას. მისი გამოცდილება დაავადებების დიაგნოსტიკის, პრევენციისა და სალიკვიდაციო ღონისძიებების გატარების ორგანიზაციის საქმეში, საკანონმდებლო ბაზის შემუშავება განმტკიცებაში, ხშირად აღინიშნებოდა ხელმძღვანელი ორგანოების და კოლეგების მიერ.

ჯ. მაღლაკელიძის პრაქტიკულმა გამოცდილებამ დიდად შეუწყო ხელი, 1989 წელს ბოგდანოვიკისა და ახალქალაქის რაიონებში მსხვილფეხა პირუტყვის ჭირის ლაბორატორიულად დადასტურების ორგანიზაციას და კოლეგებთან ერთად მის პირველადვე კერაში ლიკვიდაციას. განსაკუთრებით აღსანიშნავია 2005-2006 წლებში ფრინველის მაღალპათოგენური გრიპის პრევენცია, მთლიანად საქართველოში და, კერძოდ, ამ დაავადების აღმგვეთი ღონისძიებები პირველადვე კერაში, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელვაჩაურის რაიონის სოფელ ადლიის ტერიტორიაზე, სადაც ის ერთი თვის განმავლობაში, დაავადების ლიკვიდაციამდე იმყოფებოდა სამთავრობო შტაბთან ერთად, როგორც მისი ხელმძღვანელი უშუალოდ გეგმავდა და აჭარის ა/რ მთავრობის, სამეურნეო ხელმძღვანელი მუშაკების, ვეტერინარული სამსახურის ხელმძღვანელი მუშაკების და სპეციალისტების მონაწილეობით ანხორცილებდა საკარანტინო შემზღულავ ღო-

ნისძიებებს. გატარებული ღონისძიებები და დაავადების ოპტიმალურ ვადებში ლიკვიდაცია, საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ შეფასებული იქნა, როგორც უფრო ორგანიზებული და პროგრესული იმ ღონისძიებათა შორის, რომელიც აღნიშნული პერიოდისათვის ფრინველის გრიპის გავრცელების სხვა ქვეყნებში ტარდებოდა.

სახელმწიფო ვეტერინარულ სამსახურში, სხვადასხვა თანამდებობებზე ხანგრძლივი, და ნაყოფიერი მუშაობის პერიოდში ჯამბულ მაღლაკელიძე 1989 წელს არჩეული იქნა ქვეყანაში ახლად შექმნილი „ვეტერინარ ექიმთა ასოციაციის“ ვიცეპრეზიდენტად. 1996 წლიდან ვეტერინარიის დეპარტამენტის კოლეგიის წევრად, სამეცნიერო საბჭოს წევრად, საქართველოს სავეტერინარო კანონმდებლობის მთავარი სარედაქციო კოლეგიის წევრად, ამავე კანონმდებლობის დარგობრივი განაკვეთის სამეცნიერო რედაქტორად. მის მიერ შესრულებულია საქართველოს სავეტერინარო კანონმდებლობის პირველ ტომში შესული: „ავტონომიური რესპუბლიკების, რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიების დებულება“. „წესები პათოლოგიური მასალის, სისხლის, საკვების ნიმუშის აღებისა და ვეტერინარულ ლაბორატორიაში გადაგზავნის შესახებ“. „წესები ვეტერინარულ ლაბორატორიაში მუშაობისა და შრომის უსაფრთხოების დაცვის შესახებ“. ის 2005 წელს, სავეტერინარო დანიშნულების სამკურნალო-პროფილაქტიკურ საშუალებებზე გამოცემულ ცნობარ „ვიდალი“-ს სამეცნიერო სარედაქციო საბჭოს წევრია. მის მიერ 2005 წელს ვეტერინარიის მეცნიერებათა დოქტორ, პროფესორ, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტ თენგიზ ყურაშვილთან და ვეტერინარიის აკადემიურ დოქტორ თეიმურაზ ყენიასთან ერთად დამუშავებული იქნა „ფრინველის მაღალპათოგენურ გრიპთან ბრძოლის ღონისძიებების ინსტრუქცია“.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია 2004-2006 წლებში **ჯამბულ მაღლაკელიძის** წარმომადგენლობა „ბიოლოგიური იარაღის გაუფრცველებლობის პროგრამის“ ფარგლებში – ამერიკის შეერთებული შტატებსა და საქართველოს შორის შეთანხმების საფუძველზე, საფრთხის ერთობლივი შემცირების პროგრამის მოთხოვნების გეგმის განხორციელებაში. ამ მიმართულებით, მისი უშუალო მონაწილეობით და კონსულტაციებით სახელმწიფო ვეტერინარული სამსახურის სისტემაში დაიგეგმა, დაპროექტდა, მოეწყო, აშენდა და აღიჭურვა: **თბილისის, ქუთაისის, ახალციხის** ეპიდემიოლოგიური მონიტორინგის სადგურები. **გურჯაანის, მარნეულის, დუშეთის, გორის, ზუგდიდის, ბათუმის, ამბროლაურის** სავალე სადგურები. გადაწყდა **მობილური რეაგირების ჯგუფების** შექმნა და აღჭურვა. დაპროექტდა **საცნობარო ლაბორატორია**. აქედან თბილისის ეპიდემიოლოგიური მონიტორინგის სადგურის (დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრი) ბაზაზე 2006 წლის დასაწყისში ერთ-ერთი პირველი დაისვა ფრინველის მაღალპათოგენური გრიპის დიაგნოზი, რომელიც დადასტურდა ლონდონის რეფერენს ლაბორატორიის მიერ.

2008 წლიდან **ჯამბულ მაღლაკელიძე** სამუშაოდ გადადის არასამთავრობო სექტორში და ინიშნება მეწარმეთა და მომხმარებელთა უფლებების დაცვის საერთაშორისო ასოციაციაში-ვეტერინარიის, ჯანმრთელობის დაცვის და სურსათის უვნებლობის დეპარტამენტის უფროსად. 2009 წელს მას ირჩევენ საქართველოს სანიტარული, ვეტერინარული და აგრონომიული მოთხოვნების დაცვის კავშირის თავმჯდომარედ.

ინგლისელმა ექიმმა-მეცნიერმა **დ. ბრუსმა** 1887 წელს, მალტის ციებ-ცხელებით მკვდარი ადამიანის მასალით დასენიანებული მაიმუნის ორგანიზმიდან გამოყო მიკრო-ორგანიზმი და მას *Micrococcus melitensis* უწოდა. როგორც შემდგომში გაირკვა ეს ავადმყოფობა გავრცელებული იყო თხებში და ვრცელდებოდა ადამიანებში თხის აუღუღარი რძის მიღებით.

დანიელმა მეცნიერებმა **ბანგმა** და **სტრიბოლტმა** 10 წლის შემდეგ 1897 წელს დაადგინეს, რომ ძროხებში მასობრივ აბორტს იწვევს მიკროორგანიზმი, რომელიც ბრუსის მიერ აღმოჩენილი მიკრობის მსგავსი იყო და მას *Bact. bovis* უწოდეს. **ტრაუმ** კი 1914 წელს ღორების მასობრივი აბორტის დროს გამოყო მსგავსი მიკრობი – *Bact. abortus suis*.

ალისა ივენსმა 1918 წელს დაამტკიცა სხვადასხვა სახის ცხოველის გადამდები აბორტის გამომწვევ მიკრობთა შორის მჭიდრო კავშირის არსებობა და გამოთქვა აზრი, მათი იდენტურობის შესახებ. **მეირმა** 1929 წელს თავის თანამოაზრეებთან ერთად, სრულად დაადასტურა ივენსის მონაცემები და მალტის ცხელების პირველი აღმოჩენის – **ბრუსის** საპატივცემულოდ ყველა აღნიშნულ მიკრობს ბრუცელა უწოდა. 1923 წლიდან, როგორც ცხოველთა, ისე ადამიანის ამ ავადმყოფობას ბრუცელოზი ეწოდა.

ბრუცელოზი-ცხოველებისა და ადამიანების საერთო (ზოოანტროპოზოზური) განსაკუთრებით საშიში, ქრონიკულად მიმდინარე დაავადებაა. ცხოველებში მისი ყველაზე ხშირი კლინიკური გამოვლინებაა აბორტი. მისი აღმკვრელია ბრუცელას გვარის ბაქტერიები, რომელშიც შედის 6 დამოუკიდებელი სახეობა: *Brucela abortus* – მსხვილფეხა პირუტყვის ბრუცელოზის აღმკვრელი, *Brucela melitensis* – ცხერისა და თხის ბრუცელოზის აღმკვრელი,

Brucella suis – ღორის ბრუცელოზის აღმძვრელი, *Brucella neotomae* – ვირთხის ბრუცელოზის აღმძვრელი, *Brucella ovis* – ერკემლის ბრუცელოზის აღმძვრელი და *Brucella canis* – ძაღლის ბრუცელოზის აღმძვრელი. დადგენილია ბრუცელას ცალკეული სახეობის შიგნით რამდენიმე ბიოტიპის არსებობაც.

ბრუცელას სახეობებისათვის დამახასიათებელია შერჩევითი პათოგენობა შესაბამისი სახის ცხოველის მიმართ. ასევე აღინიშნება მათი მიგრაცია სხვა სახის ცხოველებშიც. ანუ მსხვილფეხა პირუტყვი ავადდება, ასევე ბრუცელა მელიტენზით, ძაღლი-ბრუცელა აბორტუს ბოვით, ბრუცელა მელიტენზით და ა.შ.

ბრუცელა კაპსულებს და სპორებს არ იკეთებს, მაგრამ საკმაო მდგრადობით ხასიათდება. კარგად იღებება კოზლოვსკის წესით. ის ნიადაგის ზედაპირზე ცოცხლობს 40 დღის განმავლობაში, ნიადაგსა და ნაკელში დაბალი ტემპერატურის პირობებში 4,5 თვე, ზაფხულში ბრუცელა ნიადაგში ცოცხლობს 3 თვე, ზამთარში – 4,5 თვე. წყალში ის სიცოცხლის უნარიანობას ინარჩუნებს 45-90 დღე, რიგ შემთხვევაში 150 დღემდე. ბრუცელა რძეში ცოცხლობს 10-273 დღე, კარაქში – 10-142 დღე, ყველში – 25 დღიდან 1 წლამდე, მაწონში 2-30 დღე, მარილიან კარაქში – 30-113 დღე, მატყელში – 14-90 დღე და ბრუცელოზით დაავადებულ ცხოველებთან ერთად დაავადების გავრცელების წყაროს წარმოადგენენ, როგორც ცხოველებში ასევე ადამიანებში.

იმის გარდა, რომ ბრუცელოზი ცხოველიდან ადამიანს გადაეცემა და ამუკანასკნელში იწვევს მძიმე და ხანგრძლივად მიმდინარე ავადმყოფობას, რაც ბრუცელოზთან ბრძოლას დიდ სოციალურ მნიშვნელობას ანიჭებს, დიდია მისგან მიყენებული ზარალი სახალხო მეურნეობაზე, მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში, სადაც ეს დაავადება გავრცელებულია. მსხვილფეხა პირუტყვის ბრუცელოზით გამოწვეული ზარალიდან ნაყოფის მოგდებაზე მოდის – 15-20%, ცოცხალი

მასის მიუღებლობაზე – 5,0%, რძის მიუღებლობაზე – 20%, ფურების უნაყოფობაზე – 20%, ახალ შობილის სიკვდილზე – 10%, დახბოიანებას გადაყოლილი ფურის სიკვდილიანობაზე – 1-2%. საქართველოს სინამდვილეში პროფესორ **გ. შამათავა**ს და ვეტერინარიის მეცნიერებათა კანდიდატის **მ. დალაქიშვილის** მონაცემებით ბრუცელოზით გამოწვეული ზარალის სტრუქტურაში ნაყოფის მიუღებლობაზე მოდის – 9,60%, რძის ხარისხის დაქვეითებაზე – 48,16%, სახორცედ იძულებით ჩაბარებაზე – 33,56%, რძის მიუღებლობაზე – 4,06%, სანაშენე თვისებების დაკარგვაზე – 4,63%. მარტო 1967 წელს, საქართველოს ეკონომიკისათვის მსხვილფეხა პირუტყვის ბრუცელოზით მიყენებულმა ზარალმა 2763510 მანეთი შეადგინა.

ბრუცელოზი ადამიანთა შორის-საქართველოში აღწერილია 1921 წლიდან, ხოლო რიგი სამეცნიერო წყაროებიდან ინფორმაცია ადამიანის ბრუცელოზზე გაჩნდა 1925 წლიდან, რაც იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ამ პერიოდისათვის არსებობდა ეს დაავადება ცხოველთა შორისაც.

ცხოველებში ბრუცელოზი-საქართველოში აღწერილია 1923-1924 წლებში აფხაზეთში შავი ზღვის სანაპიროზე, **გ. ტ. ლინდტროპის** მიერ. ეს ის პერიოდია, როცა საქართველოს მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის 1921 წლის 17 ივლისის გადაწყვეტილებით, პირველი იმპერიალისტური ომის დროს ფუნქციონირება შეწყვეტილი თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორია კვლავ იქნა აღდგენილი და მან 1922 წლის მაისიდან განაახლა მუშაობა. შემდგომ წლებში, უფრო დეტალურად ბრუცელოზის შესწავლაზე საქართველოში მუშაობდნენ: **გ. შამათავა**, **გ. მაისურაძე**, **ბ. ბაქრაძე**, **დერზიბაშვილი**, **მ. თავამაიშვილი**, **კ. იოსელიანი**, **გ. მამათელაშვილი**, **მამაცაშვილი**, **თ. შამათავა** და სხვები.

მართალია საარქივო მასალებში 1932 წლამდე, ვერ მოვიპოვეთ ინფორმაცია ბრუცელოზზე სადიაგნოსტიკო გამოკვლევებში ვეტერინარული ლაბორატორიების ჩარ-

თულობის და გამოკვლევების ჩატარების შესახებ, მაგრამ უნდა ვივარაუდოთ, რომ იმ პერიოდისათვის საქართველოში არსებული ვეტერინარული ლაბორატორიების გარეშე ბრუცელოზზე დიაგნოსტიკური გამოკვლევები არ განხორციელდებოდა (თუ არ ჩავთვლით ცხოველთა ალერგიულ გამოკვლევებს), თანაც ამ დროისათვის რაიტის რეაქცია ლაბორატორიულ პირობებში უკვე გამოიყენებოდა ამ დაავადების სადიაგნოსტიკოდ (ვ.ლ. იაკიმოვი, ტაშკენტი. 1913წ.). 1932 წელს კი ახლადგახსნილი ბათუმის ვეტერინარული ლაბორატორიის მიერ გამოკვლეული იქნა ბრუცელოზზე – 1182 სული მსხვილფეხა პირუტყვი და 118 სული ღორი, რაზეც მიღებული შედეგები საარქივო მასალებში არ მოიპოვება.

1933 წლამდე საქართველოში ნაკლები ყურადღება ექცეოდა ბრუცელოზზე გამოკვლევების ორგანიზებულად ჩატარებას და გამოვლენილ ერთეულ შემთხვევებთან ბრძოლას, მხოლოდ 1933 წელს ჩაეყარა საფუძველი ამ დაავადებასთან ორგანიზებული ღონისძიებების გატარებას.

ამიერკავკასიის მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის ვეტერინარიის სამმართველოს ანგარიშებზე დაყრდნობით, ვეტერინარიის ისტორიის მკვლევარი, პროფესორი კარპეზ კაპანაძე 1965 წელს წერს, რომ „1934 წელს ამიერკავკასიის რესპუბლიკებში სულ რეგისტრირებული იყო ბრუცელოზზე 158 არაკეთილსაიმედო პუნქტი. მათ შორის: აზერბაიჯანში – 72, სომხეთში – 45, საქართველოში – 41. სულ დაავადდა მსხვილფეხა პირუტყვი – 2841 სული, მათ შორის: აზერბაიჯანში – 1914, სომხეთში – 260, საქართველოში – 667.

სულ ამიერკავკასიაში ბრუცელოზზე 1933 წელს გამოკვლეული იქნა 11355 და 1934 წელს 31495 სული პირუტყვი, ხოლო საქართველოში 1933 წელს 3140 და 1934 წელს 19975 სული. 1934 წელს დაავადებული პირუტყვი

საქართველოში შეადგენდა გამოკვლეული სულადობის 3,3%.

1936 წელს საქართველოში აღრიცხული იყო ბრუცელოზზე 14 არაკეთილსაიმედო პუნქტი (მსხვილფეხა პირუტყვის), სადაც ირიცხებოდა 223 დაავადებული პირუტყვი. ამასთანავე თხისა და ცხვრის ბრუცელოზის ერთი და ღორის-15 არაკეთილსაიმედო პუნქტი“.

შემდგომ წლებში ბრუცელოზზე ცხოველთა გამოკვლევების გაზრდასთან ერთად გაიზარდა დაავადებულ ცხოველთა და არაკეთილსაიმედო პუნქტების რაოდენობა. ასე, რომ 1940 წელს, საქართველოში ბრუცელოზზე გამოკვლეული იქნა 222392 სული მსხვილფეხა, 564778 სული წვრილფეხა პირუტყვი, 5473 სული ღორი და 2304 სული ძაღლი. გამოვლინდა არაკეთილსაიმედო პუნქტი: მსხვილფეხა პირუტყვის – 371, ცხვრისა და თხის – 56, ღორის – 6.

1952 წელს გამოკვლეული იქნა ერთ მილიონზე მეტი მსხვილფეხა პირუტყვი და 187 არაკეთილსაიმედო პუნქტში გამოვლინდა 7949 სული დადებითად მორიავირე პირუტყვი. 1949-52 წლებში საქართველოში 73 რაიონიდან ბრუცელოზზე არაკეთილსაიმედო იყო 45 (61,4%) რაიონი. ეს დაავადება განსაკუთრებით გავრცელებული იყო აღმოსავლეთ საქართველოში. მათ შორის: ბოგდანოვკის, ახალქალაქის, დმანისის, წითელწყაროს, სიდნაღის, დუშეთის, თიანეთის, ბოლნისის, ვანის, ცხაკაიას რაიონებში, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკაში და სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში. ბრუცელოზი განსაკუთრებით დომინირებდა და ვრცელდებოდა იმ რაიონებში და მეურნეობებში, რომლებიც ეწეოდნენ ცხოველთა მომთაბარეობას. აღნიშნულ პერიოდში ზოგადად და 1950 წელს კერძოდ, 1940 წელთან შედარებით საქართველოში მსხვილფეხა პირუტყვის რაოდენობა გაიზარდა -37%-ით, ხოლო წვრილფეხა პირუტყვის-97%-ით. ცხოველთა

სულადობა იზრდებოდა მომდევნო წლებშიც და 1967 წლისათვის შესაბამისად შეადგინა 1,5 და 2,5 მილიონი. მათ შორის მოსახლეობის პირად საკუთრებაში ეზოებრივ შენახვაზე იმყოფებოდა მსხვილფეხა პირუტყვის 58,2% და წვრილფეხა პირუტყვის 36,5% საერთო სულადობიდან.

ბრუცელოზზე, ეპიზოოტიური მდგომარეობა საქართველოში შემდგომ წლებშიც მძიმე და დაძაბული რჩებოდა. დაავადება ძირითადად გავრცელებული იყო მსხვილფეხა და წვრილფეხა პირუტყვში. ყოველწლიურად ვლინდებოდა წვრილფეხა პირუტყვის ახალი არაკეთილსაიმედო კერები განსაკუთრებით აღმოსავლეთ საქართველოს: ბოგდანოვკის (შემდგომში ნინოწმინდა), წითელწყაროს (შემდგომში დედოფლის წყარო), თელავის, ახმეტის, დუშეთის, სიღნაღის, თიანეთის რაიონებში, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში (ორი რაიონი: ჯავა და ლენინგორი), სადაც თავმოყრილი იყო საქართველოში არსებული ყველა არაკეთილსაიმედო პუნქტის 58,8%. ამ 9 რაიონში აღინიშნებოდა 50,7% დაავადებული ადამიანებისა, საქართველოში დაავადებულ ადამიანთა შორის.

იმ რაიონების რაოდენობა, სადაც ადგილი ჰქონდა ადამიანების ბრუცელოზით დაავადებას მოცემულია მე-15 ცხრილში.

ცხრილი 15

ადამიანების ბრუცელოზით დაავადება

№	წლები	რაიონების რაოდენობა სულ	დაავადების ერთეული შემთხვევები	დაავადების მსამატებელი შემთხვევები
1	1950	24	15	9
2	1956	33	26	7
3	1966	17	16	1

1955-1962 წლებში, მხოლოდ რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის მიერ ჩატარებული გამოკვლევების და მიღებული შედეგების შესახებ მონაცემები წარმოდგენილია მე-16 ცხრილში.

ცხრილი 16

რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიაში
ბრუცელოზზე გამოკვლევის შედეგები

№	წლები	სეროლოგიური		მიღებულია დადებითი შედეგი
		არ	კვრ	
1	1955	43350	28985	862
2	1956	23365	14222	615
3	1957	28976	12373	733
4	1958	24115	22345	920
5	1959	17599	13836	910
6	1960	13474	9850	521
7	1961	12584	17409	715
8	1962	14431	20212	830
	სულ	177894	139212	5906

ცხრილში მოტანილი მონაცემების გარდა 1962 წლის შემდგომ ქვეყნის ყველა დონის ვეტერინარული ლაბორატორიის და ცხოველთა დაავადებებთან მებრძოლი სადგურების დიაგნოსტიკური კაბინეტების მიერ შესულ გამოკვლეული იქნა 499751 სული პირუტყვი, ხოლო 1965 წელს 574768 სული. მიღებულია დადებითი შედეგი 3836 და 8145 სულზე.

1966-1975 წლებში ბრუცელოზზე ყოველწლიურად გამოკვლეულია მსხვილფეხა პირუტყვის საერთო სულადობის 33,97-76,97%%, საიდანაც გამოვლენილია 0,12-1,41% დაავადებული პირუტყვი.

1976-1984 წლებში კი ბრუცელოზზე გამოკვლეულმა სულადობამ საერთო სულადობასთან შეფარდებით

52,09-76,78% შეადგინა, ხოლო დადებითად მორიაგირეთა რაოდენობამ გამოკვლეულ პირუტყვის რაოდენობასთან შედარებით 0,51-0,80%-ი.

ამ ეტაპზე შესაძლებელია ნათლად წარმოვადგინოთ ბრუცელოზზე არსებული ეპიზოოტიური მდგომარეობა 1988-1989 წლებში, რაც ნაჩვენებია მე-17 ცხრილში.

ცხრილ 17

ბრუცელოზის ეპიზოოტიური სიტუაცია 1988-1989 წლებში საქართველოში

წლები	გამოვლინდა ახალი კერა	დაავადდა სული	ჩაბარდა სული	მ.შ.ფური სული	დარჩა დაავადებული	გამოჯანმრთელდა კერა	დარჩა კერა	გამოკვლეულია სისხლის სინჯი
1988	7	4816	4826	3255	134	36	56	1859476
1989	8	3814	3911	2158	57	18	46	1503697-სინჯი (419587-სული)
სხვაობა + -	+1	-1002	-915	-1097	-77	-18	-10	-355779-სინჯი

როგორც მაშინდელი ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოს ოფიციალური ჩანაწერების ანალიზით ირკვევა და ცხრილიდან ჩანს, 1989 წელს ბრუცელოზზე ლაბორატორიულად გამოკვლეულია 1503697 (419587 სული) მსხვილფეხა პირუტყვის სისხლის სინჯი. 1988 წელთან შედარებით 355779 სინჯით ნაკლები გამოვლინდა ბრუცელოზით დაავადებული - 3814 (0,91%) სული, მათ შორის 2158 სული ფური. წინა წელთან შედარებით 1097 სული ფურით ნაკლები. ჩაბარდა დასაკლავად 3911 სული (წინა წლის ნაშთით). დარჩა ჩაუბარებელი 57 სული. გამოჯანმრთელდა 18 არაკეთილსაიმედო კერა, წინა

წელთან შედარებით 18 კერით ნაკლები. გამოვლინდა 8 ახალი არაკეთილსაიმედო კერა, წინა წელთან შედარებით ერთი კერით მეტი. დარჩა 46 არაკეთილსაიმედო კერა. დაავადების ახალი კერები გამოვლინდა: გორის, მცხეთის, წყალტუბოს, ზესტაფონის, თერჯოლის და ლანჩხუთის რაიონებში. ბრუცელოზის ერთეული და მასიური შემთხვევები აღრიცხულია 65 რაიონულ, ქალაქის და ავტონომიური ერთეულებიდან 33 (50,7%) ერთეულში, სადაც დაავადდა 3814 სული მსხვილფეხა პირუტყვი. ამ რაოდენობით, ცხოველების ბრუცელოზზე გამოკვლევები შემდგომ წლებში არ ჩატარებულა.

1995-1996 წლებში ბრუცელოზზე გამოკვლეულია საერთო სულადობის 21,66-21,41%-ი. შესაბამისად მიღებულია 0,15-0,39% დადებითი შედეგი.

1997 წელს საქართველოში სულ ბრუცელოზზე გამოკვლეული იქნა 173522 ყველა სახის პირუტყვის სისხლის სინჯი – 1191 (0,68%) დადებითი შედეგით. მათ შორის მსხვილფეხა პირუტყვი – 172615/1189 (0,69%), წვრილფეხა პირუტყვი-131/2(1,52%), ღორი – 778, ცხენი – 2, ძაღლი – 1, რძე (რგოლისებური რეაქციით) – 3436/22 (0,64%).

რაიონების მიხედვით ბრუცელოზზე დაავადებული გამოვლინდა: ახალციხეში – 29, ასპინძაში – 3, გურჯაანში – 14, სიღნაღში – 1, დედოფლისწყაროში – 119, თელავში – 53, ყვარელში – 2, ახმეტაში – 52, კასპში – 28, ბოლნისში – 20, მარნეულში – 27, დუშეთში – 3, თეთრიწყაროში – 100, საგარეჯოში – 25, დმანისში – 122, სამტრედიაში – 35, ვანში – 10, ზესტაფონში – 17, ახალგორში – 18, ლაგოდეხში – 121, თიანეთში – 10, ოზურგეთში – 2, აბაშაში – 1, მცხეთაში – 224, გარდაბანში – 133, თბილისში – 9, რუსთავში – 13.

1998-1999 წლებში 19,20-16,36% მსხვილფეხას გამოკვლევით, გამოვლენილია 0,31-0,51% დადებითად მორიავირე პირუტყვი.

დღიდან დაარსებისა საქართველოს სახელმწიფო სამ-

სახურის ვეტერინარული ლაბორატორიები, მათი მუშაობის სხვადასხვა ეტაპზე ბრუცელოზის სადიაგნოსტიკოდ სისხლის გამოსაკვლევად იყენებდნენ: აგლუტინაციის რეაქციას (არ), კოპლემენტის ფიქსაციის რეაქციას (კფრ), კოპლემენტის გახანგრძლივებული ფიქსაციის რეაქციას (კგფრ), როზ-ბენგალის სინჯს (რბს), რძის რგოლისებურ რეაქციას (რრრ), პათოლოგიური მასალის ბაქტერიოლოგიურ გამოკვლევას, ბრუცელოზის დიაგნოსტიკის და მასთან ბრძოლის საკითხებში წარმატებით ართმევდნენ თავს მათზე დაკისრებული მოვალეობის შესრულებას.

* * * * *

საყოველთაოდ ცნობილია, რაოდენ დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა და ენიჭება ადამიანების დაცვას ცხოველებისა და ადამიანებისათვის საერთო, განსაკუთრებით საშიში დაავადებებისაგან, რომელთა უმეტესი ნაწილი, მათზე მეცხოველეობისა და ცხოველური წარმოშობის პროდუქტებიდან გადადის. ასეთი დაავადებებისაგან ადამიანების დაცვის უზრუნველსაყოფად, 1907 წელს შექმნილი თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორია, დაარსების პირველივე დღეებიდან ჩაერთო და დაიწყო თბილისის ბაზრებზე გასაყიდად შემოტანილი ხორცის, რძისა და სხვა პროდუქტების შემოწმება და ხარისხის შესწავლა. თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის დირექტორის **ვლადიმერ ბელიცკის** მიერ 1909-1912 წლებში დანერგილი იქნა “ვასერმანის რეაქცია” ბაზრებზე რძის ხარისხის განსასაზღვრად, რაზეც მან მოხსენება წაიკითხა ამიერკავკასიის ვეტერინარ ექიმთა საზოგადოების ერთ-ერთ სხდომაზე.

საქართველოში მოღვაწე რუსმა ვეტერინარმა ექიმმა **ევგენი ტურკინმა** ბათუმის ოლქის და ქალაქის ვეტერინარის თანამდებობაზე და შემდგომ ბათუმის ოლქის ვეტერინარ

ინსპექტორად მუშაობისას (1896-1906 წწ.) სხვადასხვა ვეტერინარულ საქმიანობასთან ერთად ბათუმში გახნა ვეტერინარულ სანიტარული სადგური - გასაყიდად შემოტანილი ხორცის შესამოწმებლად. შემოღებული იქნა ღორის ტანხორცის შემოწმება ტრიქინელოზზე, ბაზარში რძისა და რძის პროდუქტებზე ვეტერინარული ზედამხედველობა.

ლიტველმა ვეტერინარმა ექიმმა ვასილ ლანგმა მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება საქართველოში გაატარა და სავეტერინარო სამსახურის ინტერესებს მოახმარა. ლანგი ქუთაისში მუშაობისას განაგებდა ქალაქის სასაკლაოსაც, ანხორციელებდა ვეტერინარულ-სანიტარულ ზედამხედველობას საკლავ პირუტყვზე და ცხოველთა პროდუქტებზე. მან ქუთაისში ჩამოაყალიბა მიკროსკოპიული სადგური, სადაც ხდებოდა ქალაქში გასაყიდად შემოტანილი ხორცის, რძისა და მათი პროდუქტების შემოწმება. 1907 წ. ლანგი თბილისში გადაიყვანეს, სადაც ის ასევე ხელმძღვანელობდა სასაკლაოს ვეტექიმებს და მათ მუშაობას. ლანგმა დიდი როლი შეასრულა თბილისის ხორცკომბინატის პროექტის შედგენასა და მის მშენებლობაში, რომელიც ექსპლუატაციაში გადაეცა 1914წელს. ლანგი ამავე პერიოდში აარსებს თბილისის სარაიონო ვეტერინარულ სამსახურს, რომლის დაქვემდებარებაში გადავიდა დახურულ ბაზარში იმ დროისათვის არსებული მიკროსკოპიული სადგური. ლანგის ინიციატივით ვაგზლის რაიონში მდებარე ბაზარზე ყალიბდება მიკროსკოპიული სადგური, რომელსაც თვითონ ხელმძღვანელობს და მთლიანად უზრუნველყოფს მეცხოველეობისა და ცხოველური წარმოშობის საკვები პროდუქტების ვეტერინარულ-სანიტარულ ექსპერტიზას.

სავეტერინარო მეცნიერების ამ დარგმა საქართველოში მაშინ დაიწყო განვითარება, როდესაც საფუძველი

ჩაეყარა ვეტერინარი სპეციალისტების მომზადებას ვეტერინარულ-სანიტარულ ექსპერტიზაში' და მისი ერთ-ერთი ფუძემდებელი პეტრე ბურთიკაშვილია, რომლის ინიციატივითა და დასაბუთებული წინადადებების გათვალისწინებით ბაზრებში საყოველთაოდ იქმნება ხორცის, რძისა და კვების პროდუქტების საკონტროლო სადგურები (შემდგომში ვეტსანიტარული ექსპერტიზის ლაბორატორიები). ხორცკომბინატებში და რძის კომბინატებში, სასაკლაოებში ვეტერინარული კონტროლის განყოფილებები და სამსახურები, ყველა დონის ვეტერინარული ლაბორატორიები აწარმოებენ ხორცის, რძისა და მეცხოველეობის პროდუქტების სრულ ვეტერინარულ-სანიტარულ ექსპერტიზას, მათი ხარისხისა და უსაფრთხოების მაჩვენებლების განსაზღვრას. აღნიშნულმა მრავალი ათეული წლების მანძილზე უდიდესი როლი შეასრულა ხარისხიანი და უსაფრთხო საკვები პროდუქტების წარმოებისა და რეალიზაციის საქმეში საქართველოში.

პეტრე ბურთიკაშვილი დაიბადა 1913 წლის 29 ივნისს ქ.თბილისში 1929-1931 წლებში სწავლობდა ახლად დაარსებულ თბილისის სავეტერინარო ტექნიკუმში. 1937 წელს მან წარჩინებით დაამთავრა საქართველოს 'სოლტექნიკურ-სავეტერინარო ინსტიტუტი. 1937-1941 წლებში ის ასპირანტურის კურსს გადის ყაზანის სავეტერინარო ინსტიტუტის ვეტსანიტარულ ექსპერტიზის კათედრაზე, რომელიც წარჩინებით დაამთავრა და დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია. 1941 წელს ის მცირე ხნით განაგებდა ვეტსანექსპერტიზის კათედრას საქართველოს 'სოლტექნიკურ-სავეტერინარო ინსტიტუტში, ხოლო შემდეგ ვეტსანექსპერტიზის და რძის ტექნოლოგიის კათედრა გაერთიანდა და ვეტსანექსპერტიზის კურსს კათედრაზე პეტრე ბურთიკაშვილი ხელმძღვანელობდა,

ვიდრე ეს კათედრები 1947 ხელახლა არ გაიყვნენ და ვეტსანექსპერტიზის კათედრას 1955 წლამდე ხელმძღვანელობდა პეტრე ბურთიკაშვილი. 1955 წელს ხსენებული კათედრები კვლავ გაერთიანდნენ და პეტრე ბურთიკაშვილი მუშაობს დოცენტის თანამდებობაზე და კითხულობს ლექციებს ვეტსანექსპერტიზაში.

1972-1982 წლებში პეტრე ბურთიკაშვილი განაგებს ვეტსანექსპერტიზის და ხორცისა და რძის ტექნოლოგიის კათედრას, ხოლო 1982 წლიდან მუშაობს პარაზიტოლოგიისა და ვეტსანექსპერტიზის კათედრაზე დოცენტად. 1984 წელს ის აირჩიეს აღნიშნული კათედრის პროფესორად. 1997 წლიდან პეტრე ბურთიკაშვილი იმავდროულად მიწვეული იყო საქართველოს ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნულ ცენტრში კონსულტანტად. 1941 წელს პეტრე ბურთიკაშვილის მიერ თბილისის ვეტინსპექციის შემადგენლობაში დაარსდა ხორცისა და ხორცის პროდუქტების ვეტსანექსპერტიზის ლაბორატორია, რომლის დირექტორად 1944 წლამდე თვითონ მუშაობდა. 1965-1968 წლებში სავატერინარო ფაკულტეტის დეკანის თანამდებობაზე მუშაობდა. ის 1962-1970 და 1977 წელს მიიწვიეს თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის უნივერსიტეტში და კითხულობს ლექციებს მეცხოველეობის პროდუქტების საქონელმცოდნეობის საგანში. მას შესრულებული და გამოქვეყნებული აქვს 75-ზე მეტი სამეცნიერო შრომა. სახელმძღვანელო „ვეტერინარულ სანიტარული ექსპერტიზა“, თარგმნა და გამოსცა „ვეტერინარულ-სანიტარული ექსპერტიზის პრაქტიკაში“. დავით გელაფანთან ერთად, პეტრე ბურთიკაშვილის ხელმძღვანელობითა და უშუალო მონაწილეობით დამუშავდა საკითხი ხორცის ნარჩენების ღორისა და ფრინველის საკვებად გამოყენების შესახებ“. მან არჩილ მახარაძესთან ერთად შეადგინა და გამოსცა ბროშურა

„კვერცხი და მისი ექსპერტიზა“, „ვეტსანექსპერტიზა მეცხოველეობის პროდუქტების ტექნოლოგიით“, „ხორცისა და კვერცხის ვეტსანექსპერტიზის წესების და ხორცის დაბეჭდვის ინსტრუქციათა კრებული“. **რამაზ თავართქილაძესთან** ერთად, „ცხოველთა ტრიქინელოზი და მასთან ბრძოლის ღონისძიებანი“. **პეტრე ბურთიკაშვილმა** შეადგინა დროებითი დარიგება „საკვები კონფისკატების საამქროს ორგანიზაციის წარმოების ტექნოლოგიის და სავეტერინარო-სანიტარული კონტროლის შესახებ“, **მედვია მესხთან** ერთად საქართველოს საკოლმეურნეო ბაზრების, ხორცის, რძისა და კვების პროდუქტების საკონტროლო სადგურებში ზოგიერთი ნაციონალური მცენარეული პროდუქტების ვეტსანექსპერტიზის დროებითი დარიგების წესები“ და სხვა. მისი ხელმძღვანელობით შესრულებულია მრავალი დისერტაცია და სადიპლომო შრომა.

სავეტერინარო ექსპერტიზის სამსახურის მაღალ დონეზე დაყენების მიზნით **პეტრე ბურთიკაშვილის** ინიციატივით თბილისის ხორცკომბინატს, სასაკლაოებს, საკოლმეურნეო ბაზრებსა და მაცივრებს დაუწესდათ ლაბორატორიული კონტროლი. **პეტრე ბურთიკაშვილი** დიდ დროს ახმარდა წარმოებისათვის დახმარების გამწვევ სამუშაოთა შესრულებას. რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიაში ვეტსანიტარული ექსპერტიზის განყოფილების შექმნამდე გამოკვლევებს ვეტსანექსპერტიზაში აწარმოებდა ინტიტუტის ვეტსანექსპერტიზის კათედრაზე.

1983 წელს **პეტრე ბურთიკაშვილს** მიენიჭა უმაღლესი სკოლის დამსახურებული მუშაკის საპატიო წოდება.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს, სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის სამინისტროს, აგროსამრეწველო კომიტეტის და სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს-ვეტერინარიის სამმართველოს, ვეტერინარიის მთავარ სამმართველოს, ვეტერინარიის დეპარტამენტს 1932-2006 წლებში, მის ლიკვიდაციამდე სათავეში ედგნენ ვეტერინარიის გამორჩენილი და უნარიანი ხელმძღვანელები: ტიმოთე კობახიძე (1932-1935წ.წ.), მათე კუტუბიძე (1936-1937 წწ.), კირილე ბესელია (1937-1938 წწ.), ნიკოლოზ გაბელია (1938-1939 წწ.), ივანე კვესიტაძე (1939-1944 წწ.), გიორგი ბედენაშვილი (1944-1948 წწ.), ალექსანდრე ქუშაშვილი (1948-1950 წწ.), ივანე ხარისჩელაშვილი (1950-1954 წწ.), პავლე ხუხუნეიშვილი (1954-1961 წწ.), თეიმურაზ ყენია (1961-1964წწ., 1970-1975 წწ.), რევაზ ავალიანი (1964-1970 წწ., 1979-1985 წწ.), გივი ბიტარიშვილი (1978-1979 წწ.), სულიკო მუმლაძე (1985-1991 წწ.), ოთარ უთმელიძე (1991-1996 წწ.), გრიგოლ ჯიქია (1996-1999 წწ.), ვლადიმერ გვარჯაღაძე (2000-2003 წწ.), ლევან რამიშვილი (2004 წ.), ჯამბულ მალდაკელიძე (2005-2006 წწ.).

მათგან სხვადასხვა დონის ვეტერინარულ ლაბორატორიებში მუშაობდნენ და ამ სისტემიდან დაწინაურდნენ სახელმწიფო ვეტერინარული სამსახურის ხელმძღვანელებად: თეიმურაზ ყენია, გივი ბიტარიშვილი, ოთარ უთმელიძე, ჯამბულ მალდაკელიძე.

მათ შორის გამორჩეულად წარმოკადგენთ თეიმურაზ ყენიას.

თეიმურაზ ყენია დაიბადა 1918 წლის 20 მაისს ჩოხატაურის რაიონის სოფელ საჭამიასერში, მოსამსახურის ოჯახში. 1939 წელს წარჩინებით დაამთავრა საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო ინსტიტუტი და დატოვებული იქნა პათოლოგიური მორფოლოგიის კათედრაზე ასპირანტად, მაგრამ ოჯახური პირობების გამო იგი გადადის ბორჯომის

რაიონში და მუშაობას იწყებს სარაიონათაშორისო ვეტერინარულ ლაბორატორიაში ჯერ სეროლოგად და შემდეგ დირექტორად (1947 წლამდე). ამ თანამდებობაზე მუშაობის პერიოდში მისი უშუალო მონაწილეობით, პირველად საქართველოში დადგენილი იქნა სტრეპტოკოკური ინფექცია მეღიებში. რაიონული და სარაიონათაშორისო ლაბორატორიებს შორის ბორჯომის ლაბორატორიამ პირველმა აითვისა ბრუცელოზის სადიაგნოსტიკოდ კომპლემენტის ფიქსაციის რეაქციის მეთოდიკა და ჩაატარა პარატიფის საწინააღმდეგო ბაქტერიოფაგის საწარმოო გამოცდა. 1946 წელს თეიმურაზ ყენია 5 თვის განმავლობაში იმყოფებოდა ტაჯიკეთში მსხვილფეხა პირუტყვის ჭირის წინააღმდეგ საბრძოლველად მივლინებულ ვეტექიმთა ექსპედიციაში, სადაც კარგი მუშაობისათვის დაჯილდოვდა ამ რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს საპატიო სიგელით. 1947 წელს თეიმურაზ ყენია გადაყავნილი იქნა სიღნაღის სარაიონათაშორისო ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორად, სადაც იგი მუშაობდა 1952 წლამდე. ამ პერიოდში მისი უშუალო ხელმძღვანელობით და მონაწილეობით პირველად იქნა გამოცდილი რატნერის მიერ მომზადებული თურქულის საწინააღმდეგო აფთოზური ვაქცინა და ნიუკასლის დაავადების საწინააღმდეგო ვაქცინა (ავტორი ალ. კაჭახიძე). იგი მონაწილეობდა აგრეთვე მსხვილფეხა პირუტყვის „ხუთილის“ შესწავლისათვის წარმოებულ მუშაობაში, ხოლო 1951 წელს საზაფხულო საძოვარ ქციაზე ხელმძღვანელობდა უდაბნოს მეურნეობის მეცხვარეობის ფერმის ბრუცელოზზე სეროლოგიური რეაქციებით კომპლექსურ გამოკვლევას. გარდა ამისა სიღნაღის ლაბორატორია მისი ხელმძღვანელობით ახორციელებდა ღონისძიებებს ღორის ჭირის, ნიუკასლის დაავადების, თურქულის, ჯილეხის, ბრუცელოზის და პიროპლაზმიდოზების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

1952 წლის თებერვალში **თეიმურაზ ყენია** ვადიყვანეს საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სავეტერინარო სამმართველოში ეპიზოოტიის ვანყოფინების გამგედ, სადაც იგი მუშაობდა 1959 წლის მარტამდე. ამ თანამდებობაზე ის უშუალოდ ხელმძღვანელობდა ბოგდანოვიკის რაიონში ქოთასა და ბრუცელოზის იზოლატორების ლიკვიდაციას, ასევე ცხენების მადოსა და დაგრილების დაავადებების წინააღმდეგ წარმატებულ ბრძოლას. 1955 წელს მისი მონაწილეობით პირველად დაინერგა რესპუბლიკაში თურქულის საწინააღმდეგო „ო“ ტიპის ვაკცინა და შეირჩა თურქულის სავაკცინე შტამი (ლაგოდეხი „ო“ 194), რომელიც გამოიყენებოდა და გამოიყენება ვაკცინის დასამზადებლად. 1956 წელს მისი ხელმძღვანელობით მოისპო ცხენების ინფექციური ენცეფალომიელიტი წითელწყაროს რაიონში.

1959 წელს **თეიმურაზ ყენია** დაინიშნა მეფრინველეობის მეურნეობების და საინკუბატორო სადგურების ტრესტის მმართველად, სადაც იმუშავა 1960 წლის ივლისამდე.

1961 წლის დეკემბრიდან, 1964 წლის ოქტომბრამდე **თეიმურაზ ყენია** სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სავეტერინარო სამმართველოს უფროსად მუშაობდა და მან 1962 წელს წარმატებით განახორციელა ღინისძიებანი თურქულის ახალი ეგზოტიკური ტიპის „სატ-1“-ის საწინააღმდეგოდ, ახალქალაქის რაიონის სოფელ კარზახში, თურქეთის საზღვარზე. ბოგდანოვიკის, ახალქალაქის, ასპინძის, ახალციხის, ადიგენის და ხულოს რაიონების ტერიტორიაზე გააკეთდა სპეციალისირებული ვეტსანიტარული ღობე. მისივე ინიციატივით აშენდა განიანის და ტიბაანის ვეტსანიტარული საუტილიზაციო ქარხნები.

1964-1970 წლებში **თეიმურაზ ყენია** ახლად შექმნილი მეცხოველეობის საბჭოთა მეურნეობების ტრესტის მმართველად მუშაობდა. 1970 წლიდან, 1975 წლამდე ის კვლავ

ვეტერინარიის მთავარ სამმართველოს ედგა სათავეში. ამ დროს მის მიერ განხორციელდა ღონისძიებები ეგზოტიკური „აზია-1“ ტიპის თურქულის სალიკვიდაციოდ ახალქალაქის რაიონში. 1972 წელს თეიმურაზ ყენიას ხელმძღვანელობით და უშუალო მონაწილეობით, წითელწყაროს რაიონის ზემო მანხაანის კოლმეურნეობის მსხვილფეხა პირუტყვში პირველად იქნა გამოყენებული ბრუცელაზის საწინააღმდეგო 82 შტამის ვაქცინა მისი ავტორის **სალმაკოვის** მონაწილეობით.

1974 წელს საგანგებო ღონისძიებები განხორციელდა ჯანდარის მსხვილფეხა პირუტყვის სასუქ კომპლექსში „ა-22“ განსხვავებული ვარიანტის ვირუსით გამოწვეული თურქულის განენასთან დაკავშირებით, რასაც თან მოჰყვა 4000 სული პირუტყვის იძულებით დაკვლა და ინფექციის პირველად კერაშივე ლიკვიდაცია.

თეიმურაზ ყენია 1979 წელს გამოცემულ წიგნში „სსრკ ვეტერინარია“ დასახელებულია მეორე ადგილზე იმ მოკავშირე რესპუბლიკების ხელმძღვანელებს შორის, რომელთა სამსახურებმაც მათი ხელმძღვანელობით დიდი წვლილი შეიტანეს სავეტერინარო ღონისძიებათა სწორი ორგანიზაციისა და მათი განხორციელების უნარიან ხელმძღვანელობაში (რუსეთის ფედერაცია, ლატვია, უკრაინა, ლიტვა, ესტონეთი).

1975 წლიდან **თეიმურაზ ყენია** საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტის სწავლული მდივანია. ამასთანავე იგი ლექციებს უკითხავდა სავეტერინარო ფაკულტეტის სტუდენტების ვეტერინარიის ისტორიაში და სავეტერინარო საქმის ეკონომიკა-ორგანიზაციის საგანში. თ. ყენია 1996 წლიდან იმავდროულად ვეტერინარიის დეპარტამენტის საკონსულტაციო ჯგუფს ხელმძღვანელობს.

თეიმურაზ ყენიას შესრულებული და გამოქვეყნებული აქვს 25 სამეცნიერო შრომა და 2 წიგნი. იგი დაჯილდოვებულია შრომის წითელი დროშის ორდენით და 7 მედლით. 1960 წელს მას მიენიჭა რესპუბლიკის დამსახურებული ვეტერინარი ექიმის საპატიო წოდება, დაცული აქვს საკანდიდატო დისერტაცია და მინიჭებული აქვს უფროსი მეცნიერ მუშაკის წოდება.

P.S. წინამდებარე შრომა დასრულებული გვექონდა, როცა ცნობილი გახდა, რომ 2011 წლის 24 აპრილს, აღდგომა დღეს, 94 წლის ასაკში გარდაიცვალა თეიმურაზ შალვას ძე ყენია-სოფლის მეურნეობის და ვეტერინარიის გამოჩენილი მოღვაწე, დეკანოზი, მთავარი სამმართველოსა და ერის მოსიყვარულე პიროვნება. მისი ნათელი ხსოვნა და მისაბაძი თვისებები დიდხანს დაამშვენებს ვეტერინარიის ისტორიას.

საქართველოში ვეტერინარული ლაბორატორიების ქსელის განვითარებას ხელს უწყობდნენ ვეტერინარიის სამმართველოს, მთავარი სამმართველოს ვეტერინარიის დეპარტამენტის ხელმძღვანელების მოადგილეები: პეტრე ბორტიშვილი, ვახტანგ ჩინჩალაძე, თენგიზ კვანტალიანი, დავით ჭიჭინაძე, თინა ონაშვილი. სამმართველოსა და განყოფილების უფროსები: ბუღუ მურუსიძე, შოთა ყოჩიაშვილი, სერგო კუპრეიშვილი, ვიქტორ კარტოზია, ჯემალ ტურაშვილი, კ.სილაგაძე, ვახტანგ გობეჩია, დემნა ხელაია, ემელიონ ჩიტიძე, რუსუდან სირბილაძე, მედიკო იანტბელიძე და სხვები.

დღიდან დაარსებისა (1932წ.) საქართველოს ზოოვეტერინარულმა ინსტიტუტმა (შემდგომში საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო სასწავლო-კვლევითი ინსტიტუტი) მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ვეტერინარი სპეციალისტების, პედაგოგიური და სამეცნიერო კადრების მომზადებაში, ასევე ვეტერინარული მეცნიერული კვლე-

ვის ორგანიზაციაში და მისი ეფექტიურობის ამალ-
 ლებაში. პროფესორ-პედაგოგიური პერსონალის და
 მეცნიერ-მუშაკების სამეცნიერო ნაშრომები და მათი
 შედეგები ინერგებოდა წარმოებაში და დადებით
 შედეგს ახდენდა ვეტერინარიის განვითარებაზე.
 („ანტიგენი თურქულის დიაგნოსტიკისათვის“, „ერთაინი
 ანტიგენი ბრუცელაზის დიაგნოსტიკისათვის“, „მშრალი
 ერთროციტული დიაგნოსტიკუმი ციმბირული წყლულის
 (ჯიღეხი) აღმძვრელის სწრაფი იდენტიფიკაციისათვის“,
 „ბაქტერიოლოგიური არე-დამზადებული ტუნგოს ანარ-
 ჩენებისაგან“, „მიკროორგანიზმების კულტივირებისათვის
 ქერის ნახარშზე დამზადებული საკვები არე“ და ა.შ.) მათ
 შორის რესპუბლიკურ ვეტერინარულ ლაბორატორიაში
 და გამოიყენებოდა ცხიოველთა დაავადებების ლაბორა-
 ტორიული დიაგნოსტიკის დროს.

ვეტერინარული ლაბორატორიების შექმნა-ჩამოყა-
 ლიბებაში, მათ ორგანიზებულად განვითარებაში, დია-
 გნოსტიკის ახალი მეთოდების დამუშავება-დანერგვაში,
 დიდი როლი შეასრულეს მეცნიერული და პრაქტიკული
 საქმიანობით, ვეტერინარიის გამოჩენილმა მოღვაწეებმა
 საქართველოში: მიხეილ ფარცვანიძემ, დავით ახმეტელმა,
 ლევან ლეონიძემ, ელიკო ბარამიძემ, ივანე კვესიტაძემ,
 ვასილ ნანობაშვილმა, გიორგი ბედენაშვილმა, პეტრე
 ბურთიკაშვილმა, პეტრე თათრიშვილმა, ირაკლი გიორ-
 გაძემ, ვლადიმერ მამათელაშვილმა, ვარლამ შამათავამ,
 ალექსანდრე ბაიაშვილმა, თეიმურაზ ყენიამ, კარპეზ
 კაპანაძემ, მამია თავამაიშვილმა, ოთარ ბახუტაშვილმა,
 გუგული გოდერძიშვილმა, მერაბ ნათიძემ, ჯემალ
 ნაჭყებიაძემ, თენგიზ ყურაშვილმა, ჯემალ ბაბაკიშვილმა,
 დავით გოდერძიშვილმა, იური ბარათაშვილმა, ლევან
 მაკარაძემ, ზაირა ქაფიაშვილმა, ალექსანდრე (ალიოშა)
 მალლაკელიძემ, მურმან გულიევმა, ილია ცომაიამ, რეზო

ავალიანმა, დემნა ხელაიამ, ედუარდ ჯანელიძემ, ცეზარ მაჩიტაძემ, ვლადიმერ გვარჯალაძემ, ალექსანდრე კაჭახიძემ და სხვებმა.

ცხოველებისა და ადამიანებისათვის საერთო, განსაკუთრებით საშიში დაავადების (ჯილეხი, ცოფი, ბრუ-ცელოზი, ფრინველის მაღალპათოგენური გრიპი ა.შ.) დიაგნოსტიკის, პრევენციისა და საწინააღმდეგო ღონისძიებებში, ყოველთვის ენიჭებოდა მნიშვნელოვანი როლი, სავეტერინარო და სამედიცინო-ეპიდემიოლოგიური სამსახურების, მეცნიერულად დასაბუთებულ, ერთობლივი ღონისძიებების გატარებას, რასაც სისტემატიური ხასიათი ჰქონდა მიღებული 70-იან, 80-იან, 90-იან წლებში და ხელშესახებ წარმატებებს განაპირობებდა.

ამ ორ უწყებას შორის პროფესიონალურ ურთიერთობებს, სახელმწიფო ვეტერინარული სამსახურის ხელმძღვანელ მუშაკებთან ერთად ხელს უწყობდნენ და აყალიბებდნენ, ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს სისტემაში იმ დროისათვის სხვადასხვა ხელმძღვანელ თანამდებობაზე მუშაობისას: ირაკლი ფაღავა, ნიკოლოზ (ბიჭი) შავდია, სულიკო კირთაძე, ნანა გოქსაძე და სხვები.

* * * * *

ისტორიის ფურცლებზე შემონახულია 1966 წელს რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დაარსებიდან 25 წლისთავისადმი მიძღვნილი საზეიმო სხდომის მასალები. სხდომას მაშინდელი ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოს უფროსი რეზო ავალიანი უძღვებნოდა. მოხსენება საიუბილეო თარიღთან დაკავშირებით, მის დირექტორს პავლე ხუხუნეიშვილს გაუკეთებია. სიტყვით გამოსულან: თ. გვენცაძე, ბ. ბერიძე, ნ. ლეკვეიშვილი, ი. გიორგაძე, ვ. მამათელაშვილი, კ. კაპანაძე.

რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დაარსებიდან 50 წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო პრაქტიკული კონფერენცია გაიმართა 1991 წლის 6 იანვარს, ლაბორატორიის სააქტო დარბაზში. საიუბილეო კონფერენციას უძღვებოდა ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოს უფროსი **ოთარ უთმელიძე**. მოხსენებით გამოვიდა რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორიის დირექტორი **ჯამბულ მაღლაკელიძე**. მისალაცი სიტყვები წარმოთქვეს: **კ. კაპანაძემ, თ. ყენიამ, დ. კაკულიამ, ჯ. ბაბაკიშვილმა, მ. ჩოჩიამ, მ. ნათიძემ, პ. კერესელიძემ, ბ. გოგოლაძემ, მ. დალაქიშვილმა, მ. დოლიძემ, ჯ. ვეფხვაძემ, კ. იოსელიანმა, ვაჟა მაღლაკელიძემ, სომხეთისა და აზერბაიჯანის დელეგაციების ხელმძღვანელებმა.**

55 წლის იუბილე კი 1996 წლის 20 იანვარს გაიმართა და მას ვეტერინარიის დეპარტამენტის თავმჯდომარე **გ. ჯიქია** თავმჯდომარეობდა.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის და სურსათის სამინისტროს ვეტერინარიის დეპარტამენტის თავმჯდომარის **გრიგოლ ჯიქიას** სახელზე 1997 წლის 27 თებერვალს გაგზავნილ მოხსენებით ბარათში, რომელსაც ხელს აწერს ვეტერინარიის ისტორიის გამორჩენილი მკვლევარი, ვეტერინარიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკადემიკოსი **კარპეზ კაპანაძე**, აღნიშნულია, რომ „პირველი სავეტერინარო ლაბორატორია საქართველოში (ქ.თბილისი) დაარსდა 1907 წელს. 1929 წელს თბილისში დაარსდა ექსპერიმენტალური ვეტერინარიის სახელმწიფო ინსტიტუტი, რომელმაც ბინა ლაბორატორიის შენობაში დაიდო და ლაბორატორია შევიდა მის დაქვემდებარებაში დიაგნოსტიკური განყოფილების სახით. აღნიშნული განყოფილების ბაზაზე 1941 წელს დაარსდა ახლანდელი რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორია, რომელიც ჩვენ თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიის პირმშოდ

მიგვაჩნია. ეს დაწესებულება თავისი არსებობის ისტორიას ითვლის 1941 წლიდან, რაც ჩვენი ღრმა რწმენით არა სწორია და მიგვაჩნია, რომ მისი დაარსების თარიღად 1907 წელი უნდა ჩაითვალოს.

თუ საჭირო იქნება გთხოვთ სამსჯელოთ გახადოთ ეს საკითხი და მივიღოთ ზომები იმისათვის, რომ აღდგენილი იქნეს ისტორიული სინამდვილე, რომელიც ჩვენთვის და ყველა იმისათვის, ვისაც გული შესტკივა ამ საკითხისადმი ეს ფაქტი საამაყო უნდა იყოს, რადგან სხვა, რომ არა ვთქვათ, იმ დროს თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორია ერთადერთი იყო ამიერკავკასიაში. ჩვენის აზრით ახლანდელი რესპუბლიკური ვეტერინარული ლაბორატორია, რომელიც თბილისის სავეტერინარო ლაბორატორიიდან იღებს სათავეს, იმსახურებს იმას, რომ მიმდინარე წელს აღინიშნოს მისი დაარსების 90 წლისთავი“.

შესაბამისი პროცედურების გავლის შემდეგ 1997 წლის 17 ივლისს ვეტერინარიის დეპარტამენტის თავმჯდომარე, სოფლის მეურნეობის მინისტრის მოადგილე **გრიგოლ ჯიქია** „თბილისის სავეტერინარო/შემდგომ რესპუბლიკური/ლაბორატორიის დაარსების თარიღთან დაკავშირებით“ გამოსცემს №75 ბრძანებას, სადაც ვკითხულობთ:

„1. მიღებული იქნეს საქართველოს სავეტერინარო ისტორიის მკვლევარის, პროფესორ კარპეზ კაპანაძის წინადადება და ისტორიული წყაროების საფუძველზე თბილისში სავეტერინარო ლაბორატორიის დაარსების თარიღად, რომლის ბაზაზე 1941 წელს შეიქმნა რესპუბლიკური სავეტერინარო ლაბორატორია /ამჟამინდელი საქართველოს ვეტერინარული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრი/ მიჩნეული იქნეს 1907 წელი და საიუბილეო თარიღებიც აქედან იქნეს გამოთვლილი.

2. 1997 წლის ოქტომბერში აღინიშნოს სავეტერინარო ლაბორატორიის დაარსების 90 წლისთავი.

3. საიუბილეო თარიღის აღსანიშნავად შეიქმნას კომისია შემდეგი შემადგენლობით: **ჯამბულ მაღლაკელიძე** (თავმჯდომარე), **კარპერ კაპანაძე**, **თეიმურაზ ყენია**, **დემნა ხელაია**, **ივანე მურუსიძე**.“

90 წლის იუბილეს წინ უძღვოდა სერიოზული მოსამზადებელი სამუშაოები: მთლიანად გარემონტდა ლაბორატორიის პირველი, მეორე და მესამე კორპუსი. ეზოში დაიგო ასფალტი, ტერიტორია შემოიღობა ბეტონის ფილებით. შემოტანლი იქნა და დამონტაჟდა პოლონური ლაბორატორიის თანამედროვე კომპლექტები. მომზადდა და ტელევიზიით გაშუქდა ლაბორატორიაში არსებული მდგომარეობა და მიღწევები. პრესაში დაიბეჭდა რიგი სტატიებისა და მილოცვებისა.

1997 წლის 26 დეკემბერს შედგა საიუბილეო სხდომა, რომელსაც ვეტერინარიის დეპარტამენტის თავმჯდომარე-სოფლის მეურნეობის მინისტრის მოადგილე **გრიგოლ ჯიქია** ხელმძღვანელობდა.

ვრცელი მოხსენება გააკეთა ვეტერინარული დიაგნოსტიკის და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრის დირექტორმა **ჯამბულ მაღლაკელიძემ**. სიტყვებით გამოვიდნენ:

კარპეზ კაპანაძე – საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო სასწავლო-კვლევითი ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერ თანამშრომელი, ვეტერინარიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკადემიკოსი;

გუგული გოდერძიშვილი – საქართველოს ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო სასწავლო კვლევითი ინსტიტუტის რექტორი, ვეტერინარიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკადემიკოსი;

თეიმურაზ ყენია – ვეტერინარიის დეპარტამენტის მთავარი კონსულტანტი, ვეტერინარიის მეცნიერებათა კანდიდატი;

ვლადიმერ გვარჯალაძე – საქართველოს სოფლის

მეურნეობის და სურსათის მინისტრის პირველი მოადგილე, ვეტერინარიის მეცნიერებათა კანდიდატი;

მიხეილ ჩოჩია – სასაზღვრო-სატრანსპორტო ვეტსანიტარული ზედამხედველობის სამმართველოს უფროსი;

თამაზ გავაშელი – ვეტპრეპარატების სამეცნიერო საკონტროლო ცენტრის დირექტორი, ვეტერინარიის მეცნიერებათა კანდიდატი;

დავით კაკულია – ვეტპრეპარატების სამეცნიერო საკონტროლო ცენტრის დირექტორის მოადგილე;

ნუკრი გუგუშვილი – თბილისის ვეტერინარიის სამმართველოს უფროსი;

ვაჟა ტაბატაძე – ვეტერინარული პოლიციის უფროსი;

ჰამლეტ კერესელიძე – კონკერნ „საქბიოვეტფარმის“ პრეზიდენტი.

ეროვნული ცენტრის თანამშრომლები და მოწვეული სტუმრები.

* * * * *

ჩვენთვის ხელმისაწვდომ ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით, ნაშრომში გადმოვეცით ძირითადი და საყურადღებო საკითხები, რამაც განსაკუთრებული როლი შეასრულა ვეტერინარული ლაბორატორიების შექმნა-ჩამოყალიბებასა და მათ საქმიანობაში-საქართველოში.

2000 წლის შემდგომი პერიოდიც ვეტერინარიის ისტორიის საინტერესო ნაწილია და ჩვენი აზრით ცალკე კვლევის საგანს წარმოადგენს.

ვეტერინარი ექიმების ახლანდელმა და მომავალმა თაობებმა უნდა იცოდეს ფასი მათი პროფესიისა და კოლეგებისა წარსულიდან. რამდენად მეტად ეცოდინებათ ეს, იმდენად უკეთ წარმართავენ ისინი თავიანთ საქმიანობას, ვინაიდან უწარსულოდ გაუჭირდებათ მომავალი გზის პოვნა სპეციალობასა და ცხოვრებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა და მასალები

1. უ. ბაბაკიშვილი, მ. მამაიაშვილი, თ. ცხაკაია, მ. კერესელიძე. ცხოველთა ინფექციური დაავადებები. თბილისი, 2005 წ., გვ. 554.
2. ვ. შამათავა, ა. თოიძე. ძოგადი ეპიზოოტოლოგია. განათლება – თბილისი, 1966 წ., გვ. 293.
3. ჯ. ნაჭყებია, ნ. ზაზაშვილი, თ. ყურაშვილი, ა. წულაია. ზოოპიგიენა. თბილისი, 2005 წ., გვ. 467.
4. კ. კაპანაძე, ჯ. წულაია, ვეტერინარიის ფუძემდებლები საქართველოში და მათი მომავალი თაობა. თბილისი, 1997წ., გვ. 277.
5. საქართველოს რესპუბლიკური ვეტერინარიული ლაბორატორიის წლიური ანგარიშები 1980-1997 წწ.
6. საქართველოს ვეტერინარიული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრის წლიური ანგარიშები 1997-2000 წწ.
7. საქართველოს ვეტერინარიული დიაგნოსტიკისა და ექსპერტიზის ეროვნული ცენტრის დირექტორის ჯ. მაღლაკელიძის მოხსენება, საქართველოში ვეტერინარიული ლაბორატორიების დაარსებიდან 90 წლის იუბილესთან მიძღვნილ სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენციაზე 1997 წლის 26 დეკემბერს.
8. ვეტერინარიის მთავარი სამმართველოს და ვეტერინარიის დეპარტამენტის ანგარიშები 1980-2000 წწ.
9. სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის – სტატისტიკური კრებული 2003, 2004, 2006 წწ.
10. OIE – Санитарный кодекс надземных животных. Тринадцатое издание, 2004 г. 557 ст.
11. Лабораторные исследования в ветеринарии. Под редакцией Б.И. Антонова. Москва. Агропромиздат 1986 г. 350 ст.

12. Ветеринарно-санитарная экспертиза продуктов животноводства. Под редакцией П.В. Житенко. Москва. Агропромиздат 1989 г. 367 ст.
13. В.Г. Мамателашвили. Бруцеллёз буйволов. Ганатлеба. Тбилиси. 1974 г. 245 ст.
14. Бруцеллёз. Под редакцией П.А. Вершилевой. Москва. Медицина. 1968 г. 237 ст.
15. И.А. Бакулов, М.Г. Таршис. География болезней животных зарубежных стран. Москва. Колос. 1971 г. 200 ст.
16. Комплексные мероприятия по оздоровлению животноводства Грузии от бруцеллёзами туберкулёзом на 1987-1990 годы, утвержденным 25мая 1987 г. 22 ст.